

*Надоленко Галина, директор ВОНМЦ
галузі культури, мистецтв та туризму,
член фахово-експертної комісії
культурологічної та післядипломної
освіти координаційної Ради з питань
мистецької освіти і науки НАМ України
(Національної галузевої академії наук),
м. Вінниця*

Практика організації післядипломної освіти в галузі культури на прикладі Вінницької області

Головним чинником розвитку і модернізації будь-якої країни є людський капітал, в основі якого має лежати нова якість людського життя. Досягненню такого рівня покликана сприяти нова соціокультурна політика держави, спрямована на розвиток і максимальне розкриття людського потенціалу, створення належних умов для реалізації інтелектуальних і творчих можливостей кожної людини. Практичне вирішення цього завдання залежить від фахового рівня працівників культури і, насамперед, від ефективності роботи галузевої системи підготовки та перепідготовки кадрів. У галузевій системі освіти важлива роль відводиться мережі закладів післядипломної освіти, роботу якої координує та методично спрямовує єдиний державний профільний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, що перебуває у підпорядкуванні Міністерства культури України – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (далі – НАКККіМ, Академія).

В одній з наукових статей ректор НАКККіМ, почесний академік НАМ України, голова фахово-експертної комісії з післядипломної освіти Координаційної ради з питань мистецької освіти і науки при НАМ України, професор В.Г. Чернець зазначав, що культура як невід’ємна складова розвитку суспільства здатна забезпечити суспільну стабільність, консолідацію державних інституцій для вирішення важливих соціальних завдань та бути фактором безпеки держави і особистості.

На кінець 90-х років минулого століття у сфері культури України працювала розгалужена мережа закладів післядипломної освіти. На центральному рівні функціонував Республіканський

інститут підвищення кваліфікації працівників культури (нині Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв), Факультет підвищення кваліфікації викладачів музичних училищ при Київській державній консерваторії, Факультет підвищення кваліфікації викладачів училищ культури при Харківському державному інституті культури та в кожному обласному центрі – обласні курси.

Після набуття Україною незалежності ліквідовуються обласні курси підвищення кваліфікації працівників культури. На їх базі у десяти областях створюються, зокрема і Вінницькій (1991-1992 рр.), центри підвищення кваліфікації. У 1992 році Вінницькій центр отримує нове приміщення, а роком пізніше Мінкультури відкриває своїм наказом на його базі Вінницький факультет Інституту підвищення кваліфікації працівників культури України.

Впродовж наступних двох десятиріч в умовах роботи Факультету активно розвиваються і поширюються інновації. Їх суть полягає в тому, що через систему підвищення кваліфікації набуваються нові теоретичні знання і практичні навички. Через тренінги, майстер-класи і лекції, які проводяться провідними вченими і практиками України, що залучаються до навчального процесу, слухачі знайомляться з новітніми методиками практичної психології, менеджменту, права, соціології. Застосовуючи на практиці набуті під час навчання знання і навички, фахівець спроможний вирішувати проблемні питання, що мають місце у роботі закладу або місцевого органу культури. Саме під час тренінгів народжуються інноваційні форми роботи, узагальнюється і поширюється передовий досвід. Принцип роботи Факультету зберігається і досі, що є основною мотивацією працівників галузі до підвищення кваліфікації.

Інноваційність функціонування Факультету полягала ще й у тому, що до 2011 року його фінансування здійснювалося з двох джерел – з державного та обласного бюджетів. Утримання частини адміністративно-господарського, педагогічного персоналу, приміщення, виплата добових слухачам фінансувались з обласного бюджету, а утримання науково-педагогічного складу та оплата лектури проводились з державного бюджету (як структурного підрозділу Інституту). Утримання Факультету з двох бюджетних рівнів здійснювалась відповідно до Договору про розмежування майнових, фінансових інтересів і повноважень між Київським

інститутом підвищення кваліфікації працівників культури та управлінням культури Вінницької обласної державної адміністрації.

Не дивлячись на неодноразову реорганізацію Інституту підвищення кваліфікації працівників культури України (1998 – Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2010 – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв), Вінницький факультет зберігав свою діяльність як територіально відокремлений структурний підрозділ Академії аж до прийняття Верховною Радою України Бюджетного Кодексу (2010 р.). З набранням чинності цим законодавчим актом зникли правові підстави для фінансування Факультету одночасно з державного та обласного бюджетів.

Вінницька обласна рада врегульовує це питання шляхом створення в грудні 2011 року комунального закладу «Вінницький обласний навчально-методичний центр галузі культури, мистецтв та туризму», а роботу Факультету НАКККіМ на базі Центру збережено на договірних засадах. Такі організаційні і структурні зміни не спричинили втрати ефективної взаємодії між Центром і Факультетом, привабливості освітніх послуг і попиту на них.

У червні 2014 року Центр отримує від МОН самостійну ліцензію на право підвищення кваліфікації 800 працівників культурно-мистецької сфери, якою забезпечуються потреби у підвищенні кваліфікації працівників культури області.

У Вінницькій області функціонує 2168 закладів культури, з яких 1074 - клубних, 953 - бібліотеки, 59 - музеїв, 54 - початкових спеціалізованих мистецьких школи. У них нараховується 6768 працівників, які займають посади керівників і спеціалістів, у тому числі: 1867 - клубних, 1567 - бібліотечних, 184 - музейних та 1083 - педагогічних. Крім комунальної мережі у сфері культури області функціонує 70 закладів культури різних відомств, в яких працює понад 300 осіб. Статистика свідчить, що з 6,8 тис. працівників, які займають посади керівників і спеціалістів, лише 62% мають вищу освіту. Такий якісний склад кадрів має широкий простір для професійного зростання.

Особливе місце відводиться системі післядипломної освіти зокрема, навчанню в режимі стажування і підвищення кваліфікації працівників без профільної освіти.

Центр виконує державне замовлення на підвищення кваліфікації працівників галузі від управління культури і

мистецтв Вінницької ОДА. Його показники по роках, при ліцензійному обсязі – 800 осіб на рік, наведені у таблиці.

КАТЕГОРІЯ	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Бібліотечні працівники	178	166	160	229	173	212	135
Працівники клубних закладів	143	156	51	104	128	108	119
Педагогічні працівники мистецьких шкіл	178	111	239	155	242	203	164
Музейні працівники	32	22	15	18	22	22	15
Викладачі Вінницького коледжу культури і мистецтв ім. М.Д. Леонтовича		74	30		22		68
Викладачі Тульчинського коледжу культури			107				
Головні бухгалтери райвідділів культури і обласних організацій				48			
Секретарі ПСМНЗ, закладів культури						14	
ВСЬОГО	531	529	602	554	587	559	501

Тісна співпраця Центру з Академією та іншими провідними культурно-мистецькими ВНЗ України робить навчальний процес актуальним, змістовним і ефективним.

Приміром, до проведення тренінгів з питань роботи закладів та місцевих органів культури залучаються провідні професори кафедр менеджменту НАКККіМ та Київського національного університету культури і мистецтв, до проведення майстер-класів з питань викладання спецдисциплін у мистецьких навчальних закладах - професори з Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського, Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка, Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової.

Післядипломна освіта є одним з дієвих механізмів, що сприяє працівнику вирішувати актуальні соціально-культурні завдання, зокрема щодо:

- підвищення професійної компетентності;
- усвідомлення пріоритетності освіти у визначенні свого місця і ролі в суспільному житті;
- удосконалення роботи, раціонального використання передового досвіду та інноваційних методик;
- розуміння унікальності культурного простору регіону та його можливостей у забезпеченні культурних потреб суспільства.

Формування змісту навчальних програм відбувається з урахуванням актуальності проблем в діяльності закладів культури, змін у законодавстві, яке регулює роботу галузі, функціональних обов'язків різних категорій слухачів.

Навчальні плани визначають графік навчального процесу, форми та терміни його проведення. Використовуються такі види підсумкового контролю як творчий залік, співбесіда, тестування, контрольна залікова робота, програвання педагогічного репертуару тощо. Контрольні заходи включають як поточний, так і підсумковий контроль. Практикується використання модульної та інших форм підсумкового контролю після закінчення логічно завершеної частини лекцій та практичних занять, що враховується при виставленні підсумкової оцінки. Слухачі, які успішно виконали навчальну програму, отримують свідоцтво про підвищення кваліфікації державного зразка.

Центр забезпечений навчальними підручниками, методичними посібниками, довідковою та іншою навчальною літературою з мистецтва, освіти, психології творчості, інноваційної мистецької

педагогіки, методики музичної діяльності, української мови за професійним спрямуванням, нормативно-правового та фінансового забезпечення.

Значний імпульс для своєї праці слухачі отримують на творчих тренінгах комунікативних здібностей, позитивного лідерства, кризового менеджменту.

Важливою складовою навчального процесу є розробка та видання різноманітних методичних, сценарно-репертуарних матеріалів та матеріалів з досвіду роботи.

У Центрі створені усі умови для здійснення ефективної освітньої діяльності. На його балансі утримується сучасно обладнане окреме чотириповерхове приміщення з навчальними та готельними функціями загальною площею 1342,4 кв.м. Належним чином облаштовані навчальні аудиторії, методичний кабінет, кабінет охорони праці, комп'ютерна лабораторія, бібліотека з книжковим фондом понад 5 тисяч одиниць.

Сфера надання Центром освітніх послуг постійно розширюється. Запроваджено дистанційне навчання, практикується контрактна форма для працівників, які не мають профільної освіти. З кожним роком розширюється практика надання послуг з післядипломної освіти (на засадах самоокупності) для працівників культури інших областей.

Значним важелем в інформаційному забезпеченні навчального процесу є Інтернет-сайт Центру, через який висвітлюються навчально-методичні, практичні та науково-освітні здобутки галузі.

Поєднання методологічних, практичних і науково-освітньої механізмів організації навчального процесу у закладах післядипломної освіти актуалізується з огляду на необхідність інтеграції, оптимізації та підвищення ефективності роботи галузі.

Україна поступово інтегрується у європейський культурний простір, що зумовлює потребу у фахівцях, які спроможні вирішувати складні завдання не лише нашої культурної самоідентифікації, але й пошуку шляхів зближення культур і формування об'єднаного культурного простору. В цих умовах головним завданням закладів освіти сфери культури є підготовка сучасних кадрів, здатних забезпечити модернізацію галузі.

УДК 168.522:008 (477)
*Копієвська Ольга, доктор
культурології, професор, завідувач
кафедрою арт-менеджменту та
івент-технологій НАКККіМ,
заслужений працівник
освіти України, м. Київ*

Розбудова культурного простору: сучасні тенденції та пріоритети

XXI століття позначилось активними трансформаційними процесами в створенні і формуванні локальних культурних зон і територій. Наразі маємо справу зі світоглядним процесом культурних трансформацій, що містить у собі намагання відійти від шаблонів, традицій XX століття, а відтак актуалізуються питання пошуку інноваційних, креативних форм і засобів створення привабливих туристичних об'єктів, комфортних для життя територій.

Перед суспільством постають питання щодо збереження, використання і максимальної популяризації унікальних культурних практик, які є в потенціалі кожної української територіальної одиниці. Саме перед стейкхолдерами культурних трансформацій постають непрості завдання, які пов'язані з пошуком оптимальних рішень щодо ефективного використання власного культурного ресурсу.

Перед культурними конструктами постають питання щодо формування привабливого культурного ландшафту, потенціал якого, на наш погляд, є очевидним. Культурний ландшафт ми розглядаємо як важливу компоненту сучасної культурної розбудови в її глобальному, глокальному й локальному вимірах, від формування національного іміджу (бренду) держави до створення унікального культуротворчого середовища.

Зміст сучасних культурних практик має вираз в інтеграції її компонентів, які відповідають підструктурам особистості: знання про людину, природу, суспільство, звичаї та традиції, засоби духовного, творчого мислення тощо.

Сьогодні актуалізує посилення дослідницької ініціативи, саме вивчення найкращого досвіду формування та використання культурних ландшафтів. Досліджуючи найкращі світові практики

розбудови культурних зон і територій дозволить зробити українські міста комфортними для життя і привабливими для туристів. Перед українськими дослідниками і практиками культурних змін постає завдання, яке ми пов'язуємо з розробкою механізмів впровадження кращих світових зразків у вітчизняну реальність, їх ефективна адаптація.

У такому контексті постає питання про розробку дієвих управлінських механізмів, що дозволять встановити реальний і конструктивний діалог між всіма зацікавленими в культурній розбудові стейкхолдерами. «Ефективність вирішення цієї проблеми залежить від розуміння політиками того, що культурні практики протягом ХХ століття переходили, а у ХХІ столітті перейшли в центр соціально-економічних і політичних процесів, охопили всі сфери суспільного буття й індивідуального життя людини. Це, своєю чергою, потребує зміни моделі фінансування культури «за залишковим принципом», що все ще домінує в нашій державі і відповідає ортодоксально марксистському розумінню її як надбудови. Варто приділити особливу увагу розробці критеріїв добору пріоритетних стратегічних напрямів у вирішенні соціально значущих культурних проблем, а культурні практики розглядати як засіб їх розв'язання». [1, с.64]

Актуалізується питання підготовки сучасного менеджера культури, так званого агента культурних змін, фаховими компетентностями яких є: здатність впровадження реформи культурної децентралізації; осмислення якісних і кількісних культурних показників; участь в проектних програмах та їх реалізація.

Задля вирішення окреслених нами питань в Україні впроваджується ряд культуротворчих ініціатив, серед яких є конкурсна програма «Малі міста - великі враження». У Конкурсі беруть участь «подані органами місцевого самоврядування, юридичними особами всіх форм власності, творчими спілками, фізичними особами – підприємцями (далі – ініціатори) культурно-мистецькі проекти, що мають на меті розвиток культурного простору України на основі використання соціально-економічного потенціалу об'єктів культурної спадщини та елементів нематеріальної культурної спадщини для розвитку, посилення інвестиційної та туристичної привабливості населених пунктів із загальною чисельністю населення до 50 тисяч осіб» [2]

В межах програми запропоновано ряд освітніх кейсів, які дозволять працівниками культури та всім зацікавленим суб'єктам отримати відповідні знання та вміння, які дозволять впроваджувати інновації в життя. Ми актуалізуємо роль і значення освітніх практик в розбудові культурних просторів, так як саме дієвий практичний діалог є основою ефективних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дис. д-ра культурології : 26.00.06. - Київ, 2018. 482 с.

2. Міністерство культури України: офіц. сайт. URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 17.09.2019)

УДК 02(091)

*Кароєва Тетяна, доктор історичних наук,
бібліотекар відділу РІЦ Вінницької ОУНБ
ім. К.А. Тімірязєва, м. Вінниця*

З досвіду організації мереж народних бібліотек в Російській імперії 1890-х – 1916 роках (на прикладі Подільської губернії)

В умовах реформи децентралізації в Україні перед закладами культури постає чимало адміністративних, юридичних і фінансових проблем їхнього функціонування. Традиційно для комплексного вирішення цих труднощів є кілька шляхів. Крім пошуку нових оригінальних рішень, обумовлених унікальністю ситуації в Україні, та вивчення зарубіжного досвіду, фахівці звертаються і до аналізу досвіду вирішення подібних проблем у минулому.

У цій публікації розглянутий розвиток мереж народних бібліотек на території Подільської губернії на межі ХІХ – ХХ століття. За відсутності координації дій різних відомств та організацій в Російській імперії для соціальних низів створювались спеціальні бібліотеки. Оскільки вони мали

незначні книжкові фонди, для обслуговування яких особливих приміщень не потрібно, тому доволі часто їх розміщували в загальнодоступних громадських будівлях населеного пункту: школах, волосних правліннях.

Народні бібліотеки – це особливий вид бібліотек, призначений для соціальних низів і безкоштовного обслуговування читачів. Вони виникли у 1860-х роках за ініціативи «знизу» представників освіченого середовища. Із поступовим зростанням їхньої популярності, влада встановила особливий контроль за ними та книжковою продукцією, що потрапляла до їхніх читачів. Для впорядкування їхньої діяльності запровадила у 1890 році «Правила про безкоштовні народні читальні та порядок нагляду за ними» (15 травня 1890 р.) [1]. Народні бібліотеки могли мати російськомовний фонд універсального змісту з кількох сотень книг та брошур, що вибирався зі спеціального каталогу літератури, дозволеної для комплектування народних бібліотек. Періодичних видань, крім газет та кількох ілюстрованих щотижневиків, практично не передплачувалось. Як правило, бібліотечна збірка вміщувалась в одну окрему шафу.

Водночас усвідомлення потреби прискорення модернізації Російської імперії диктувало уряду нову тактику щодо поширення освіченості серед населення, зокрема підтримку створення народних бібліотек. Оскільки «Правила» 1890 року чітко сформулювали вимоги до подібних закладів, значно спростились їх організація.

У Подільській губернії мережу таких книгозбірень започаткувала Подільська православна єпархія. Духовне відомство турбувалось про формування громадянина, лояльного до держави та монархії. З'їзд подільського духовництва 1893 року ухвалив відкрити при всіх церковнопарафіяльних школах бібліотеки з літературою для позакласного читання, розрахованою на дорослих непідготовлених читачів, а також дітей [2, с. 558-559]. У 1894 році в єпархії не більше 40 шкіл створили такі збірки, 1897 року – вже 918 [3, с. 43]. Спочатку комплектування враховувало лише потреби навчального процесу, а згодом поруч з навчальними і морально-повчальними з'явилися книги з сільського господарства, ремесел, природознавства, історії, географії та художня література. На 1898 рік у цих позашкільних фондах церковнопарафіяльних шкіл містилось 46

199 прим., тобто на школу припадало 31,8 прим. [4, с. 48-49]. У 1915 році 1289 відомчих навчальних закладів мали позашкільні фонди [5], але їхній малий асортимент швидко прочитували.

З середини 1890-х років у Російській імперії активно розвивалась також мережа народних бібліотек комітетів Піклування про народну тверезість (у губернії з 1897 р.), підпорядкованих Міністерству фінансів. Ці комітети спробували у масштабах всієї країни організувати дозвілля соціальних низів за рахунок коштів, отриманих від винної монополії. Правове становище їхньої мережі в цілому суголосне урядовій політиці щодо інших бібліотек при громадських і благодійницьких організаціях. У 1910 році в губернії діяло 147 книгозбірень, з яких 93 видавали літературу додому, 2 мали тільки читальні, а 52 поєднували обидві послуги [6]. 23 заклади розташовувались в окремих приміщеннях, найчастіше у Народному домі або при комітетській чайній, решта – в інших установах. Через російсько-японську війну 1904–1905 років та революційні події 1905–1907 років фінансування комітетів значно зменшилось. Поступово комітетські бібліотеки передавали відомствам, при школах яких вони були, або земствам.

З появою повних земств у 1911 році подільська громадськість сподівалась на розвиток мережі народних бібліотек, але законодавчі обмеження для них, запроваджені наступного року, та початок Першої світової війни призупинили цю традиційну діяльність земських діячів. Однак за 1911–1916 роки в губернії створили щонайменше 122 народні та 2 центральні учительські бібліотеки [7]. Вони також містились переважно у навчальних закладах.

Отже, засновниками народних бібліотек були православна єпархія, земства, шкільні комітети піклування, комітети Піклування про народну тверезість, а також громадські організації та приватні особи. На селі навчальні заклади були чи не єдиними зручними громадськими приміщеннями, щоб розмістити книгозбірню. Тому уряд послідовно запроваджував окремі «Правила про народні бібліотеки при нижчих навчальних закладах відомства МНО» від 18 січня 1904 року, «Правила для бібліотек, що відкриваються для користування публікою при початкових училищах» від 27 січня 1905 року. Втім революційні події 1905 року призвели до відміни усіх цих «Правил» щодо

народних бібліотек і поширення щодо них дії «Положення про публічні бібліотеки» 1884 року [8].

Як правило, обов'язки бібліотекаря виконував шкільний вчитель, за що й отримував платню. Розмір її визначав утримувач книгозбірні: від духовного відомства – 15 руб. на рік (1890–1900-ті роки) [9], від комітету Піклування про народну тверезість – 25 (1897–1900-ті роки) [10, арк. 327зв], від земства – стільки ж (перша половина 1910-х років) [11, арк. 242, 256]. Зрозуміло, що за таку винагороду чекати повної віддачі у бібліотечному обслуговуванні було марно. До того ж нестачу під час інвентаризації бібліотекар мав ліквідувати власним коштом. Можна припустити, що частина таких бібліотек існувала лише на папері: вчителі ховали книжки до шафи й видавали тільки в особливих випадках або взагалі не видавали.

Оцінюючи у 1916 році стан народних бібліотек, російський громадський діяч Є.О. Звягінцев писав: «...складно було за цими правилами завести у селі книжкову шафу; складніше було знайти осіб, які відкрили би її, і ще складніше було поставити на полиці цієї шафи гарні книги» [12, с. 24].

Бібліотечна мережа Подільської губернії, втім як й інших губерній, була аморфною, слабко структурованою, фактично охоплювала кілька відомчих бібліотечних утворень, не збалансованих за повітами, оскільки значною мірою залежала від ініціативи місцевих діячів. Така «багатоукладність» призводила до дублювання, збіднення, дрібнення та вузькості фондів. Власне кажучи, більша частина їх представляла собою бібліотечні шафи в приміщеннях різних установ, переважно шкіл. Доволі часто у школах поруч зі збіркою навчальних посібників стояли єпархіальні шафи з книгами для позашкільного читання, добірки комітету Піклування про народну тверезість, а згодом і земства одночасно. Оскільки перелік потенційних бібліотечних книжок був дуже вузьким, тому фонди дублювали один одного, швидко прочитувались бажаними і переставали їх цікавити.

Такий досвід співіснування різних відомчих книжкових збірок з подібним змістом в одному приміщенні підказував сучасникам необхідність оптимізації цих мереж і фондів, що не було реалізовано з початком Першої світової війни. З встановленням радянської влади розвиток бібліотечних мереж значною мірою регулювався державою, яка делегувала свої повноваження кільком міністерствам. Як наслідок, у селах

співіснували книгозбірні міністерства культури та міністерства освіти, що містили значною мірою однаковий фонд класичної вітчизняної та зарубіжної літератури. Нині в умовах децентралізації виникає можливість створення у сільській місцевості єдиної комунальної книгозбірні, призначеної для обслуговування як дорослих, так і дитячих читачів.

Список джерел та літератури

1. Правила о бесплатных народных читальнях и о порядке надзора за ними // Циркуляр по управлению Киев. учеб. округа. 1890. № 8. С. 218–222.
2. Протоколы епархиального съезда депутатов духовенства Подольской епархии 1894 г. // Подол. епарх. ведомости. 1894. № 28. С. 551–561.
3. Отчет (краткий) о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Подольской епархии за 1897 год // Подол. епарх. ведомости. 1898. № 8. С. 42–46.
4. Лотоцкий А. Народное образование в Подолии в его прошлом и настоящем // Образование. 1899. № 5–6. С. 29–53.
5. Отчет о состоянии церковных школ Подольской епархии за 1914/15 учебный год // Православ. Подолия. 1917. № 30–31. С. 598–600.
6. ДАХМО. Ф. 236. Оп. 135. Спр. 1. 78 арк.
7. Кароєва (Соломонова) Т.Р. Земський бібліотечний рух у Подільській губернії (1911–1916) // Вісн. Ін-ту історії, етнології і права Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2013. Вип. 11. С. 109–113.
8. Об отмене правил, утвержденных 15 мая 1890 года, о бесплатных народных читальнях и о порядке надзора за ними // Циркуляр по управлению Киев. учеб. округа. 1906. № 2. С. 79–80.
9. Отчет о состоянии церковных школ Подольской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1911/12 учебный год // Православ. Подолия. 1913. № 17. С. 353–354.
10. ДАВіО. Ф. Д-244. Оп. 1. Спр. 17. 436 арк.
11. ДАВіО. Ф. Д-255. Оп. 1. Спр. 371. 266 арк.
12. Звягинцев Е. А. Правовое положение народных библиотек за 50 лет. Москва, 1916. 54 с.

Неприцький Олександр, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, м. Вінниця

Брендинг територій і культурна дипломатія на локальному рівні

Процеси децентралізації, об'єднання громад та демократизації, які зараз відбуваються в Україні, повинні стимулювати розвиток та конкурентоспроможність територіальних громад. Але відчувається брак знань, умінь та «добрих практик», щоб забезпечити правильне позиціонування та успіх територіальних громад. Комуś необхідно бути «піонерами» територіального брендингу як на національному, так і на регіональному та місцевому рівні.

Брендинг територій - це відносно нова, але надзвичайно актуальна для України сфера діяльності. Проведення брендингу території складається із декількох етапів. Перш за все, це вивчення існуючої ситуації: як бачать себе і свій населений пункт (регіон) люди, що мешкають на даній території; як бачать цю територію і її мешканців люди, що проживають на інших територіях; які є перспективи розвитку даної території, які «фішки» у даної території, які з них можна використати для позиціонування території; що потрібно здійснити у економічній, соціальній, культурній сферах, щоб підтвердити репутацію, яка цілеспрямовано формується у рамках брендингу території.

Здійсненню брендингу території обов'язково передуює ряд етапів. І однією з типових помилок є ігнорування всіх попередніх ланок процесу брендингу. В грубому наближенні ситуація часто виглядає так: керівник територіальної громади викликає до себе керівника відділу культури і каже, що нам терміново потрібен «бренд», тому придумайте що-небудь і, обов'язково, дайте швиденько логотип. З цього приводу є навіть стандартна жартівлива фраза, що «логотип – це не бренд».

Процес брендингу повинен базуватись на розробленій, затвердженій і втілюваній у життя стратегії розвитку території. Простіше кажучи, те, що підтримується у стратегії розвитку, має

стати ключовим об'єктом брендингу території. Інакше процес брендингу успішним не буде. Щоб стратегія була «живою», а не лежала в нижній шухляді робочого стола, вона повинна бути прийнята громадою. Громада може її прийняти як «свою» лише у випадку, якщо громада брала участь у створенні цієї стратегії розвитку. Тож, перший етап, коли потрібно долучити заклади культури до брендингу територій, – це залучення громадськості до написання стратегії розвитку території. І найефективніше реалізувати це завдання можуть заклади культури, оскільки вони мають найбільші напрацювання у сфері сталих контактів із мешканцями громади.

Населення кожної території (міста, регіону, країни) має певне уявлення про себе і справляє певне враження на інших громадян, мешканців інших міст, регіонів, країн. Те, як образ певної території з її мешканцями, економічною та політичною системами, соціокультурним простором сприймається навколишнім середовищем, часто окреслювалося терміном «репутація». А той образ, що існував у середині соціуму, визначався як «імідж» [1]. Таким чином, репутація базується на іміджі, але для зміни репутації потрібно набагато більше часу, ніж для формування іміджу, оскільки це пов'язано із питанням довіри. А довіра не може бути сформована швидко. Створення певної репутації – складний і довготривалий процес, оскільки необхідно змінювати громадську думку, а остання включає велику кількість стереотипів.

В сучасних умовах інформаційного світу на кожному із етапів брендингу територій потрібно забезпечити ефективну комунікацію як в середині громади, так і взаємодію з іншими громадами. В даному контексті спостерігається розширення ролі та збільшення функцій закладів культури (як автономних одиниць) і зменшення ролі управлінської функції держави на місцях. Змінювати старі та/або формувати нові стереотипи на базі існуючої історичної спадщини та сформованої масової свідомості можливо, поєднавши фахові знання маркетологів, культурологів, психологів тощо. Інструменти політики (публічна дипломатія, культурна дипломатія, розбудова і стимулювання економічних зв'язків) виявились незамінними для територіального брендингу. Але довелось істотно переглянути їх зміст, оскільки розвиток засобів комунікації (особливо мережі Інтернет) змусив громади

все більше вдаватись до технологій 2.0, де відбувається постійна інтеракція усіх учасників взаємодії.

Класична публічна політика скерована на формування громадської думки мала чітко виражений односторонній характер. Розумілася як просування державницьких інтересів шляхом вивчення настрою громадської думки та впливу на неї і на ключових осіб, що її формують.

Зміни, що відбулись в інформаційну епоху, спричинили еволюцію публічної політики у напрямку більш відкритого партнерства між державними та приватними організаціями і окремими індивідуумами, що були зацікавлені у безпосередніх контактах і формуванні тривалої довіри до себе.

Безпосередні контакти між господарськими суб'єктами, установами культури, територіальними органами управління, інституціями та підприємствами стали нормою, а сучасні системи передачі інформації спростили комунікацію і небачено зменшили роль держави у процесі взаємного обміну інформацією. Серед інструментів реалізації публічної дипломатії з'явилися технології WEB 2.0 – блогосфера та соціальні мережі, що забезпечували діалог із цільовою аудиторією, якого не можна було досягнути через традиційні ЗМІ.

Далеко не всі співробітники сфери культури готові прийняти ті зміни, що відбулись протягом останній десятиліть в інформаційній сфері. На загал, існує розуміння, що публічна дипломатія і культурна дипломатія тепер реалізуються не лише на рівні держав, але й на рівні громад. Якщо мешканці однієї громади (припустимо, Глухівецької ОТГ) поїхали на мистецький фестиваль до іншої (наприклад, Тульчинської ОТГ), то це можна розуміти як прояви культурної дипломатії. Якщо представники однієї громади дали концерт в іншій громаді – це також сприймається як культурна дипломатія на місцевому рівні. Але, якщо співробітники адміністрації однієї ОТГ дивляться в соцмережі ролик, в якому студенти зробили пародію на очільника іншої ОТГ, то сприйняти даний факт як прояв культурної дипломатії буває доволі складно.

Культурна дипломатія, що включає обмін ідеями, інформацією, мистецькими здобутками та іншими досягненнями між різними громадами, щоб сприяти взаємному порозумінню (за Каммінгсом) [3], змушена змінюватись. Те, що на всіх рівнях вдалися до розповсюдження культури, в широкому розумінні

цього слова, стало результатом зростання ролі громадськості в сфері публічної політики.

Область, в якій може застосовуватись культурна дипломатія, дуже широка. Поряд із розповсюдженням інформації про культурні досягнення та культурну спадщину вона охоплює мовні питання, масову культуру, різні субкультури тощо. Наприклад, розповсюдженість і популярність певних регіональних традицій – це чинник стимулювання інтересу до даної культури, а, відповідно, і громади.

Культурна дипломатія змінилась разом із розвитком комунікативних можливостей ЗМІ в глобалізованому світі. Органи та установи отримали абсолютно нові можливості промоції власних культурних досягнень, у тому числі через електронні медіа. Міжнародна мережа Інтернет дозволила легко і безпосередньо отримувати доступ до різних аспектів культури, а роль держави у представленні культурної спадщини почала стрімко, як і у випадку з публічною дипломатією, зменшуватися.

Значення закладів культури у розробці та реалізації стратегії регіонального брендингу спостерігається на кожному із етапів. Перш за все, це стосується етапу розробки стратегії розвитку громади. Наступний етап – це розробка стратегії брендингу та її постійна актуалізація. І третій етап – це реалізація стратегії брендингу території із застосуванням прямої і безпосередньої культурної дипломатії на рівні територій і їх мешканців, у тому числі з використанням технологій WEB 2.0.

Література

1. Wang J. Effectively Managing National Reputation: Strategic Public Diplomacy Revisited. – October, 2004. – 22 // Allacademic Research. – URL: http://citation.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/0/1/3/4/1/pages13418/p13418-1.php
2. Ryniejska-Kiełdanowicz M. Cultural Diplomacy as a Form of International Communication // Institute for Public Relations. URL: http://www.instituteforpr.org/wp-content/uploads/Ryniejska_Kieldanowicz.pdf

*Майденберг-Тодорова Кіра, кандидат
мистецтвознавства, доцент кафедри
теорії музики та композиції ОНМА
ім. А.В. Нежданової, викладач-методист
КПНЗ «ДМШ №2 ім. О.К. Глазунова», м. Одеса*

Імпровізація як основний шлях розвитку креативної особистості юного музиканта

Навчання в дитячих музичних школах і дитячих школах мистецтв – складний процес, спрямований на творчий розвиток особистості учня, на становлення його самостійного музичного мислення, формування власного сприйняття сучасної музичної реальності.

Перед викладачем-музикантом будь-якого спрямування стоїть ряд складних і важливих завдань, які змушують його бути не тільки чуйним професіоналом, але й тонким психологом. Викладач-композитор у своїй роботі стає залежним від багатьох чинників, що диктуються типом темпераменту дитини, її психологічною інтра- або екстравертністю, віковими критеріями.

Вважаємо, що у сучасній системі мистецької освіти, що спрямована на всебічний розвиток особистості дитини, імпровізація посідає особливе місце. Оволодіння навичками імпровізації розвиває ряд здібностей, які необхідні будь-якому музикантові в його професійній діяльності: це вміння усвідомлювати процес гри й перспективно мислити; вміння слухати себе й реагувати на зміни, що відбуваються в процесі гри, виправляти «помилки на ходу», слухати й відчувати партнера (у випадку ансамблевого імпровізування); вміння грати вільно, музично й артистично, а також грати без нотного тексту, грати для власного задоволення.

Окрім того, імпровізація є однією з основних форм ініціювання й стимуляції творчого процесу, початковою стадією написання власного музичного твору, що є найвищим рівнем творчого самовиявлення музиканта. А для юного композитора імпровізація є своєрідною лабораторією для засвоєння нових творчих прийомів, їх відпрацювання й закріплення.

Але на шляху до імпровізування є багато складностей та перешкод, подолання яких стає можливим при пізнанні самого механізму імпровізаційного процесу.

Якість імпровізаційного матеріалу й майстерність імпровізатора прямо пропорційна його знанням, навичкам й умінням. Чим більшим і різноманітнішим є багаж знань, що застосовується в момент імпровізування, тим більше митецьким і оригінальним виходить кінцевий результат. Такий багаж знань складається з інтонаційних, ритмічних, фактурних, жанрових, тембрових «кліше», які були освоєні й зафіксовані в процесі навчання.

На уроках з фаху учень поповнює такий творчий запас несвідомо, вивчаючи твори, що відповідають рівню його програмних вимог. Тому при імпровізуванні важливо виявити вже наявний запас творчих засобів, розширити й доповнити їх новими прийомами, для того щоб імпровізування стало більше вільним і розкутим, а реалізація творчого задуму учня не мала технологічних перешкод.

Однак можлива й зворотна формула, завдяки якій обґрунтовується впровадження основ імпровізації в навчальний процес за фахом фортепіано. Так, наприклад, засоби імпровізації можна використовувати при опрацюванні складних технічних ділянок творів.

Залучення різних імпровізаційних засобів роботи над фактурою й ділянками особливої технічної складності дозволяє зняти закомплексованість по відношенню до них, уникнути нудного одноманітного пророблення даних епізодів, що зазвичай зводиться до багаторазового виснажливого повторення, а також дозволяє знайти й привнести нові інтонаційні, значеннєві, художні відтінки розділу твору, що вивчається. Завдяки цьому концертне виконання може стати більш самобутнім і змістовним.

Імпровізаційна робота стає корисною також на уроках з сольфеджіо або теорії музики. За допомогою імпровізаційних вправ можна засвоювати інтонаційні кліше, інтервальні відстані, акордові послідовності, ритмічні формули. Імпровізування на задану ритмо-інтонаційну конструкцію сприяє розвитку образного та асоціативного сприйняття матеріалу, що викладається, а також є корисним для моторно-виконавського відпрацювання наданого теоретичного матеріалу.

Імпровізація – це, насамперед, процес особистісного самовираження; імпровізувати може тільки творча індивідуальність. Однак, іноді навіть дуже розкріпачений технічно музикант не в змозі грати, не керуючись якими-небудь нотними підказками. Це явище часто стає «каменем спотикання» на шляху до імпровізування. Для подолання таких складностей повинен бути впроваджений певний «дидактичний шлях».

У методичній практиці всі прийоми імпровізування можна розділити на два вектори: шлях від часткового до загального (індуктивний) й шлях від загального до часткового (дедуктивний).

1. Шлях від часткового до загального (індуктивний) представляє імпровізація, в основі якої лежить конкретний музичний засіб, елемент. Таке імпровізування переслідує важливі дидактичні цілі: освоєння нових музичних творчих і технологічних прийомів, доведення їх до стадії автоматизму, поповнення творчого багажу учня. Сюди віднесемо імпровізування на ритмічний прийом, інтонаційний прийом, фактурний прийом, на гармонічне сполучення, новий принцип формоутворення тощо.

2. Шлях від загального до часткового (дедуктивний) – це цілісна імпровізація, в основі якої лежить творча ідея, образ, стильова основа. Ціль такого імпровізування – навчити застосовувати в художньому контексті конкретні засоби, відпрацьовані й засвоєні в процесі першого типу імпровізування, охопити ціле, що складається із окремих елементів. Сюди віднесемо так звану «вільну» авторську імпровізацію, імпровізацію на задану тему, імпровізацію в певному стилі. Така імпровізація скоріше стає нефіксованим музичним твором, дозволяє охопити цілісний художній план.

На початкових етапах освоєння імпровізації та при використанні імпровізації як допоміжної форми роботи в рамках фахового або теоретичного предмету раціональним буде використання першого шляху імпровізування. В рамках цього підходу навички імпровізування можна вдосконалювати за допомогою простих вправ, які обмежують учня до одного звуку. При цьому залишається можливість використовувати реєстрово-динамічні можливості інструменту.

Пізніше ці обмеження можна розширювати або ж ускладнювати у своїх методичних вимогах. Наприклад, можна

імпровізувати, використовуючи у якості матеріалу певне сполучення акордових співзвуч або ж невеликий мелодичний зворот. Коли багаж засобів стає досить великим, можна переходити до більш розгорнутого імпровізування, яке охоплює увесь спектр засвоєних засобів.

Найвагомішою складовою при імпровізуванні є здійснення повного слухового та змістовного контролю як з боку викладача, так і з боку учня, а також будівництва змістовної перспективи у процесі гри. Викладач повинен чітко контролювати процес учнівського імпровізування, вчасно зупинити, або допомогти продовжити імпровізацію, граючи разом з учнем, щоб підсумковий результат був успішним та залишав лише приємні враження.

Особливо відзначимо важливість вміння педагога-композитора вільно імпровізувати, оскільки, навчання імпровізації неможливе, якщо викладач сам не володіє цим умінням. На початковому етапі, особливо при роботі з учнями молодшого шкільного віку, дуже важливим і обов'язковим є ансамблеве імпровізування та спроможність викладача власним прикладом спонукати учня до нових музично-творчих відкриттів.

Крім того, педагог-композитор повинен знати, як саме проходить креативний процес, які фактори сприяють розкріпаченню музичного самовираження, а які, навпаки, можуть перешкодити реалізації музичної думки. Завдяки цьому педагог здатний вчасно направити, підштовхнути або, при необхідності, «пригальмувати» творчий порив учня. Притаманні педагогу почуття стилю, форми і музичний смак неодмінно відбиваються на творчості учня, оскільки регулюють підбір матеріалу та музичних кліше і впливають на формування творчого смаку учня.

УДК 37:7

Грисюк Олена, кандидат педагогічних наук, доцент Чернігівської філії НАКККиМ, м. Чернігів

Протиріччя професійної діяльності викладача закладу позашкільної мистецької освіти в контексті атестації

У Концепції сучасної мистецької школи підкреслено важливість пошуку нових підходів до свого кадрового

забезпечення в частині підвищення якості та професійного розвитку педагогічних працівників мистецьких шкіл, здатних до реалізації творчого підходу до навчання мистецтву. Проголошений підхід спонукає замислитись про реалії професійної діяльності педагогічних працівників сфери мистецької освіти.

Пошук нових підходів до кадрового забезпечення «...в частині підвищення якості та професійного розвитку...» зорієнтовує на думку, що з одного боку, відбувається мотивування педагогів до самоосвіти й саморозвитку, а з іншого боку, створюються певні перешкоди на цьому шляху. Розглянемо деякі з них. Заходи підвищення кваліфікації педагогічних працівників мають набувати нових форм і змісту («в частині підвищення якості»), але організовуються застарілими підходами і, майже, не мають сучасного технічного забезпечення. Отже, маємо протиріччя між проголошеним підходом до покращання освітнього процесу і відсутністю можливостей щодо його ефективного технічного забезпечення.

Торкаючись питання запровадження сучасних технологій та технологічних підходів у сучасному мистецькому навчанні не можна оминати проблему недостатньої готовності переважної більшості педагогічних працівників мистецьких закладів до їх запровадження у власній професійній діяльності. Відтак, вкажемо на наступне протиріччя: між наявними, розробленими та апробованими сучасними технологіями (як у методичному, так і в технічному аспекті) та недостатньою готовністю, а іноді, й небажанням, щодо опанування та запровадження у мистецькому навчанні з боку педагогічних працівників.

Як відомо, якість будь-якого процесу підвищується в умовах змагальності та «здорової» конкурентної атмосфери. Втім, наявна ситуація свідчить про існування проблеми, коли старше покоління педагогічних працівників не хоче виходити зі звичної «комфортної» професійної системи, посилаючись на досвід та відсутність потреби в осучасненні прийомів і методів роботи – «музиканти століттями працювали за такими методиками і мали блискучі результати».

Молоде покоління викладачів не виявляє інтересу до оновленого змісту мистецької освіти, оскільки отримали дипломи у навчальних закладах передвищої та вищої системи мистецької освіти, яка, зі свого боку, теж ще не переорієнтувалась на нові

підходи та не озброїла своїх випускників знаннями нових методик, прийомів, технологій. Бачимо протиріччя між сучасними змінами мистецької освіти (як процесуального, так і змістовного наповнення) та відсутністю підготовленості педагогічних працівників до цих змін.

На окрему увагу заслуговує здатність сучасного педагога «до реалізації творчого підходу до навчання мистецтву». Як відомо, «навчання» є цілеспрямованим процесом передачі і засвоєння знань, умінь і навичок та способів пізнавальної діяльності людини. Не викликає заперечень думка, що успішність цього процесу зумовлює суб'єкт–суб'єктний зв'язок між його учасниками. Часто, думкою учня про музичний твір педагог навіть не цікавиться. Мистецька освіта багато років реалізовує підхід «зроби як Я тобі показую». Отже, актуальною залишається проблема суб'єкт–об'єктної взаємодії. Не кажучи вже про недостатність орієнтації на «педагогічний трикутник» або «партнерську взаємодію».

У світлі сучасних бачень «творчий підхід до мистецького навчання» можна розглядати як володіння на достатньому рівні прийомами та методами сучасних мистецьких технологій, наявність комплексу інтегральних знань, умінь, навичок, мотивації творчих досягнень (власних професійних та учнівських виконавських), саморегуляції, особистісної ініціативи, професійної комунікабельності. На цьому шляху актуальними залишаються методи підтримки творчості учнів для цілеспрямованого спільного генерування оригінальних ідей, знаходження альтернативних підходів до звичних виконавських завдань та вирішення творчих проблем.

Узагальнюючи сказане варто констатувати, що Положення про атестацію педагогічних працівників закладів освіти сфери культури серед основних критеріїв не передбачає таких, що дозволяють педагогічному працівнику самореалізовуватись у професійній творчості. Професійне самовдосконалення педагогічного працівника обмежується чіткими межами конкретної кількості проведених заходів та балів, що надаються за відповідні види професійної діяльності. Відтак, варто вказати на протиріччя між проголошеним спонуканням до творчого самовдосконалення та обмеженням творчого й професійного розвитку нормативними документами.

Особливо багато запитань в колі педагогічних працівників викликає критерій, за яким атестують викладачів, суть якого полягає у необхідності «викладання, проведення майстер-класів на міжнародних заходах в Україні та за її межами, у тому числі на запрошення іноземних закладів освіти». Як відомо, у системі мистецької освіти, особливо у її початковій ланці, відсутня система міжнародного професійного обміну на державному рівні. Як відомо, у законі Про освіту закріплено право на міжнародне співробітництво (глава XI). Згідно закону, заклади освіти не обмежені у міжнародних зв'язках, але пошук цих зв'язків знаходиться в колі лише їхньої самостійної ініціативи. В Україні не поширена система грантів для педагогічних працівників закладів мистецької освіти, особливо для початкової ланки. Виникає протиріччя між проголошеною та законодавчо закріпленою можливістю та правом закладів освіти, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, здобувачів освіти, які можуть брати участь у реалізації міжнародних проектів і програм та відсутністю можливостей для педагогічних працівників налагоджувати такі зв'язки. Протиріччя зумовлюється також розбіжностями в системах мистецької освіти нашої країни та найближчого зарубіжжя.

Зазначимо, що майстер-класи, що проводять сучасні європейські педагоги в нашій країні, є епізодичними і не надто відрізняються креативністю або інноваційністю. Навпаки, методичні надбання наших педагогів викликають більше зацікавлення за кордоном. Але вони не мають активного попиту тому, що зарубіжні країни здійснюють мистецьку освіту своїх учнів за іншою системою. І на завершення зазначимо про відсутність в Європі мережі мистецьких навчальних закладів, що подібна до нашої. Отже, заклади мистецької освіти за кордоном не мають потреби у запрошенні наших педагогічних працівників по обміну до себе. Відтак, включивши до критерію оцінки відповідності кваліфікаційній категорії участі педагогічного працівника у міжнародному співробітництві, заздалегідь позбавляють його певної кількості балів.

У контексті нашого аналізу наведено лише деякі приклади окресленої проблеми. Більш глибоко вказане коло протиріч буде розширене та обґрунтоване у подальших розвідках.

Мохнюк Руслан, кандидат педагогічних наук, директор Рівненського Центру підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників культури, м. Рівне

Заклади культури у добу розбудови глобальних інформаційних технологій, їх вплив на розвиток громадянського суспільства

Інформаційні технології відіграють важливу роль у формуванні та становленні громадянського суспільства в Україні. Вони є складовою сучасного інформаційного простору, однією з характеристик якого є універсальний вплив на всі сфери життя суспільства і окремих індивідів. Підтвердженням вищезазначеного є випуск у 1906 році в Києві, після тривалої заборони, української газети під назвою «Громадська думка», що об'єднала навколо себе українську інтелігенцію, зокрема, видатних діячів української нації – В. Винниченка, Б. Грінченка, М. Коцюбинського, А. Тесленка, Л. Українку, І. Франка з метою відстоювання прав на навчання, друкування преси, постановку вистав, використання в державних установах. У когорті видавців були такі особистості як В. Леонтович, В. Смиренко, Є. Чикаленко. Газета громадянського спрямування впливала на розвиток національної свідомості, незважаючи на її закриття в подальшому, процес набирала обертів. На сьогодні інформаційні технології значно розширились - від ручної інформаційної (перо, ручка - чорнило) (до середини XIX століття), механічної (друкарська машинка) (XIX - 30-ті роки XX століття), електричних (40-70-ті роки XX століття) до комп'ютерної (80-ті роки XX століття), Інтернет (90-ті роки XX століття), хмарних технологій (XXI століття).

Мета - окреслити використання глобальних інформаційних технологій закладами культури в питанні розвитку громадянського суспільства.

Сфера культури синергує різні засоби виразності - слово, текст, звук, відео, анімація, графіка. Технологія мультимедіа, об'єднуючи їх, використовуючи гіпертекстові посилання та засоби інтерактивності надає закладам культури унікальні можливості в

різних видах діяльності: для внутрішнього користування (в науковій, методичній, навчальній роботі); для створення електронних публікацій про заклад і використання їх у міжнародному співробітництві, а також у сфері дозвілля, туризму, освіти, реклами; для створення електронних артефактів (особливо музейних колекцій).

Активно проводиться робота щодо присутності в мережі Інтернет закладів культури всіх районів Рівненщини, що робить доступ громадян до інформації максимально комфортним та оперативним. Зокрема, відділом культури і туризму Здолбунівської районної державної адміністрації налагоджено роботу особистих сторінок із висвітленням всіх заходів та подій в соціальній мережі Facebook. Здолбунівський районний будинок культури, Здолбунівський районний історико-краєзнавчий музей, бібліотеки району мають доступ до мережі Інтернет. Розпочато роботу над створенням інтерактивної онлайн-мапи історико-культурного надбання Здолбунівського району. Функціонує і наповнюється матеріалами власний Youtub-канал відділу культури і туризму Здолбунівської райдержадміністрації, на якому публікуються історико-краєзнавчі фільми та відеоматеріали із культурного життя Здолбунівщини. На перспективу відділ культури і туризму Здолбунівської РДА буде здійснювати поповнення Web-сайту, засоби масової інформації матеріалами щодо соціально-економічного розвитку району, здобутками культури, туризму, обліком об'єктів культурної спадщини, відомостями про книгозбірні централізованої системи публічно-шкільних бібліотек. Окрім того, відділ культури і туризму поповнюватиме краєзнавчий блог «Здолбунівщина», здійснюватиме промоцію бібліотек в соціальних мережах, поповнюватиме новими матеріалами інтерактивну виставку «Герої України на захисті Вітчизни». Діють і постійно оновлюються офіційні сайти районних відділів культури і туризму Рівненської області, на яких оперативно можна почерпнути інформацію і про майбутні проекти, що плануються та про ті, що вже відбулись. Зокрема, Web-сайт відділу культури і туризму Рівненської РДА структурується за такими рубриками: заклади культури клубного типу, школи естетичного виховання, бібліотеки, народні колективи, культурна спадщина, Рівненщина туристична, законодавча база, сторінка начальника, доступ до публічної інформації тощо. Окрім того, підготовлено

презентаційний відеоролик Рівненського району, де значне місце відводиться інформації про культурну спадщину, туристичні об'єкти та творчі колективи, з яким можна ознайомитись і на сторінці відділу культури, і в Youtube. Використовуючи інформаційні технології працівники культури району долучились до конкурсу «Моє село очима туриста», метою якого було ознайомлення широкого загалу з туристичним потенціалом краю, його історією, сьогоденням, традиціями, культурними цінностями, природою. Нагороджені Дипломами різних ступенів проекти: «Загадкові Тайкури», «Від села до села» про Шпанівську сільську раду, «Джерело Радісне - джерело радості» про селище Квасилів, «До чистих джерел» про Олександрійську сільську раду, «Грушвиця. Від Київської Русі до сьогодення», «Клевань: подорож з минулого до сьогодення». Інтеграційна модель формування баз даних при розробці заявлених проектів сприяє соціалізації особистості та її адаптації в сучасний культурний простір України.

Громадяноформуючим виступає проект «Віртуальний музей спадщини князів Острозьких» - переможець конкурсу Українського культурного фонду «Створюємо інноваційний культурний продукт». Це онлайн-платформа, що шляхом використання інноваційних технологій синтезує наявні артефакти, пов'язані з княжою родиною Острозьких, популяризує кращі надбання культури. Оцифровано методом фотограмметрії 20 автентичних експонатів, п'ять VR-відео 360* про історію та діяльність княжого роду Острозьких, три 3D-тури музеями міста Острога. Для створення однієї 3D-моделі зроблено від 400 до 1500 високоточних фотографій. Проект є елементом культурної дипломатії України за кордоном. Опис усіх об'єктів перекладається чотирма мовами: англійською, білоруською, литовською, польською. Можливість широкій громадськості знайомитись з об'єктами культури спонукає її до небайдужості та активних проявів щодо захисту культурної спадщини, що формує громадянську культуру особистості.

Заклади культури реалізують можливості сучасних інформаційних технологій при постановці культурно-мистецьких проектів. Так, у Міському будинку культури м. Рівного відбулась інтерактивна вистава-«хеппенінг» «Обережно, Фіксики». Використовуючи планшет або телефон діти стають учасниками дивовижних пригод гіперреалістичних героїв, втілених творцями

серіалу в технології 3D-принт. Дивовижні декорації, спецефекти, танці, фіксіспіванки, ігри з глядачами, змагання один з одним, веселощі - все є в цій виставі завдяки новітнім технологіям. У Міському будинку культури, як культурно-освітня платформа, діє мультимедійна лабораторія «MediaLab». Її структуру складають: «Медіалаб ком'юніті» з виробництва кіно та відео, студія відеоблогерів, уроки англійської мови з використанням мультимедійних технологій, майстер-класи зі створення відео кліпів. Використовуючи мультимедійні, комп'ютерні технології здійснюється навчання, організація дозвілля людей різних вікових категорій.

Висновки. Різновекторність інформаційних технологій створює умови для ефективної роботи закладів культури щодо розвитку громадянського суспільства.

УДК 069.67

*Висоцька Катерина, директор Вінницького
обласного краєзнавчого музею, заслужений
працівник культури України, м. Вінниця*

Роль та можливості обласних музейних методичних центрів в умовах децентралізації

Музей – це наукова установа, що здійснює комплектування, зберігання, вивчення, експонування та популяризацію пам'яток матеріальної та духовної культури людства. Відповідно до визначення Міжнародної ради музеїв (ICOM) «музей – це неприбуткова постійно діюча інституція, яка служить суспільству та його розвитку і для цього збирає, зберігає, досліджує, популяризує та експонує матеріальну і нематеріальну спадщину людства, а також об'єкти довкілля, з метою вивчення, навчання та для естетичного задоволення».

Наразі в країні відбуваються зміни у різних сферах суспільного життя. Процес децентралізації на Вінниччині розпочато 2014 року. Тож вся галузь культури області потребує створення нових культурних просторів, модернізації існуючих установ і не лише приміщень, а й змістовного їх наповнення. А щодо музейної галузі, то першочергове завдання – збереження музейних колекцій.

На даний час площа області – 26513 км², кількість населення – 1576599 осіб, кількість громад – 490, кількість об'єднаних територіальних громад – 42.

Щодо музейних закладів, то на сьогодні до створених об'єднаних територіальних громад ввійшло 6 музеїв. У той же час 7 музеїв залишились у підпорядкуванні районних відділів культури, хоча процес об'єднання у громади у місцях розташування цих закладів уже відбувся.

Станом на 01. 01. 2019 року у Вінницькій області налічується 108 музейних закладів, а саме 32 державних та 76 самодіяльних, серед яких 34 носять звання «народний». Музейна мережа області поняття не стало і постійно змінюється.

Статистика за останні три роки свідчить: останні зміни в мережі державних музеїв відбулись у 2016 році, тоді їх кількість збільшилась на 2 одиниці – комунальні заклади «Історичний музей м. Хмільник» та «Музей «ХЛІБА» с. Білопілля», Козятинський район.

У 2016 році присвоєно звання «народний» музею П.І. Муравського, с. Дмитрашківка Піщанського району і музею «Українська витинанка», м. Могилів-Подільський.

З 2017 року звання «народний» носить літературний музей ім. В. О. Забаштанського, смт Браїлів Жмеринського району.

У 2018 році мережа народних музеїв збільшилась на чотири заклади: музей АТО у м. Гайсин, музей історії села Гопчиця Погребищенського району, музей поетів Володимира і Олександра Куцих, с. Шарапанівка Крижопільського району, музей народних ремесел і промислів с. Гальжбіївка Ямпільського району.

Методичним центром для музейних закладів Вінниччини є Вінницький обласний краєзнавчий музей.

Пріоритетним напрямом роботи є надання методичної і практичної допомоги міським і районним відділам культури, державним і самодіяльним музеям, освітнім закладам, музейним установам області з питань створення експозиції, поліпшення роботи музеїв, обліку та збереження музейних предметів тощо.

Структурним підрозділом обласного краєзнавчого музею, що, зокрема, виконує ці функції, є науково-методичний відділ, який також організовує та реалізує роботу щодо вивчення сучасного стану музейної діяльності та узагальнення досвіду роботи музеїв області.

Останнім часом, фахівцями методичного центру надано методичну і практичну допомогу у створенні експозицій музеїв:

- М.С. Грушевського (с. Сестринівка Козятинського району);
- О.С. Леонової (сmt Вендичани Могилів-Подільського району);
- Ф.І. Онисько (с. Слобода-Яришівська Могилів-Подільського району);
- Погребищенського районного краєзнавчого музею ім. Н.А. Присяжнюк;
- музею дитячої творчості (с. Сокіл Чернівецького району);
- музею М.Д. Леонтовича (с. Марківка Теплицького району);
- музею поетів Володимира і Олександра Куцих (с. Шарапанівка Крижопільського району);
- музею учасників АТО-ООС, відділу Погребищенського районного краєзнавчого музею ім. Н.А. Присяжнюк.

Впродовж останніх кількох років з метою збереження музейних колекцій, розвитку та модернізації, декілька перспективних музеїв передано на правах філій нашому закладу.

У липні 2011 року створено Історико-меморіальний комплекс пам'яті жертв нацизму. Від часу створення об'єкту, проведено чималий обсяг робіт: вздовж екскурсійного маршруту встановлені інформаційні стенди, збудовано музейний павільйон із сучасною стаціонарною експозицією. Наразі на виконання «Стратегії подальшого розвитку філії Вінницького обласного краєзнавчого музею «Історико-меморіальний комплекс пам'яті жертв нацизму» реалізовується новий напрям дій з розроблення та впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності, створено схему-макет «Ставка «Вервольф» у 1942–1944 рр.». Київським Інститутом прикладних проблем екології, геофізики і геохімії проводяться наукові дослідження з визначення приповерхневої структури будови земної кори території комплексу.

У 2015 році філією Вінницького обласного краєзнавчого музею став музей «Битва під Батогом» (с. Четвертинівка Тростянецького району), в експозиції якого значне місце відведене перемозі козацько-татарського війська на Батозькому полі 1652 року. На території села є історичні місця, пов'язані з битвою, пам'ятники, пам'ятні знаки на честь Батозької битви, що

включені до екскурсійного маршруту. Наразі розроблено ескізний дизайн-проект нової експозиції музею, закуплено макети зброї та обладунків XVII століття.

Кардинально змінився та став справжньою візитівкою Вінниччини «Музей М.Д. Леонтовича» у с. Марківка Теплицького району.

Адже у листопаді 2012 року експозицію музею було закрито для відвідувачів через аварійний стан приміщення, постало питання про передачу закладу на баланс області. Так, рішенням Вінницької обласної ради у вересні **2015 року** він став філією Вінницького обласного краєзнавчого музею.

Під час підготовки нової експозиції працівниками Вінницького обласного краєзнавчого музею було здійснено чималий обсяг робіт. До створення сучасної експозиції було залучено архітектора, керівника проектно-виробничої організації «Майстерня музейних проектів» Олександра Антонця. Експозицію оснащено системою мультимедійного супроводу.

Здійснено реконструкцію приміщення музею та благоустрій його території, благоустрій прилеглої території могили Миколи Леонтовича, що знаходиться неподалік музею.

Завдяки злагодженій роботі, що провели фахівці в різних галузях – музейники, архітектори, скульптори, проектанти, будівельники, розумінню та підтримці обласної та районної влади, Вінниччина отримала колосальний за своїм значенням заклад культури та гідно увічнила ім'я славетного земляка – всесвітньо відомого композитора Миколи Дмитровича Леонтовича.

У 2017 році додалась ще одна філія – «Музей М.С. Грушевського» у с. Сестринівка Козятинського району, музейна експозиція якої присвячена видатному українському історику, політичному та громадському діячу, першому Президенту України Михайлу Грушевському (1866–1934 рр.).

Наразі постає питання щодо приєднання ще одного закладу – відомчого музею Головного управління Національної поліції України у Вінницькій області «Мій край – Поділля». На сьогодні музей ліквідовано, а його колекцію передано на зберігання до фондів Вінницького обласного краєзнавчого музею. Окрім цього, для збереження музейної збірки громадського музею художньої кераміки та народного малярства у м. Немирів її передано на тимчасове зберігання до обласного краєзнавчого музею.

Таким чином, завдяки спільним зусиллям музейних закладів області, органів влади та місцевого самоврядування вдалось позитивно вирішити питання щодо збереження історико-культурної спадщини краю, а саме вберегти від занепаду та ліквідації важливі культурні об'єкти і цінні музейні колекції, що належать до Музейного фонду України. Завдяки реформам вдалось здійснити ремонтні роботи, технічну модернізацію, оновлення експозицій, і в результаті – підвищити привабливість закладів як туристичних об'єктів, покращити відвідуваність та посилити роль цих музеїв у культурно-освітньому житті регіону.

Але, на жаль, до сьогодні впровадження реформи децентралізації відбувалось фактично без урахування компоненту музейного сектору. Тобто в більшості нормативно-правових актів, концепціях, програмах тощо, питання культури були згадані в загальному контексті, а не спрямовувались на вирішення існуючих проблем, а про те, як в таких умовах повинні існувати музеї, – взагалі не йдеться. На практиці це може призвести до чіткої тенденції скорочення мережі музейних закладів, особливо у сільській місцевості. Мусимо констатувати, що такий прецедент має місце у Жмеринському районі, де Северинівська ОТГ відмовилась утримувати місцевий музей. Схожа проблема існує у Немирівській ОТГ, на черговій сесії якої було прийнято рішення про ліквідацію єдиного в районі державного музею «Літературна Немирівщина», але завдяки втручання громадськості, музейний заклад поки що вдалося відстояти.

Важливим аспектом у діяльності обласного краєзнавчого музею як методичного центру є участь у підготовці музейних кадрів області та підвищенні їх кваліфікації. Спільно з Вінницьким обласним навчально-методичним центром галузі культури, мистецтв та туризму проводяться семінари підвищення кваліфікації. У 2016 році проведено семінар підвищення кваліфікації для групи наукових співробітників музеїв області «Роль музеїв у культурному просторі України: стан, проблеми, перспективи», у 2017 році для працівників фондів, відповідальних за збереження фондів колекцій музеїв області «Облік та збереження музейного фонду Вінниччини. Використання інформаційних технологій у музейній роботі», у 2018 році для наукових співробітників ВОКМ та державних музеїв області «Сучасний музей як центр культури і освіти.

Функції музею, особливості діяльності та значення в розвитку суспільства», у 2019 році для наукових співробітників музеїв області «Роль музеїв у розвитку і популяризації національної культури. Висвітлення історичних реалій у музейних експозиціях: досвід, проблеми, перспективи». Семінари відбуваються із залученням представників відділу з питань музейної справи Міністерства культури України, науковців провідних музейних закладів країни, та інших фахівців: головного спеціаліста відділу з питань музейної справи Міністерства культури України Лесі Миколаївни Клименко, заступника генерального директора Національного музею мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенків Ганни Рудик, бізнес-тренера, асистента голови комітету з питань культури Верховної ради України Вікторії Ловак та інших.

У рамках занять здійснювалися виїзди до музейних установ Хмельницької, Чернігівської, Львівської, Тернопільської, Рівненської, Волинської, Черкаської, Чернівецької областей, а також Києва, Білої Церкви тощо. Метою виїздів є вивчення та популяризація національної історико-культурної спадщини українського народу, ознайомлення з експозиціями музейних закладів України та їх діяльністю.

На базі музею також проходять одноденні наради-семінари, а з 2014 року започатковано проведення навчальних музейних лабораторій.

Доброю традицією стало проведення обласних фестивалів-конкурсів музейних міні-експозицій, метою яких є презентація унікальних музейних предметів і колекцій, підтримка новітніх тенденцій у музейній комунікації, активізація науково-дослідницької, фондової та виставкової роботи, залучення в музеї нових відвідувачів на засадах співробітництва, партнерства та дружніх стосунків, сприяння розширенню співробітництва музеїв області та держави.

Всього було підготовлено і проведено 6 фестивалів. Останній з яких, «Їх іменами славиться наш край», проведено на базі Вороновицького музею історії авіації і космонавтики в маєтку Грохольських – Можайських, XVIII століття.

Окрім цього, на базі обласного краєзнавчого музею проводяться науково-практичні конференції, засідання «круглих столів», учасниками яких є співробітники музеїв області.

Для допомоги у роботі музейним фахівцям області підготовлено до друку «Збірник законів, нормативних документів та методичних матеріалів з питань музейної справи», методичні рекомендації щодо опису музейних предметів різних груп зберігання.

З метою популяризації музеїв області у 2018 році видано довідник «Вінниччина музейна».

Як методичний центр, обласний краєзнавчий музей забезпечує музейні заклади області фондово-обліковою документацією, зокрема книгами надходжень основного і науково-допоміжного фонду, інвентарними книгами та книгами тимчасового зберігання, науково-уніфікованими паспортами, актами прийому й видачі тощо.

З метою удосконалення роботи музейної справи краю було розроблено концепцію розвитку галузі та підготовлено нову модель її функціонування – Дирекцію музейних закладів Вінниччини. Дана концепція окреслює шляхи вдосконалення експозицій, активізації виставкової і науково-освітньої, видавничої, поліпшення фондової та реставраційної роботи, приваблення відвідувачів до музейних установ, створення комфортних умов для екскурсантів з обмеженими можливостями, іноземних туристів.

З 2006 року працює ГО «Асоціація музеїв Вінниччини», робота якої спрямована на підвищення ролі музеїв області, їх іміджу, допомогу в різних напрямках музейної роботи. «АМВ» бере активну участь у грантових програмах за кошти обласного бюджету, зокрема підготовлено туристичні довідники, карти, пересувні виставки, які презентують музеї, як об'єкти туристичного огляду. В 2018 році за кошти обласного бюджету видано альбом «Вони пройшли крізь вогонь» (до 30 річниці виведення радянських військ з Республіки Афганістан), який був поданий ГО «Асоціація музеїв Вінниччини» на конкурс.

*Цвігун Тетяна, директор Вінницького
обласного центру народної творчості,
етнограф, заслужений працівник
культури України, м. Вінниця*

Основні засади і напрямки розвитку народної культури села

У складний період економічної, духовної і культурної кризи, масового характеру набула ліквідація і невиправдана реорганізація клубних і бібліотечних установ. Так званій децентралізації притаманні стихійність і необґрунтованість. Тільки у нашій області впродовж періоду з 2000 року по 2019 рік припинили свою діяльність понад 150 закладів культури клубного типу, більше 40 сільських БК. Тому ми маємо усвідомлювати певну загрозу ліквідації закладів культури, особливо на селі, впроваджувати нові форми роботи і спрямувати всі свої сили і вміння на збереження і розвиток народної культури села.

Народна творчість та декоративно-прикладне мистецтво - це величезний світ духовної і матеріальної спадщини етносу, набуток художніх ідей численних поколінь народу, дорогоцінна скарбниця, що живить сьогодні професійно-мистецьку творчість.

Упродовж 80-ти річної діяльності обласного центру народної творчості, зусилля його працівників були спрямовані на вивчення, збереження і популяризацію народної творчості, надання методичної і практичної допомоги аматорським творчим колективам, закладам культури клубного типу, підтримку кращих майстрів, узагальнення і пропаганду передового досвіду.

З обласним центром народної творчості плідно співпрацювали видатні фольклористи Гнат Танцюра, Явдоха Зуїха, Настя Присяжнюк, Євгенія Тондій, Марія Руденко, Мефодій Рябий, Степан Килимник, Євдокія Горб, Зоя Чорна, Ганна Коваль, Володимир Вовкодав.

Своїми здобутками і проблемами діляться збирачі народних перлин Антоніна Сторожук, Тамара Гуцал, Тетяна Гарбулинська, Лідія Горошко, Юлія Васюк та багато інших збирачів фольклору.

З метою вшанування пам'яті відомих фольклористів започатковані наступні заходи: Міжнародне свято народного

мистецтва «Українська витинанка», присвячене заслуженому працівнику культури України, фольклористці, майстрині з виготовлення витинанки Марії Руденко (м. Могилів-Подільський), Всеукраїнське свято фольклору на *приз Гната Танцюри* (м. Вінниця) та свято фольклору «Народній пісні жити» пам'яті Явдохи зухи (с. Зятківці Гайсинського району), свято фольклору «Світанки над Россю» пам'яті Насті Присяжнюк (сmt. Погребище), свято народної творчості «Одвічна Русава» (с. Стіна Томашпільського району, де жила Зоя Чорна) та інші.

Збереження тих безцінних скарбів культури нашого народу та шанування творців духовних цінностей національної культури є чи не головним пріоритетним напрямком роботи нашого Центру.

В останні роки сфера дозвілля на Вінниччині характеризується збільшенням діапазону аматорської дозвіллевої діяльності, яка має значні можливості для самореалізації особистості, задоволення її потреб й інтересів.

Серед мистецьких заходів, якими Вінниччина славиться на всю Україну, слід назвати традиційні мистецькі акції, які мають статус *міжнародні і всеукраїнські*. Зокрема: **міжнародні** – свято народного мистецтва «Українська витинанка» (м. Могилів-Подільський), фестиваль-конкурс хорового мистецтва ім. П. Муравського (червень. с. Дмитрашківка Піщанського району), фестиваль національних культур «Всі ми діти твої Україно» (м. Шаргород). - **Всеукраїнські**: симпозіум майстрів народного малярства «Мальована хата» (райони області), акція «Мистецтво одного села» (м. Київ), завдяки якій з 2000 року кияни та жителі столиці відкрили для себе мистецькі пласти 17 сіл районів області; обмінні виставки між областями України, фестиваль хорового мистецтва ім. М. Леонтовича (м. Вінниця), свято сатири і гумору імені Степана Руданського (с. Хомутиці Калинівського району, м. Калинівка), огляд-конкурс автентичних колективів на приз Гната Танцюри (червень. с. Зятківці Гайсинського району, м. Вінниця), симпозіум скульпторів-каменотесів «Подільський оберіг» (серпень, с. Буша Ямпільського району), свято кобзарського мистецтва ім. В. Перепелюка «Струни вічності» (м. Вінниця, с. Вороновиця Вінницького району), свято народного мистецтва «Великодня писанка» (м. Вінниця), свято українського борщу (вересень, с. Правилівка Оратівського району).

У Вінницькій області народну творчість пропагують близько 6,5 тис. різножанрових колективів. За сприянням ОЦНТ, 469 з них удостоєні почесного звання «народний (зразковий) аматорський» (з них 109 дитячих). До народного мистецтва долучаються дитячі та юнацькі колективи, молоді майстри, що свідчить про нерозривну єдність поколінь. При сприянні працівників Центру щорічно понад 90 аматорських різножанрових колективів гідно презентують творчість Вінниччини на міжнародних та всеукраїнських фестивалях і конкурсах.

Великим масштабним проектом став обласний фестиваль народної творчості «Скарби Поділля, який з 2008 року проводиться до Дня незалежності України в м. Вінниці за участю усіх районів області. Щороку на фестивалі презентуються експозиції: «Хутір Обжинковий», «Прийшов до нас медовий Спас», «Козацька левада», «Хутір Майстровий», «Хутір Пісенний», виставки традиційних костюмів з музейних та приватних колекцій, тернових хусток та обрядових хлібів, «Вишивана доля Вінниччини» тощо.

Великого розголосу на Вінниччині набув щорічний обласний фестиваль народної культури «Різдв'яне диво».

Великою популярністю користуються традиційні обласні заходи - «Театральна весна», «Народні музики Поділля», «Музика літа» свято фольклору ім. Гната Танцюри, «Мистецька родина», хореографічного мистецтва ім. Володимира Румянцева, духової музики «Сурми Поділля», «Свято козацької слави», хорової музики «Співає Поділля Леонтовича» і «Співець Подільського краю», «Кобзар і Україна», «Кінометр» та інші.

Вінницький край наповнений неповторними самоцвітами народного мистецтва в усіх його різновидах (*гончарство, традиційна вишивка, різьба по дереву, ткацтво і килимарство, наївне малярство, витинанкарство, писанкарство, соломоплетіння, декоративний розпис, плетіння з рогози і лози*) тощо. Кожен вид народного мистецтва тісно пов'язаний з історією, національними традиціями Подільського краю і свідчить про мудрість і мистецьку обдарованість народних умільців.

З давніх-давен Вінниччина славиться народними ремеслами. Всій Україні відома клембівська традиційна вишивка, стінянське, муровано-куруловецьке та бершадське ткацтво, бубнівське,

барське, гущинецьке, шаргородське гончарство, бушанські каменотесні скульптури, могилів-подільські витинанки і тиврівські писанки, щітківські вироби з рогази, сальницькі та гущинецькі вироби з лози.

Понад 2 тисячі майстрів Вінниччини продовжують славні традиції попередників, вписують нову сторінку в історію народного мистецтва, яке є яскравим виявом справжньої культури автентичного походження, непереборним явищем суспільної свідомості - це дійсно національна оборона людських душ і високих ідеалів. Великим надбанням Центру є колекція кращих зразків народного мистецтва провідних майстрів Вінниччини, налічується 2.5 тисячі робіт з різних видів народного мистецтва.

За підтримки Центру ряд провідних майстрів та керівників ЗККТ і творчих аматорських колективів області за багаторічну успішну й результативну творчу працю належно оцінила держава. Сьогодні ми з гордістю говоримо про майстрів нашого подільського регіону, які удостоєні звання ЗМНТУ. Серед них: *майстри з традиційної вишивки* - Галина Данилюк (м. Вінниця), Наталя Шпак (сmt Турбів Липовецького району), Марія Савчинська (с. Клембівка Ямпільського району) та ЗПКУ Вікторія Кубаль (с. Городківка Крижопільського району, з *гончарства* - Тетяна Шпак і Фросина Міщенко з с. Бубнівки Гайсинського району, *народне малярство* - Іван Горобчук, глава Вінницького осередку майстрів народного мистецтва (м. Вінниця), Марія Гоцуляк (м. Могилів-Подільський) та ЗДМУ Федір Панчук із с. Пеньківка Липовецького району, *різьба по дереву* - Юрій Дяченко (м. Гайсин) і Василь Слободянюк (м. Вінниця), ЗПКУ Оксана Городинська з м. Могилева-Подільського (*живопис, витинанка, писанка*) директор міського центру народної творчості, *каменотесне мистецтво* – ЗПКУ Олександр Пірняк (с. Буша Ямпільського району) та мистецтвознавець ЗДМУ Володимир Титаренко. Сподвижниця їх праця стверджує унікальність духовного, мистецького та культурно-побутового життя подолян.

Крім вищеназваних заходів, з метою розвитку та популяризації народного мистецтва проводяться наступні обласні мистецькі пленери, симпозіуми та виставки. А саме: свято гончарного мистецтва «Освячені горном» (*щорічно, с. Бубнівка Гайсинського району*); пленер народного малярства (*щорічно,*

с. *Круподеринці Погребищенського району*); симпозіум «Мальована хата» (*щорічно, села районів Вінниччини*); 71-а виставка образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (*щорічно, м. Вінниця*); виставки із циклу «Обмінні виставки між областями України» (*щорічно, Світлиця ОЦНТ та виставкові зали інших областей*).

Безпосередньо у Світлиці ОЦНТ організовується *традиційні обласні наступні тематичні виставки*: «Різдвяне диво»; «Шевченко в народному мистецтві»; «Великодня писанка» (з *майстер-класом*); «Подільська народна іграшка»; «А ми тую козацьку славу збережемо», а також *виставки із циклів*: «Мистецтво однієї родини»; «Мистецтво одного села»; *персональні виставки* окремих, як відомих, так і нововиявлених майстрів народної творчості Вінниччини.

Результатом плідної праці Центру є видання ряду друкованої продукції. Це: Альманах «Світлиця», *книги* – «Українські обрядові хліби»; «Микола Леонтович і сучасність»; «Народної ниви жниця Настя Присяжнюк» і В. Перепелюк «Вийшов кобзар з Поділля» Ганни Волошенюк. *Довідники* – «Вінниччина мистецька»; «Вінниччина фольклорна»; «Вінниччина клубна»; «Народні майстри Вінниччини», «Подільські барви» та поетичні і нотні збірники.

Велика увага приділяється збереженню нематеріальної культурної спадщини Вінниччини. Центр з 2015 року проводить роботу над створенням обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини та просування виявлених елементів до Національного реєстру та міжнародних списків ЮНЕСКО, надає консультації щодо формування експертних рад районного рівня та формування місцевого переліку НКС.

В травні 2018 року експертна рада з НКС при Міністерстві культури України остаточно розглянула і прийняла для реєстрації в Національному переліку елементів НКС елемент «Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки» с. Бубнівка Гайсинського району (*охоронний номер 010.НКС*). В даний час Вінницький ОЦНТ веде підготовку даного елемента НКС до подання на реєстрацію до списків ЮНЕСКО.

Обласна комісія з НКС при управлінні культури і мистецтв Вінницької обласної державної адміністрації визначила перспективні елементи НКС і попередньо занесла їх до обласного переліку з метою подальшої підготовки необхідної документації і

нагальних дій, щоб дані елементи, такі як: *«Образотворчі традиції вишитих рушників Південно-Східного Поділля»*; *«Образотворчі традиції в народному килимарстві села Жван і його околицях»*; *«Технологія випічки обрядових хлібів на Вінниччині»*; *«Обрядові традиції Подільського весілля на Вінниччині»*, *«Орнаментні традиції в писанкарстві Вінниччини»* та інші були зареєстровані у відповідності з вимогами Конвенції ЮНЕСКО.

Наразі Центром готуються відповідні матеріали та Облікова картка на елемент НКС *«Традиції народної вишивки в селі Клембівка Ямпільського району»*.

Впродовж цього періоду працівниками закладів культури області, на звернення Центру, було виявлено і надіслано в ОЦНТ 41 місцевих елементів НКС із 18 районів області, які рекомендовані до занесення в районні списки НКС. Підготовлені і надіслані в ОЦНТ облікові картки на елементи НКС з 10 районів області.

Нині у містах Могилеві-Подільському та Ладизині активно діють центри традиційної народної культури і мистецтва, а саме: Могилів-Подільський центр народної творчості, де створений громадський музей *«Українська витинанка»*. Центр народної творчості є чи не одним в Україні потужним центром з розвитку писанкарства, витинанкарства, вишивки та малярства. В м. Ладизині діє міжшкільний навчально-виробничий центр *«Спадщина»*, де діти навчаються гончарному мистецтву, малярству та декоративному розпису. На Вінниччині діють студії, які удостоєні почесного звання *«Народна (зразкова) аматорська»*. Це: дитяча студія дизайну та прикладного мистецтва Могилів-Подільського Будинку народної творчості, флористики *«Чарівниця»* Підвисоцького СБК і дитяча студія образотворчого мистецтва *«Юний майстер»* РБК Оратівського району, дитяча студія образотворчого мистецтва Клембівської ДМШ, колектив подільської вишивки *«Солов'їні вічка»* районного музею образотворчого мистецтва Ямпільського району та студія *«Гостина»* с. Сосонки Вінницького району.

Також активну творчу діяльність на Вінниччині проводять наступні гуртки: рогозоплетіння в с. Щітки та соломоплетіння в с. Вінницькі Хутори Вінницького, гончарства в с. Крищенці Тульчинського районів, дитячі студії: декоративно-прикладного мистецтва (с. Городківка Крижопільського району), вишивки

«Барвінкові візерунки» ВМЦХХ освіти «Барвінок», «Калиновий дивоцвіт» Теплицького районного будинку дитячої творчості та «Вишиванка» Вороновицької ЗОШ I-III ступенів Вінницького району.

Плідно працюють приватні студії - «Барви України» і «Арт-скриня» в м. Вінниці, якими керують відомі художниці Світлана Телець і Ірина Шостак-Орлова, приватні підприємства «Художня майстерня» (м. Літин) та подільський народний університет культури (громадська культурно-наукова організація) м. Літин.

Отож, приємно, що досвідчені майстри виховують гідну зміну аби не переривався зв'язок поколінь.

Хочеться вірити, допоки буде жити народне мистецтво, будуть утверджуватись національні цінності: громадянський патріотизм та любов до батьківщини, добробут народу та духовне оновлення суспільства. Тому ми, працівники галузі культури, маємо приділяти особливу увагу народним творцям, шанувати і увіковічнювати їх творчість.

УДК 069.12

*Коваленко Любов, перший заступник
генерального директора Національного
музею-садиби М.І. Пирогова, заслужений
журналіст України. м. Вінниця*

Освітня роль музею в загально-гуманітарному вихованні молоді на сучасному етапі

У Законі України «Про музеї та музейну справу» зазначено, що музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади призначені не тільки для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної і духовної культури, але й для залучення громадян до надбань національної і світової культурної спадщини.

Тому, одне із головних завдань музейної комунікації – створення передумов для активізації відвідувачів, зокрема для вдосконалення їхніх контактів із музейними предметами як джерелами знань, емоцій, естетичних відчуттів і створення ефекту занурення в культурне середовище.

Завдання музейної експозиції не розповідати про вже відоме, а запропонувати нові знання, погляди, розуміння та осмислення.

Однією із форм музейної комунікації, спрямованої на залучення до діяльності музею наукової та освітянської аудиторії, є проведення наукових конференцій, музейних круглих столів, які поряд з популяризацією музейних колекцій сприяють їхньому глибокому дослідженню. Такою була науково-практична конференція у 2018 році з темою «Десяте ребальзамування тіла видатного вченого М.І. Пирогова: відродження школи ребальзамування в Україні», а також круглий стіл «Ребальзамування тіла М.І. Пирогова – це унікальний науковий експеримент».

Головними показниками музейної діяльності вважались так звані «внутрішні» характеристики – музейні предмети, експозиції, художнє оформлення приміщень і дотримання музейних стандартів.

Лише згодом почали враховувати «зовнішню» результативність, продуктивність музею: кількість проведених виставок, науково-практичних конференцій, кількість відвідувачів, прес-релізи, друковану рекламу, кількість згадок у ЗМІ. Нещодавно почали використовувати терміни «впливовість» і «продуктивність». Впливовість – це здатність музею по-різному подати інформацію для різних цільових аудиторій. Дітей та їхніх батьків цікавить одне, а пенсіонерів – зовсім інше.

Освітня роль музею полягає в тому, що музейні експозиції та заходи мають розширити обізнаність відвідувача, поглибити його знання, а в окремих випадках навіть змінити його погляди на саме життя.

Просвітництво є головною складовою музейної діяльності. В останні роки поновився інтерес до досліджень процесів та результатів неформального навчання в музеях.

Дослідження показують, що відвідувачі музеїв прагнуть такого досвіду, де перетинаються водночас пізнання, діяльність та відпочинок. Вони цілком здатні впродовж одного дня переживати трепет і захоплення, розслабитися і отримувати задоволення від естетичної насолоди та інтелектуального збагачення [1, с. 13].

Більшість музеїв у своїй діяльності відштовхуються від власних колекцій. У них спільна мета – збирати і зберігати

колекцію та виставляти ці людські і природні надбання перед широкою громадськістю. Зі свого боку, громадськість очікує, що вони збережуть колекції для майбутніх поколінь. Збереження колекцій – головний аспект діяльності більшості музеїв – сьогодні широко співіснує із реалізацією освітніх програм, соціальною роботою, налагодженням комунікації із найрізноманітнішими громадами.

Якщо музеї стануть місцем розуміння історії минулого і недавньої історії, вони будуть затребуваними і відповідатимуть очікуванням відвідувачів.

Ми – відкриті до нових ідей, нових способів діяльності.

Важливо вивчати минуле – воно допомагає нам краще зрозуміти, де ми сьогодні, до якого рівня розвинулись технології та суспільство.

Музейна комунікація спрямована на те, щоб музей став партнером для науковців в їхніх дослідженнях, змістовним співрозмовником для молоді та цікавим місцем відпочинку для широкої громадськості.

Завдання музейної педагогіки впливають із вимог сьогодення, мудрого використання історичної та культурної спадщини нашого народу у системі виховної роботи.

Освіта і музейна справа, перебуваючи під впливом постійних швидкісних змін у суспільному житті, й самі зазнають певних перетворень і мають відповідати тим вимогам, які сучасне суспільство ставить перед системою навчання і виховання нового покоління.

Освітньо-виховна функція музею може здійснюватись за умови поєднання науковості й образності експозиції, яка як результат наукової роботи колективу закладу створюється на основі музейних фондів.

Музейний експонат, що володіє інформаційними, експресивними функціями, в умовах музейного середовища має унікальні можливості впливати на інтелектуальні та емоційні процеси особистості відвідувача одночасно, а кожна експозиція є своєрідною програмою передавання через експонати знань, навичок, суджень, оцінок та почуттів.

У полі зору музейної педагогіки має бути створення комфортних умов для спілкування відвідувачів з культурною спадщиною, активізація сприйняття музейного матеріалу.

Освітню діяльність музею можна порівняти з дією спеціального механізму, що актуалізує цінності минулого в сучасній культурі.

Якщо говорити про роль Національного музею-садиби М.І. Пирогова в загально-гуманітарному вихованні молоді на сучасному етапі, то ми можемо пишатись тим, що постать М.І. Пирогова є яскравим прикладом для наслідування, особливо для тих, хто обрав собі лікарську, педагогічну або наукову діяльність, адже його спадщина у сфері практичної медицини, наукових досліджень, у вихованні, навчанні та громадській діяльності є багатогранною та надзвичайно цінною.

«Вдячність моя до обраної мною науки буде невичерпною до кінця мого життя. Я люблю мою науку, як може любити син ніжну матір», – писав він в одному з листів до дружини К.Д. Березіної [2, с. 468].

Саме цими принципами керувався М.І. Пирогов, коли здійснював свою педагогічну діяльність на посадах Попечителя Київського та Одеського навчальних округів.

На підставі глибокого вивчення життя і особистого досвіду М.І. Пирогов зробив надзвичайно важливі соціально-гігієнічні узагальнення і порушив питання про роль і місце держави в попередженні хвороб: «Майбутнє суспільної медицини в руках державної та наукової адміністрації, а не лікарської техніки. Тільки йдучи пліч-о-пліч з раціональними державними розпорядженнями в усіх галузях народного господарства й освіти, медицина може сприяти зменшенню розповсюдження та попередження хвороб» [3, с. 9]. Ці його твердження не втратили актуальності і в наш час.

Саме приклад життя і діяльності М.І. Пирогова дає студентам можливість глибоко усвідомити обраний професійний шлях, серйозність та відповідальність професії лікаря, при цьому залишаючись в першу чергу людиною. Адже М.І. Пирогов наголошував: «Істиний предмет будь-якого навчання розпочинається з приготування людини бути людиною» [4, с. 69].

І кожен студент, який навчається у Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова мав би пишатися тим, що його навчальний заклад носить ім'я славетного вченого, якого знає і шанує весь світ.

Створення скоординованої системи співпраці музею і навчальних закладів – це ефективно сприяння модернізації навчального процесу.

Використання елементів музейної педагогіки дозволяє підвищити інтерес до навчання, урізноманітнити форми і методи навчально-виховної роботи, використовувати нестандартні види занять, а також сприяє формуванню нового способу мислення, що відповідає сучасним тенденціям особистісно орієнтованої освіти.

Використання музейних колекцій та експозиції, як бази для якісної вищої освіти, можуть стати важливим елементом організації навчального процесу з використанням автентичних джерел, забезпечивши отримання практичних фахових навичок.

База нашого Національного музею-садиби М.І. Пирогова могла б ефективніше використовуватись, в першу чергу, для студентів медичних закладів.

Активно використовуючи фондові зібрання, експозиції музею та спеціалізовану бібліотеку, студенти могли б готувати курсові, бакалаврські, магістерські роботи і дисертаційні дослідження.

Для майбутніх лікарів стало доброю традицією щорічно на початку навчального року при посвяті першокурсників у студенти Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова запалювати символічний «факел знань» у некрополі М.І. Пирогова і давати урочисту клятву біля його пам'ятника на вірність служіння науці та істині.

Налагоджено співробітництво Національного музею-садиби М.І. Пирогова з Вінницьким торговельно-економічним інститутом КНТЕУ, яке здійснюється в двох напрямках. Перше – це традиційно – організація екскурсій до музею, спрямованих на вивчення нових і цікавих фактів або розширення знань про визначні місця Вінниччини в проведенні організаційно-виховної роботи. Друге – це відвідування музею-садиби, яке здійснюється в рамках вивчення дисципліни «Музеєзнавство та виставкова справа», що дає можливість поширення неформальної освіти, а також, що найголовніше, набуття студентами практичних навичок для майбутньої професії.

Нашому краю дісталась велика честь – М.І. Пирогов жив і працював тут останніх двадцять років свого життя. Він створив першу на Поділлі сільську лікарню, яку багато хто заслужено

називав клінікою, збудував аптеку. Він віддавав усього себе, повертаючи здоров'я стражденним. І ми з почуттям глибокої вдячності і пошани вже понад 138 років зберігаємо його набальзамоване тіло, вклонитись якому приїздять з усіх куточків світу.

М.І. Пирогов належить всьому світові, але на долю України випала честь зберігати його останки.

За період існування музей відвідало понад 8,5 млн. екскурсантів зі 186 країн. Із плином часу сила геніальності і людяності М.І. Пирогова все більше приваблює нових відвідувачів музею-садиби.

Бути щасливим щастям інших – ось справжнє щастя, ось життя земний ідеал [5, с. 443]. Ці слова М.І. Пирогова могли б стати життєвим кредо для багатьох наших сучасників.

Література:

1. Котляр Н., Котляр Ф., Котляр В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / Переклад з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Рябчук, Р. Свято. – К.: Стилос, 2010. – 528 с.
2. Пирогов Н.И. Письмо Е.Д. Березиной // Пирогов Н.И. Севастопольские письма и воспоминания. – М., 1950. – С. 468.
3. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Шостої науково-практичної конференції 26-27 вересня 2018 р. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К.: Талком, 2018. – 124 с., іл.
4. Пирогов Н.И. Посвящение всех моих трудов родителю // ВМЖ. – 1980. – № 11. – С. 69.
5. Пирогов Н.И. Стихотворение «Сон» [3 октября 1842 г.] // Русская старина. – 1916. – № 3. – С. 443-446.

*Побережна Тетяна, голова Вінницької
обласної організації профспілки
працівників культури, заслужений
працівник профспілок України,
м. Вінниця*

Роль та завдання профспілки працівників культури в процесі децентралізації

В Україні триває процес децентралізації, який задумувався як глобальна перебудова моделі управління в державі, створення ефективної системи територіальної організації влади відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування.

Реформа децентралізації – це дії, пов'язані з конкретною людиною, громадянином, громадою. Її мета – зробити цих людей спроможними нести відповідальність за своє життя, надавши повноваження і ресурси держави на якомога нижчий рівень. Тож, саме з децентралізацією влади пов'язані надії українського суспільства на підвищення рівня життя населення, обсягу та якості суспільних послуг, максимальне наближення їх до споживача і отримання їх у найкоротший строк.

Водночас, поточний етап реформування влади потребує певної синхронізації та гармонізації відносин новостворених громад з профспілками. Між ними розпочата нова історія взаємовідносин щодо подальшої соціально-економічної політики держави. Саме ці взаємовідносини покликані покласти початок збереженню соціального миру в державі.

Головними чинниками, заради яких будуть об'єднуватись територіальні громади, є отримання економічної та податкової самостійності, набуття самостійних функцій, які фактично нададуть ОТГ відповідного статусу, а саме отримають відповідні доходні ресурси та повноваження.

Держава сьогодні дає громадам преференції, можливість розвинути інфраструктуру. Передаються на місця значні кошти, але їх ще треба правильно і розумно використати. Тому, сьогодні в першу чергу необхідно, щоб влада спільно з представниками профспілок, зрозуміли саму процедуру і допомагали сільським головам та депутатам рухатись у правильному напрямку.

Коли ми говоримо про розвиток української культури, ми маємо враховувати сучасні процеси реформування усіх сфер нашого життя, зміни в законодавстві, децентралізацію, яка повинна забезпечити доступ до культурних цінностей кожного громадянина, щоб цей доступ був рівним у різних регіонах України.

Єдина галузь, яка розпочала процеси децентралізації ще в далеких 90-тих, зараз має багато викликів, оскільки як на загальнодержавному рівні, так і на регіональних, культура продовжує бути деякою декорацією до суспільно значимих процесів.

Тому, одним із основних завдань в умовах децентралізації є донесення до місцевих органів влади та новостворених громад, що сьогодні успішний розвиток регіонів безпосередньо пов'язаний з культурою, а заклади культури несуть набагато ширші функції.

У зв'язку з цим, Профспілка наполягала на законодавчому забезпеченні процесів децентралізації у сфері культури, затвердженні мінімальних стандартів забезпечення культурними послугами.

Враховуючи, що Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» передбачено, що «якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання», населення ОТГ необхідно забезпечити культурно-мистецькими послугами, що надаються бібліотечними, клубними, музейними закладами, мистецькими школами, у обсягах не менших як ті, що надавались до створення об'єднаної територіальної громади.

Залишається відкритим питання запровадження культурної субвенції для збереження культурної складової громади, культурної спадщини або підтримки якихось проектів. Адже, саме та культурна спадщина, яка є на території громад, ті заклади культури або об'єкти культури, фестивалі, які проходять на території областей, роблять обличчя тієї чи іншої громади, створюють нормальний соціальний та туристичний клімат.

Зрозуміло, що рівного доступу до культурних послуг немає і, в принципі, не може бути в сільській місцевості і в міській місцевості. Цьому є об'єктивні чинники, і протидіяти їм ми не можемо. Не може бути філармонія в селищі або в селі, яка може

бути в обласному центрі. Але люди мають право на вільний доступ до надання цих культурних послуг. І завдання децентралізації – забезпечити його цими послугами навіть за відсутності якихось культурних закладів і культурних установ.

Законом України «Про культуру» створена базова мережа як державних, так і комунальних закладів культури. Тому, створення нових єдиних потужних моделей освітньо-культурних просторів в об'єднаній територіальній громаді буде надійним ресурсом розвитку громади. Однак, ці ініціативи повинні бути законодавчо унормовані, адже за усіма реформами стоїть людина праці.

Ефективна взаємодія профспілкових організацій з гілками влади, зокрема, робота у громадських радах та колегіях при місцевих органах влади, допомагає відстоювати право працівників на збереження робочих місць та належний рівень оплати праці.

Проаналізувавши підхід голів ОТГ до створення органів управління в галузі культури, профспілку турбує факт, що практично окремих відділів культури в створених громадах не існує. А це в свою чергу і відсутність кваліфікованих кадрів та високопрофесійних управлінців, менеджерів у сфері культури.

Як сторона соціального діалогу ми розуміємо, що під загрозою необхідність і обов'язковість укладення угод в новостворених ОТГ. А ми, як профспілка, маємо загострювати увагу органів влади про можливі проблеми ще на стадії запровадження змін.

Тому, профспілці, важливо щоб позитивні тенденції реально відображались на рівні життя громадян та не стали згодом черговим розчаруванням.

Отже, враховуючи роль та завдання профспілки у процесі децентралізації влади в Україні, можна зробити такі висновки:

1. Україна рухається в напрямку, закріпленому в Європейській хартії місцевого самоврядування, та використовуючи досвід країн Європи, декларує пріоритетом реформ децентралізацію з передачею повноважень на рівень територіальної громади.

2. Профспілкові кадри та профспілковий актив потребуватимуть оновлення, навчання та психологічної підготовки до профспілкової роботи в нових умовах з метою зміцнення децентралізованих профспілкових структур, посилення

їх політичного впливу на формування пріоритетних напрямів розвитку регіонів, міст, сіл і селищ, гармонізацію загальнодержавних та регіональних інтересів.

3. Потребує зміцнення потенціал місцевих профспілок, які в процесі ведення ефективного соціального діалогу на місцевому та регіональному рівнях, мають стати впливовими гравцями на ринку праці та під час колективних переговорів.

4. Потребує підвищення інституційна спроможність профспілок шляхом участі в роботі громадських рад.

5. Створення при ОТГ координаційних рад з метою збереження цілісності та єдності організаційних ланок та галузевого принципу формування первинних профспілкових організацій.

Дуже часто ставлення до всього, що стосується профспілок, залежить від особистого рівня освіченості та уподобань того чи іншого посадовця. І це є проблемою. Як не дивно, для багатьох керівників стало незрозумілим, для чого потрібні профспілки взагалі.

Тож, для упередження цих проявів, а також удосконалення профспілкових структур необхідна конструктивна співпраця керівників громад та профспілкового активу всіх рівнів. Тому, одним із основних завдань профспілок в умовах децентралізації є донесення до місцевих органів влади та новостворених громад інформації, що сьогодні профспілки несуть набагато ширші функції, а також, що успішний розвиток регіонів безпосередньо пов'язаний з людиною праці, її соціальною захищеністю. І саме через соціальний діалог, колективні договори та угоди можна побудувати успішну та спроможну територіальну громаду.

Разом з тим, головною функцією профспілок повинні залишатись - захист трудових прав наших спілчан, збереження кадрового потенціалу громад. Адже, саме питання збереження і використання трудового потенціалу змушує нас відповідно до Закону України «Про профспілки, їх права та гарантії діяльності» бути активними учасниками у цих процесах.

Бібліотеки Вінниччини в умовах децентралізації: моделі розвитку

У статті розглянуто моделі функціонування бібліотек Вінницької області під час реформи децентралізації.

Ключові слова: публічні бібліотеки, реформа децентралізації, моделі функціонування бібліотек, об'єднані територіальні громади (ОТГ).

В умовах проведення реформи децентралізації, процесу формування об'єднаних територіальних громад, зміни підпорядкованості закладів культури, зокрема бібліотек, постають питання щодо збереження мережі бібліотек, налагодження методичної допомоги, пошуку і розробки різних моделей функціонування публічних книгозбірень, поповнення їх документного ресурсу, впровадження комп'ютерних технологій тощо.

Найбільш гострими питаннями в бібліотечній галузі є процедура передачі бібліотек громадам, система фінансування закладів, джерела наповнення бібліотечних фондів, методичне забезпечення.

Реформа децентралізації є певним викликом для публічних бібліотек і бібліотечного персоналу, адже змінюються умови підпорядкування, порушується стала мережева взаємодія бібліотек у районах.

Об'єднані територіальні громади (ОТГ) отримали нові повноваження та ресурси, а з ними і можливості зростання якості життя та рівня надання послуг, що передбачає надалі досягнення сталого розвитку, орієнтованого, перш за все, на людину та покращення якості її життя, забезпечення комфортного проживання тощо. Бібліотеки повинні стати складовою громади як центри задоволення потреб жителів у отриманні нових знань, платформою комунікації, зокрема між владою та громадою, місцем проведення просвітницьких та соціокультурних заходів з популяризації книги та читання.

Рішення про організацію мережі бібліотек у населених пунктах ухвалює сама територіальна громада, враховуючи можливості місцевих бюджетів.

Принциповим при формуванні бібліотечної мережі в ОТГ є дотримання меж правового поля з цього питання. Насамперед це Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», введений у дію в 1995 році, який регулює діяльність бібліотек в Україні, визначає основні засади державної політики в галузі бібліотечної справи, основи організації та функціонування бібліотечної системи України, види бібліотек, порядок їх створення, ліквідації та реорганізації, обов'язки та права бібліотек і користувачів, головні положення управління бібліотечною справою, фінансування бібліотек.

Мінімальний рівень забезпечення населення мережею публічних бібліотек, у тому числі і в ОТГ, зафіксований Постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 72 «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні».

У Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», яка була розроблена Міністерством культури України спільно з Українською бібліотечною асоціацією та після тривалого періоду обговорень схвалена Кабінетом Міністрів України в березні 2016 року, визначено пріоритети діяльності бібліотек та стратегічні напрями розвитку бібліотечної справи, а також створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи держави.

На локальному рівні в об'єднаних територіальних громадах дається право організовувати бібліотечно-інформаційне обслуговування на основі варіативних моделей бібліотечних мереж, враховуючи «Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах» Міністерства культури України.

Мережа публічних бібліотек Вінниччини – одна з найбільш розгалужених серед регіонів України і становить 920 закладів. За період реалізації реформи децентралізації на Вінниччині утворено 42 громади і 176 книгозбірень здобули новий статус – бібліотека об'єднаної територіальної громади. 162 бібліотеки (18 % від загальної кількості публічних бібліотек області) утримуються за бюджети ОТГ, решта 14 здійснюють бібліотечне

обслуговування населення, не змінюючи раніше визначену модель, та утримуються за кошти районних бюджетів.

Сьогодні на Вінниччині публічні бібліотеки функціонують за різними організаційними моделями, як сталими, так і перехідними.

Перша модель. Традиційна централізована бібліотечна система, яка утримується за рахунок районного або місцевого бюджету. Цю модель взяли за основу книгозбірні: Гайсинського, Крижопільського, Мурованокуриловецького, Піщанського, Теплицького, Чернівецького, Ямпільського районів та м. Вінниці.

У 2018 році бібліотеки Немирівської ОТГ відповідно до установчих документів та рішення сесії стали Централізованою бібліотечною системою Немирівської міської ради.

Друга модель. Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади. Тут бібліотеки утримуються за бюджетні кошти ОТГ; мережева взаємодія – головна (центральна) бібліотека, бібліотеки-філії, бібліотечні пункти видачі. За такою моделлю, закріпленою в установчих документах, функціонують: публічні бібліотеки Бабчинецької, Брацлавської, Дашівської, Джулинської, Гніванської, Жданівської, Ковалівської, Мельниківської, Райгородської, Росошанської, Сокиринської, Ситковецької, Томашпільської, Тростянецької, Шляхівської, Якушинецької ОТГ; Барська районна бібліотека та Іллінецька міська мультимедійна бібліотека Іллінецької міської об'єднаної територіальної громади. Затверджено Статут Публічної бібліотеки Оратівської ОТГ та завершується процес її створення.

Третя модель. Бібліотеки об'єднуються з освітянськими. За цією моделлю публічні бібліотеки передаються до комунальної власності ОТГ, при цьому об'єднуються з освітянськими (шкільними) бібліотеками. Мережева взаємодія – головна (центральна) бібліотека, бібліотека-філія, шкільні бібліотечні пункти видачі. Така модель закріплена в установчих документах Студенянської публічної бібліотеки.

Четверта модель. Самостійні бібліотеки об'єднаних територіальних громад. Утримуються за кошти ОТГ, не мають установчих документів, внесені до мережі закладів культури в невідповідності до статусів власності. Кожна бібліотека функціонує відокремлено від інших інституцій громади. Це бібліотеки Вапнярської, Глуховецької, Калинівської, Лука-

Мелешківської, Мурафської, Северинівської, Староприлуцької, Тульчинської, Іванівської, Новогребельської, Шпиківської ОТГ.

П'ята модель, так звана «перехідна». Самостійні бібліотеки (районні, міські, селищні, сільські), що утримуються за кошти місцевих бюджетів, мають установчі документи, включені до мережі закладів культури з відповідним власником та перебувають в очікуванні змін.

Шоста модель. Змішана. Процес децентралізації вносить свої корективи в організаційне функціонування як районних ЦБС, так і самостійних бібліотек районів. Сьогодні в складі Іллінецької ЦБС залишилось 12 бібліотек-філій без центральної бібліотеки, тож управління здійснює в. о. директора, а обробку нових надходжень – бібліотекар з комплектування і обробки.

Бібліотеки Вінниччини є активними учасниками проекту USAID «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС), мета якого – інформування та залучення громадськості до процесу реформ децентралізації. Вінницька ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва спільно з Іллінецькою міською мультимедійною бібліотекою та Тульчинською центральною районною бібліотекою стали активними учасниками залучення інших бібліотек ОТГ до реалізації проекту. В даний час у проекті беруть участь 8 бібліотечних колективів новостворених громад. Це підтверджує думку про те, що імідж бібліотеки суттєво залежить від активної громадянської позиції, професіоналізму, компетентності, комунікативних і організаційних здібностей її працівників.

Публічні книгозбірні завжди відігравали важливу соціальну, освітню та культурну роль у суспільстві. Нині бібліотеки переживають трансформації, пов'язані з викликами часу та з впливом змін у соціальних та інформаційно-комунікаційних технологіях, в результаті яких кожна громада вибудовує свою модель функціонування бібліотек, враховуючи місцеві особливості, можливості та бачення перспектив.

Отже, в результаті реформування бібліотечної галузі кожна громада вибудовує свою модель функціонування бібліотек, враховуючи місцеві особливості, можливості та бачення перспектив. Та за якою б моделлю не працювали бібліотеки у громадах, головною запорукою їхнього успіху є розвиток культурного простору, нових стандартів надання освітніх, культурних та дозвіллевих послуг. Також важливими є

впровадження нових інформаційних технологій, розробка цікавих творчих проектів, які зможуть зреалізувати компетентні працівники, адже стратегія трансформації бібліотек – це важлива складова якісного сучасного розвитку об'єднаних територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Амельченко, Ю. Бібліотека ОТГ: новий формат існування / Юліана Амельченко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2019. – № 2. – С. 13–15.

2. Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні [Електронний ресурс]: Постанова КМУ від 06.02.2019 р. № 72 // Верховна Рада України. Законодавство України: офіц. сайт. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2019-%D0%BF> (дата звернення: 28.08.2019).

3. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс]: Закон України від 01.01.2017 р. № 1801-VIII // Верховна Рада України. Законодавство України: офіц. сайт. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.08.2019).

4. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс]: Розпорядження КМУ від 23.03.2016 р. № 219-р. // Верховна Рада України. Законодавство України : офіц. сайт. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80> (дата звернення: 28.08.2019).

5. Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах [Електронний ресурс] // Міністерство культури України: офіц. сайт. – Текст. дані. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245204350 (дата звернення: 28.08.2019).

*Поляковська Світлана, кандидат
мистецтвознавства, методист
Вінницького коледжу культури і
мистецтв ім. М.Д. Леонтовича,
м. Вінниця*

Тенденції розвитку мистецької освіти в Україні в контексті європейського культурного простору

Сьогодні в умовах реформування вітчизняної системи мистецької освіти необхідно усвідомлювати її роль у формуванні компетенцій молоді в ХХІ столітті. До основних цілей гуманітарної освіти слід віднести: розвиток в молоді творчого мислення, здатності до критичної оцінки культурної спадщини, сприяння самовираженню через творчість.

Оскільки нова освітня модель, яку зараз починають вводити в практику у нашій країні, в загальних схемах наслідує систему музичної освіти деяких європейських країн, пропоную спробу порівняльного аналізу систем мистецької освіти в Україні та Німеччині.

Музичні школи у Германії не мають єдиних програм. Вони є суспільними організаціями, підпорядковуються місцевій владі (федеральна земля, округ чи громада) та не контролюються державою. Загальні рекомендації щодо організації навчального процесу надає Verband deutscher Musikschulen – спілка німецьких музичних шкіл проте педагогічні концепції та гарантія якості освіти забезпечуються самим колективом школи.

Німецькі заклади музичної освіти можна поділити на три типи:

1. Публічні музичні школи, які мають регламентовану систему навчання та навчальні плани. Головний акцент у освіті робиться на загальний культурний розвиток дитини. Поряд з грою на певному інструменті діти вчаться сприймати «культурний ландшафт Німеччини» та бачити свої особисті досягнення в його контексті.

2. Приватні музичні школи, які організовані батьківськими комітетами та спілками музикантів у регіонах, не охоплених структурами публічних музичних шкіл. У них головний акцент робиться на оволодінні навичками гри на певному інструменті.

3. Комерційні музичні школи, які можуть бути організовані якимось підприємством, вони рідко дають глибоку освіту і престиж їх не досить високий.

Серед цих шкіл виділяються ті, яким присвоєний особливий знак якості «Gutesigel».

Не дивлячись на деякі відмінності у організації шкіл, загальна структура їх досить подібна, освіта ділиться на чотири етапи: базовий, нижчий, середній і вищий.

Перший етап – це ранній музичний розвиток дітей (4 - 6 років) і базова освіта (6 - 8 років). Домінуючою методикою на цьому етапі є розвиток ритміки та музикування за системою Карла Орфа. Переважають ігрові підходи з урахуванням вікових особливостей дітей. Учні заохочують до музикування, імпровізації, творчості. Поступово знайомлячись у класах орієнтування з різними музичними інструментами, дитина має обрати той, на якому хотіла б навчатись грі.

На рівні базової освіти немає вступних іспитів, так як всі діти здатні у певній мірі опанувати даний етап. Взагалі до іспитів викладачі ставляться з обережністю, іспит може бути відмінений, якщо вважається, що він призводить до травмування психіки дитини.

Наступні етапи пов'язані з опануванням гри на обраному інструменті. На відміну від українських мистецьких закладів учні не відвідують школу п'ять разів на тиждень. Занять з сольфеджіо та музичної літератури в програмах немає. Освіта обмежується опануванням гри на певному інструменті, при одному уроці в тиждень (45 хв). Викладач музичної школи не має права навантажувати дитину, вимагати від неї багато працювати, виконувати домашні завдання. Головна мета – це отримувати задоволення від занять музикою, а не досягнення віртуозних результатів.

Ще одна відмінність німецьких шкіл від українських – відсутність обов'язкового терміну навчання. Ніхто не наполягає, щоб дитина вчилася 7-8 років, багато дітей покидають навчання через рік-два. Якщо ж є учні, які вирізняються особливим талантом, викладачі мають акцентувати на цьому увагу батьків та просити їх збільшити кількість годин навчання.

Фахову музичну освіту можна отримати в Університетах та закладах, аналогічних нашим консерваторіям та музичним академіям (Musikhochschulen). Специфіка відрізняється тим, що

університети готують майбутніх викладачів, а музичні академії виконавців та диригентів.

При вступі необхідно здавати гру на основному та додаткових музичних інструментах, сольфеджіо, гармонію та німецьку мову.

Порівнюючи дану систему музичної освіти з системою, яка збереглась у нашій країні, можна стверджувати, що саме як система виховання професійних музикантів, наша система має очевидні переваги. Саме тому значну і часто кращу частину студентів європейських музичних вищих навчальних закладів складають вихідці з країн колишнього СНГ та Китаю. Наші студенти дуже цінуються за кордоном завдяки наявності міцної та системної освіти, що формує культурний світогляд музиканта.

В зв'язку з цим виникає запитання, чому при наявності більш ефективної системи виховання професійних музикантів, загальний рівень розвитку музичної культури в нашій країні нижчий, ніж у Німеччині.

І тут поясненням можуть слугувати як культурно-історичні, так і фінансові фактори.

Насамперед у Німеччині приділяється дуже велика увага загальній мистецькій освіті. В загальноосвітніх школах уроки музики присутні на всіх рівнях від початкової школи до старших класів. Це 2-3 години занять на тиждень за досить серйозною програмою. В курсі сольфеджіо окрім нотної грамоти на досить поглибленому рівні вивчається теорія музики, аналіз музичних творів, музична література. Ставлення учнів до мистецьких уроків досить серйозне, адже бали виставляються в атестат на рівні з іншими предметами. Тобто загальна маса населення володіє нотною грамотою та знаннями з теорії музики та музичної культури майже на рівні наших студентів музичних коледжів. Це обумовлює і високий інтерес до музичної культури, високий відсоток слухачів фестивалів, конкурсів оупен ейр фестивалів тощо.

Маючи таку міцну базову музичну освіту, громадянин Німеччини може повернутись до опанування гри на якомусь інструменті в будь якому віці. Тому при школах досить популярні курси для дорослих, які в свою чергу створюють базу для функціонування аматорських колективів, хорів, оркестрів та ансамблів.

Ну і найвагоміший фактор, який відрізняє ситуацію в Німеччині від ситуації у нашій країні, – це фінансування сфери культури. Музичні заклади забезпечені комфортабельними приміщеннями з відмінним інструментарієм. Діти від самого першого досвіду мають можливість одразу грати на якісних інструментах. Всі федеральні землі приділяють велику увагу розвитку культури, мають власні фестивалі, конкурси, театри та оркестри.

Отже, підсумовуючи, можна наголосити на таких відмінностях культурної ситуації у Німеччині та Україні:

1. У Німеччині державне фінансування музичної культури є важливою константою культурного розвитку. Тому у країні розроблена високо розвинута система фінансування музичної сфери, яка включає всі рівні: федеральний, регіональний, муніципальний; приватні організації, фонди, корпоративне спонсорування та інше.

2. Парламент та влада ФРН може впливати на розвиток музичної сфери через законодавчі та адміністративні міри.

3. Велике значення відіграє Музична Рада Німеччини, до головних завдань якої належить підтримка музичних конкурсів, фестивалів, майстер-класів з метою виявлення та підтримки талановитої молоді.

4. Здійснюється діяльність народних університетів, у яких можуть отримати музичну освіту люди дорослого віку у час після роботи. Ця освіта дозволяє брати участь у виступах самодіяльних оркестрів, ансамблів, на фестивалях та конкурсах для любителів музики.

5. При розвитку музичної сфери Німеччина спирається на багатий історичний досвід, культурні традиції та керується думкою фахівців.

Тому, при бажанні рухатись в напрямку до європейської системи освіти, насамперед потрібно було б створити відповідні умови для розвитку музичної культури у країні та розвитку загальної мистецької освіти. Відпрацювання чітких і дієвих механізмів фінансування сфери культури і музичної освіти повинно передувати реформуванню навчальних програм мистецьких шкіл. Орієнтуючись на освітні моделі, відпрацьовані іншими європейськими державами, потрібно враховувати власні культурно-історичні умови та традиції. Найбільш результативним, на мій погляд, міг би бути шлях поєднання

кращих надбань вітчизняної системи музичної освіти з європейським досвідом.

УДК 02

*Примачук Алла, директор
обласного Центру підвищення
кваліфікації працівників культури,
мистецтва та туризму
Житомирської обласної ради,
м. Житомир*

Інфраструктура закладів культури: стан, тенденції розвитку в умовах децентралізації (на прикладі Житомирської області)

Обласний Центр підвищення кваліфікації працівників культури, мистецтва та туризму Житомирської обласної ради з початку впровадження процесів децентралізації консолідує зусилля для озвучення реальних і запланованих дій з висвітлення питань розвитку культури, залучаючи висококваліфікованих спеціалістів, провідних викладачів вищої школи, кращих фахівців галузі до цієї проблеми. Головним меседжем закладів культури залишається посилення ролі культури як майданчика для діалогу між громадою, бізнесом та владою. На Житомирщині створено 56 об'єднаних територіальних громад, які охоплюють дві третини території області. Такі ОТГ за декілька років свого існування вже мають приклади реалізованих масштабних проектів та успішно залучають грантові кошти від міжнародних фондів та організацій.

Так наприклад, 27 вересня 2018 року проведено I Бібліотечний форум Житомирщини - 2018 за грантової підтримки Українського культурного фонду та за підтримки управління культури та туризму ЖОДА. Було залучено 79 091,54 грн грантових коштів для проведення цього заходу, розроблено цілісний бренд Бібліофоруму Житомирщини, створено умови для розвитку співробітництва між регіонами України, залучено до співпраці освітні й культурні інституції, громадські організації, владні структури. Бібліофорум об'єднав понад 150 учасників, з яких 98 - бібліотечні фахівці, 20 – представники органів місцевого самоврядування ОТГ. Алгоритм пошуку нового стилю в роботі з громадою було запропоновано бібліотекам на

Бібліофорумі, так як сучасні бібліотекарі мають чітко орієнтуватись у різноманітних і змінних загальнонаціональних і локальних суспільних потребах, прогнозувати та запроваджувати такі напрями і моделі діяльності бібліотек, які б суттєво вплинули на підвищення якості життя громади й окремої особи. Бібліофорум довів, що традиційні організації культури, такі як бібліотеки, архіви, музеї можуть стати посередницькими агенціями між владою та бізнесом, ціллю яких є підтримка культурних індустрій і які уже виконують консультативні функції, аналіз та оцінку можливого чи подальшого розвитку креативної економіки. Роботу I Бібліотечного форуму Житомирщини – 2018 було організовано на трьох локаціях. Дві секції - «У пріоритеті – дитяче читання» та «Бібліотека – центр поширення краєзнавчих знань» - проходили в приміщенні Житомирської обласної бібліотеки для дітей, для якої 2018 – рік 80-річного ювілею. Саме дитячому читанню було приділено особливу увагу, бо для майбутнього кожної нації надзвичайно важливо, як проходить процес входження дітей у світ книжкової культури, в якому стані знаходиться сфера підтримки читання юних. На засіданні секції обговорювались проблеми традиційного й цифрового читання, його місце і роль в інформаційному просторі сучасних дітей. Друга секція «Бібліотека – центр поширення краєзнавчих знань» об'єднала всіх, кому небайдужа культурна спадщина, питання історичного минулого, діяльність відомих і яскравих особистостей регіону, бо саме краєзнавці виявляють нові матеріали та вводять їх у науковий обіг. Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олега Ольжича стала місцем локації для проведення секції «Нові підходи до роботи бібліотек в умовах децентралізації». Перед учасниками форуму виступив радник з питань децентралізації Житомирського Центру розвитку місцевого самоврядування Сергій Романович. Його доповідь «Стан впровадження реформи децентралізації влади в Житомирській області» перейшла у жваву дискусію серед учасників секції. Тренер з медіаграмотності, керівник Хмельницького піар-офісу сучасних бібліотек, ментор проекту IREX-PULSE «Моя громада - мій добробут» Тамара Козицька, порушила питання діяльності в громаді прес-клубів в сучасних бібліотеках в умовах децентралізації. Фокус-група «У пошуках бібліотеки майбутнього» проходила у Науковій бібліотеці

Житомирського національного агроекологічного університету. Учасники секції форуму обговорювали шляхи та можливості розвитку бібліотеки в умовах українських реалій. Непопулярність традиційних бібліотек серед населення, стійка асоціація з книгосховищем, відсутність фінансування та державної підтримки, низький рівень престижу професії бібліотекаря – усі ці фактори аж ніяк не додають оптимізму у боротьбі за створення бібліотеки майбутнього. Проте, навіть за цих умов, українські бібліотеки можуть не лише вижити, а й стати прогресивними та процвітаючими, підтвердженням чого є приклад успішної діяльності та популярності багатьох бібліотек Житомирщини. Формат I Бібліотечного форуму Житомирщини - 2018 дозволив не тільки почути фундаментальні проблемні доповіді, але також обговорити питання, які хвилюють професійну спільноту, взяти участь у дискусії. Бібліофорум довів, що традиційні заклади культури, такі як бібліотеки, архіви, музеї, можуть стати посередницькими агенціями між владою та бізнесом, ціллю яких є підтримка культурних індустрій. За наслідками роботи I Бібліотечного форуму Житомирщини – 2018 у листопаді було видано друкований Інформаційний дайджест та створено відеозвіт про знакову подію у культурному середовищі регіону.

За підтримки програми «U-LEAD з Європою» у Баранівській ОТГ впроваджують проект «Молодіжний кластер органічного бізнесу». Проект фінансується за кошти Європейського Союзу, є великим досягненням громади, тому що вдалося залучити 795 тисяч євро грантових коштів. «У Баранівці працює завод органічного молочного виробництва «Органік Мілк», а тепер ОТГ розпочинає реалізацію проекту органічного молодіжного бізнесу. У такий спосіб вдасться створити органічний простір виробництва та способу життя громади. Наша громада стала впізнаваною завдяки розробці брендбуку. Ми поступово змінюємо стереотипи жителів громади, всі разом вчимося і маємо ще багато ідей», - розповідає керівник проекту - Оксана Загорська.

В ОТГ області працюють над створенням проектів, які сприятимуть розвитку територій. Овруцька ОТГ спільно з Інститутом громадянського суспільства скоро розпочне втілювати нову ініціативу – створення туристичного маршруту на півночі області – в рамках міжмуніципального співробітництва. Новий туристичний маршрут проходитиме цікавими

природними, історичними та культурними пам'ятками одразу чотирьох громад: Овруцька ОТГ – Словечанська ОТГ – Олевська ОТГ – Народицька ОТГ.

Цей маршрут проходитиме історичними та культурними місцями. Розпочнеться з Овруча з церкви XII століття, далі Словечанського кряжу – унікальні природні яри, водоспади, кар'єри. На цьому ж шляху у селі Хлупляни планується реставрувати панський маєток та створити на базі міні-готель, велосипедну станцію. Далі у Словечанській громаді відвідування старовинного містечка в с. Городище, Поліського заповідника. Потім лісовою дорогою до Олевської громади. А там усім відоме Камінне село, шлях вздовж річки Уборть до Народицької ОТГ, в якій обов'язкове відвідування села Базар, а також територій постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС.

Семенівська сільська ОТГ у Бердичівському районі прагне розвивати туризм. За словами голови громади Наталії Семенчук, вже є туристичний маршрут з домашніми садибами та закладами харчування. Туристам пропонують трояндову оранжерею, родинний маєток-музей Джозефа Конрада, народний музей, а ще можливість порибалити та подивитись на овець, кіз і корів й посмакувати свіжим молоком.

Житомирська область є одним із лідерів у впровадженні реформи децентралізації. Впродовж останніх років запущено багато ініціатив, які демонструють вдалий приклад розвитку територіальних громад, де культура розглядається як фундамент економічного розвитку, створює туристичну привабливість краю та окремих місцин, навколо яких об'єднуються територіальні громади.

*Божкова Олена, завідувач відділу
навчально-методичної роботи КУ
«Одеський обласний Навчально-
методичний центр закладів
культури і мистецтва», м. Одеса*

Стан та тенденції розвитку мистецьких шкіл Одеської області в умовах децентралізації

На сьогодні мистецькі школи Одеської області перебувають на важливому етапі розвитку. В початковій мистецькій освіті відбуваються принципові зміни, обумовлені соціальними, політичними, економічними перетвореннями в країні.

Мережа шкіл естетичного виховання Одеської області станом на 1 вересня 2019 року складається із 69 мистецьких шкіл (21 у м. Одеса), які включають 44 музичні школи, 17 шкіл мистецтв, 4 художні школи, школи хореографічного, хорового, театрального мистецтва та школу духових інструментів. Усі ці школи знаходяться у комунальній власності та фінансуються з місцевих бюджетів.

Одеська область – найбільша за територією область України (33310 км²), є однією з найрозвиненіших областей країни в економічному, туристичному, культурному та науковому напрямках. В області налічується 26 районів, 9 міст обласного значення, 10 міст районного значення, 33 смт, 23 селища, 1113 сіл.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», прийнятий у 2015 році, передбачає створення в регіонах об'єднаних територіальних громад (ОТГ) на основі сіл та невеликих міст. Повноваження органів ОТГ доволі широкі: від розробки стратегії розвитку до організації благоустрою сіл і селищ, які входять до складу ОТГ. Фінансові ресурси ОТГ складаються із власних доходів і коштів, переданих з державного бюджету.

ОТГ самостійно вирішують питання місцевого значення.

Мета децентралізації - наблизити владу до мешканців, а мешканців до доступності якісних послуг: медичних, культурних, адміністративних, освітніх.

Одна із ключових змін стосується розподілу повноважень органів управління. Тепер ради ОТГ мають той самий набір повноважень, що і районні ради і відповідають за реалізацію державної політики в різних сферах, в тому числі у сфері освіти.

Адміністрації ОТГ самостійно приймають рішення щодо створення відділів освіти, культури, молоді, спорту, туризму, методичних кабінетів.

В умовах децентралізації рішення про відкриття та закриття шкіл тепер приймає громада, виходячи із своїх можливостей та потреб.

Що ж відбувається з мистецькими школами в процесі децентралізації? Як реформа працює на практиці?

Процес створення об'єднаних територіальних громад в Одеській області розпочався у 2015 році. Станом на 1 жовтня 2019 року в межах Одещини сформовано 32 ОТГ.

З 2015 по 2019 рік мистецькі школи утримуються в 12 ОТГ, а саме: 4 навчальні заклади в Балтській, Кілійській, Березівській, Вилківській міських радах, 3 навчальні заклади у Великомихайлівській, Ширяєвській, Таїровській селищних радах, 5 шкіл у Знам'янській, Маяківській, Старокозацькій, Шабівській, Мологівській сільських радах.

Слід зазначити, що у всіх об'єднаних територіальних громадах області, створені відділи освіти, культури, молоді та спорту, які курирують роботу мистецьких шкіл.

Децентралізаційні процеси, які відбуваються сьогодні в області, показують, що ОТГ не відмовляються від фінансування мистецьких шкіл. Працівники навчальних закладів вчасно в повному обсязі отримують заробітну плату відповідно до законодавства. Зі створенням ОТГ колективи мистецьких шкіл відчували суттєві зміни: закуплено обладнання, музичні інструменти, меблі, зроблені поточні ремонти приміщень.

У 2018-2019 роках із філій Кілійської та Кароліно-Бугазької музичних шкіл відокремились дві самостійні школи: Вилківська музична школа з контингентом 62 учня та Таїровська мистецька школа з контингентом 186 учнів.

Першопрохідниками, які були передані в ОТГ у 2015 році, стали Балтська дитяча школа мистецтв та Великомихайлівська дитяча музична школа.

Комунальний заклад «Дитяча школа мистецтв» Балтської міської ради Одеської області є повноцінним суб'єктом у житті

громадян м. Балти, бере участь у реалізації планів щодо поліпшення культурного рівня населення, надаючи мистецько-освітні послуги для різних категорій громадян без вікових обмежень.

В навчальному закладі реалізуються наступні проекти: «Дитяча філармонія» (концертні заходи для вихованців дитячих дошкільних навчальних закладів), «Дорослішаємо разом!» (освітні заходи для вихованців дошкільних закладів), «Велике мистецтво громаді» (виїзні концерти для мешканців сіл громади), «Музична вітальня» (культурно-просвітницькі заходи для дорослого населення громади), «Викладачі-дітям» (концертні заходи за участю всіх викладачів школи для учнів та їх батьків), «Культура, мистецтво, спорт» (культурно-просвітницькі заходи для вихованців дитячо-юнацької спортивної школи). У 2019-2020 н.р. впроваджено наступні нові проекти: «Музика, яку я розумію» (мистецькі заходи для учнів 8-11 класів ЗОШ громади), «Світова художня культура дітям (спільний культурно-просвітницький проект з вчителями ЗОШ міста), «Малюємо разом!» (мистецько-просвітницькі заходи для учнів та вчителів сільських ЗОШ громади).

В рамках спільних заходів громади школа бере активну участь у проекті «Театр-дітям» разом з міським Будинком культури та зразковим хореографічним колективом «Балтська зірочка». У 2019 році всі учасники цього проекту були нагороджені Балтським міським головою С.С. Мазуром поїздкою до Одеського дельфінарію НЕМО.

Міська влада надає фінансову підтримку учням, які беруть участь у конкурсах та фестивалях різних рівнів. У 2019 році учні взяли участь у 9 обласних конкурсах, 3 всеукраїнських, 4 міжнародних в Україні, Болгарії, республіці Білорусь.

На 2020 рік заплановано провести капітальний ремонт будівлі школи, виділяються кошти на придбання нових парт (11 шт.), синтезаторів (7 шт.), костюмів для фольклорного колективу тощо.

У 2019 році керівництво громади виділило кошти на придбання ноутбуків, проектору, екрану, скрипок, ударної установки, баяну, радіо мікрофонів, акустичних колонок, костюмів для хорового колективу.

Треба зазначити, що Балтська школа мистецтв, формуючи свою модель роботи в рамках культурної політики Балтської

міської ради, зберігає кращі традиції та позитивний досвід колективу, впроваджуючи нові цікаві форми і методи роботи.

З періоду утворення Великомихайлівської об'єднаної громади, комунальний заклад Великомихайлівська дитяча музична школа постійно знаходить підтримку щодо фінансування школи з місцевого бюджету. З 2015 року прокладено нову пішохідну доріжку до школи (всього 200 м.), на що витрачено 100 тис. грн., закуплено нові музичні інструменти на суму 150 тис.грн. Кошти спец рахунку, отримані з батьківської плати за навчання виключно використовуються на покращення матеріального стану школи.

У 2020 році депутатами громади заплановано виділення коштів на капітальний ремонт приміщення школи. У свою чергу учні та викладачі школи, учнівський духовий оркестр постійно беруть участь в організації проведення культурного життя громади (святкові заходи до відзначення Днів сіл та селища, заходи до Дня захисника Вітчизни, Дня Матері, проведенні міжрайонного фестивалю «БОРЩА», Дня самоврядування, Дня Перемоги, Дня захисту дітей тощо.

Спираючись на результати опитування директорів мистецьких шкіл області слід зазначити, що самі директори з 7-и ОТГ (Кілійської, Вилківської, Березівської, Шабівської, Мологівської, Знаменської, Старокозацької) задоволені утриманням своїх шкіл у громадах.

У Білгород-Дністровському районі Одеської області дитячі музичні школи працювали під керівництвом відділу культури Білгород-Дністровської райдержадміністрації, сьогодні мистецькі школи утримуються трьома сільськими ОТГ: Шабівською, Мологівською, Старокозацькою. Зазначені ОТГ були утворені у 2018 році.

В Шабівській дитячій музичній школі викладачі вперше за часи існування школи отримали одноразове преміювання до Дня вчителя у розмірі 30% від тарифної ставки, перед новим роком грошову винагороду 100% від тарифної ставки. Контингент сільської школи станом на 1 вересня 2019 року складає 150 учнів.

Діти навчаються хореографії, образотворчому мистецтву, сольному співу, грі на гітарі, фортепіано, баяні, акордеоні, скрипці, духових інструментах.

Оплата за навчання складає: від 96 грн. (хореографія, баян, скрипка, духові інструменти) до 130 грн. (гітара)

Пільги надаються дітям з багатодітних сімей, які мають довідку з центру соціального захисту населення, дітям інвалідам, дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, обдарованим дітям за рішенням Шабівської сільської ради при наявності дипломів, грамот за участь у різноманітних конкурсах, дітям, батьки яких є учасниками антитерористичної операції, дітям військовослужбовців збройних сил України строкової та контрактної служби, дітям працівників органів внутрішніх справ, загиблих при виконанні службових обов'язків та у зоні антитерористичної операції.

Встановлено пільгову плату, яка менша від основної плати на 20% за навчання таким категоріям: дітям, батьки яких є інвалідами дитинства, інвалідами I та II групи загального захворювання, дітям, батьки яких є особами, що переміщуються з тимчасово окупованої території України, району проведення антитерористичної операції чи населеного пункту, розташованого на лінії зіткнення, дітям працівникам музичної школи, дітям, які успішно навчаються, мають зразкову поведінку та систематично відвідують уроки з теоретично-хорових дисциплін.

У Старокозацькій та Мологівській громадах функціонують Старокозацька та Випасненська дитячі музичні школи. За період перебування у громадах навчальні заклади отримали учбове обладнання, музичні інструменти, костюми та взуття для учнів, які навчаються в класі хореографії.

За інформацією директора Кілійської музичної школи, керівництво Кілійської ОТГ дбайливо ставиться до проблем школи. Рішенням Кілійської місцевої ради у 2018 році Кілійська дитяча музична школа перейменована в КЗ «Кілійська школа мистецтв» та прийнята в Кілійську ОТГ. За час перебування у громаді проведено капітальний ремонт приміщення школи на загальну суму 270 тис. грн., виділено 50 тис. грн. на придбання сценічного взуття для хореографічного колективу, встановлено охоронну пожежну сигналізацію, відкрито клас хорового співу, збільшено контингент на 55 осіб, збільшено кількість ставок на 3,5, вирішено питання виплати надбавок 20% згідно Постанови Кабміну України № 373 від 23.03. 2011 «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної, загальної, середньої, професійної, вищої освіти».

На разі вирішується питання капітального ремонту філії с. Шевченко, придбання баяну, акордеону, цифрових фортепіано.

На фоні благополучного існування вищезначених шкіл, колектив КЗ «Надлиманська дитяча музична школа», який з 2017 року перебуває на утриманні в Маяківській сільській об'єднаній територіальній громаді, допомогу відчуває лише на словах. Управління школою керівництвом Маяківської ОТГ не можна назвати ефективним. Пропозиції директора щодо стратегії розвитку школи не обговорюються, нагальні питання не розглядаються.

Аналізуючи стан та тенденції розвитку мистецьких шкіл в умовах децентралізації можна сказати, що на цьому етапі ще зарано робити остаточні висновки. В новостворених ОТГ часто не вистачає професіоналів з освітою та досвідом роботи, які можуть ефективно використовувати нові повноваження та грамотно керувати отриманими фінансовими ресурсами. В деяких ОТГ немає фахівців у сфері культури, керівництво мистецькими школами та іншими закладами культури здійснюють освітяни. Потрібен час для того, щоб ОТГ набули навичок та досвіду і були спроможними до самоуправління. Окрім того, ще не сформована модель сучасної мистецької школи, яка здатна повноцінно функціонувати в умовах децентралізації.

Керівники мистецьких навчальних закладів повинні проявляти активність для того, щоб мистецькі школи відігравали в ОТГ виняткову роль, були і залишались певним культурним центром. Для цього необхідно не тільки зберігати існуючий кадровий потенціал, а й залучати молодих креативних фахівців, готових до нових ідей та творчих пошуків.

Незважаючи на непрості соціально-економічні умови, колективам шкіл необхідно і надалі робити все для того, щоб мистецька освіта продовжувала залишатись духовною потребою членів суспільства, яка здатна жити і творити в умовах глобалізаційних процесів в Україні.

Швець Віталій, радник з питань муніципальних послуг Вінницького підрозділу Центру розвитку місцевого самоврядування, м. Вінниця
Святна Інна, радник з питань місцевих фінансів Вінницького підрозділу Центру розвитку місцевого самоврядування, м. Вінниця

Розвиток культури в умовах децентралізації

В ході децентралізації місцева влада у спроможних громадах отримала значні повноваження і ресурси. Разом з тим, до органів місцевого самоврядування перейшла величезна відповідальність за підвищення якості життя людей, за всебічний розвиток громади, в тому числі - культурний.

Децентралізація збільшила роль локальної культури у житті кожної громади. Культурні особливості території усе частіше сприймаються як цінний набуток громади, як можливості для розвитку традицій, туризму, ремесел, а отже - і економіки.

У той же час, децентралізація стала викликом для багатьох закладів культури, бо перед місцевою владою гостро постали питання - у якому форматі ці заклади мають існувати надалі і які послуги надавати людям, щоб бути максимально корисними для громади.

Одночасно зі створенням об'єднаної громади постає питання функціонування та правового впорядкування діяльності закладів культури, необхідність та можливість створення органу управління закладами культури.

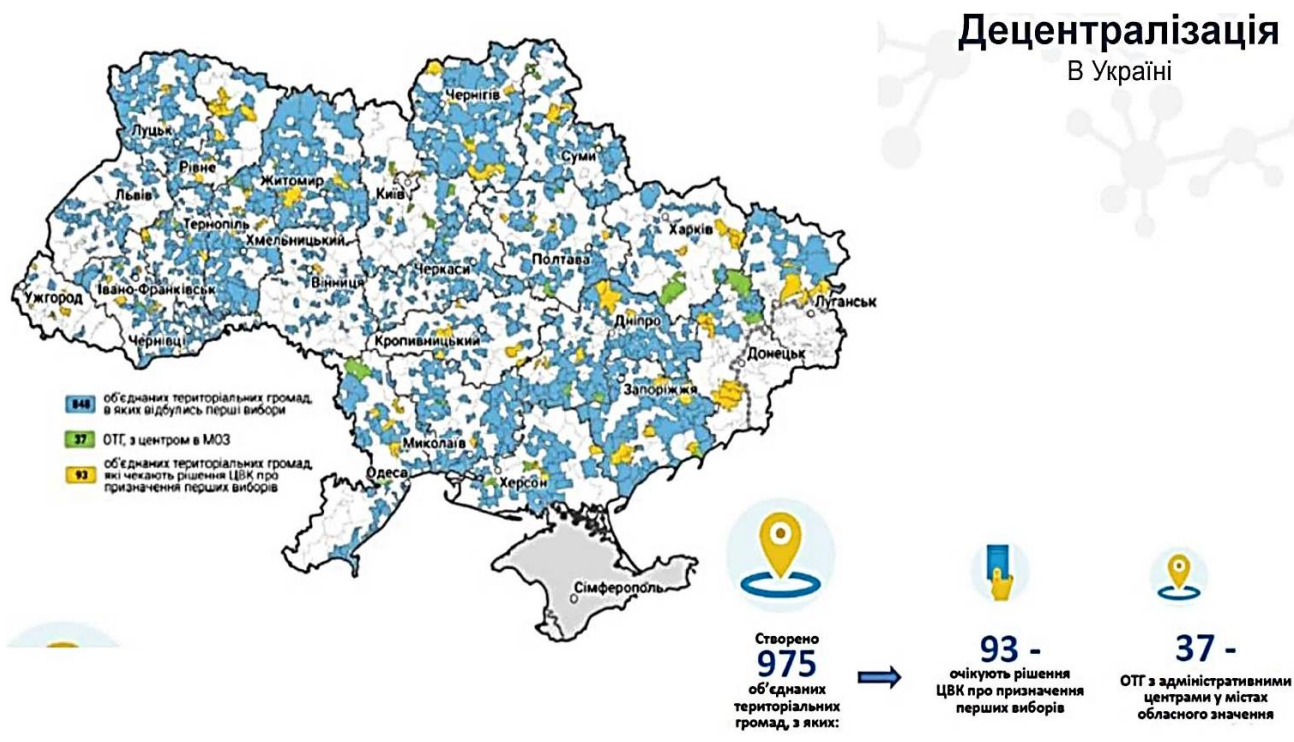
Крім фінансових можливостей, беззаперечною перевагою об'єднаних територіальних громад є гнучкість у створенні як мережі закладів, органів управління, так і прийняття інших управлінських рішень. Заклади вже не можуть існувати як пострадянське минуле, з властивими їм ідеологічним наповненням та величезними просторами та інтер'єрами.

У сучасних умовах будинки культури, бібліотеки необхідно наповнити новим змістом, вони мають стати своєрідними центрами громад, місцями комунікації та активності.

Непересічна роль культури і у економічному розвитку громад, адже спостерігається пряма залежність між задоволенням умовами життя та реалізацією у громаді заходів з підтримки

культури. Крім того визначення розвитку культури у пріоритетах розвитку громад сприяє розвитку туризму, а відтак і збільшенню надходжень до місцевих бюджетів.

Підвищення ефективності використання бюджетних коштів, зміна фінансування колишніх закладів культури на фінансування культурних послуг, які спрямовані на задоволення потреб мешканців громади є першочерговим завданням як керівників громад, так і працівників закладів.

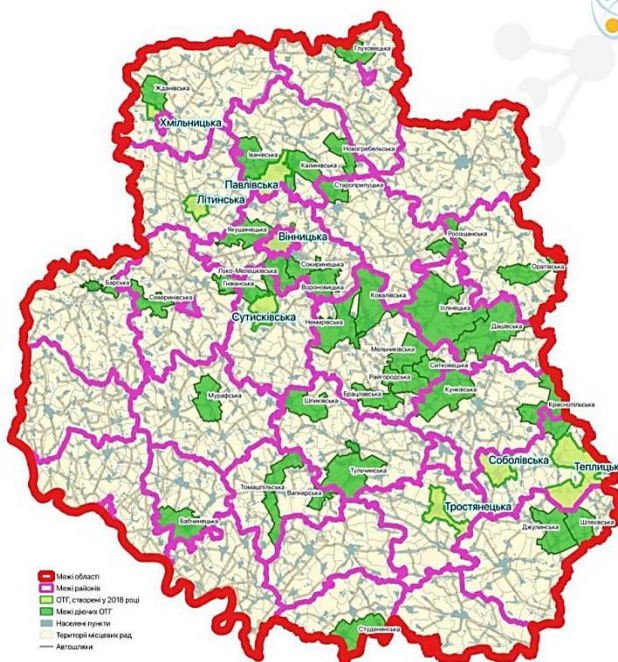
Децентралізація на Вінниччині

42

Об'єднаних територіальних громад (ОТГ) функціонує у Вінницькій області

- Децентралізація передає повноваження, ресурси та відповідальність «на місця».
- Центром прийняття рішення стає громада.
- Мета реформи – покращення умов життя для мешканців ОТГ.

ЦЕНТР РОЗВИТКУ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ВІННИЦЬКИЙ ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ

3 ОТГ

Відбудуться вибори 22 грудня 2019 року
Войнашівка
Махнівка
Гавришівка

82 договори

про співробітництво територіальних громад

2 міста

обласного значення (Вінниця та Хмельник) здійснили приєднання територіальних громад

U-LEAD
3 ЄВРОПОЮ

1. ПРОЕКТ перспективного плану формування територій громад Вінницької області

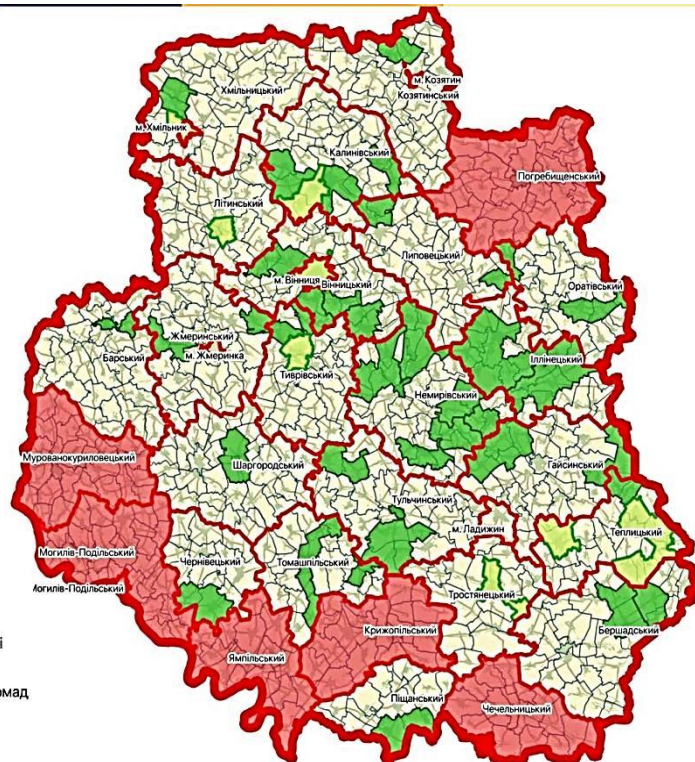
64 ОТГ

Передбачається створення **64** спроможних ОТГ, що відповідали б **Методиці**.

Райони Вінниччини в яких поки що не створено ОТГ

- У Вінницькій області станом на жовтень 2019 року не створено жодної ОТГ в 6 районах
- Не створено ОТГ в Погребищенському, Мурованокуриловецькому, Могилів-Подільському, Крижопільському, Чечельницькому районах

- Межі області
- Межі районів
- Райони без ОТГ
- ОТГ, створені у 2018 році
- Межі діючих ОТГ
- Межі територіальних громад
- Населені пункти
- Автошляхи

Пропозиція Мінрегіону ПРОЕКТ

РЕГІОН
(область)

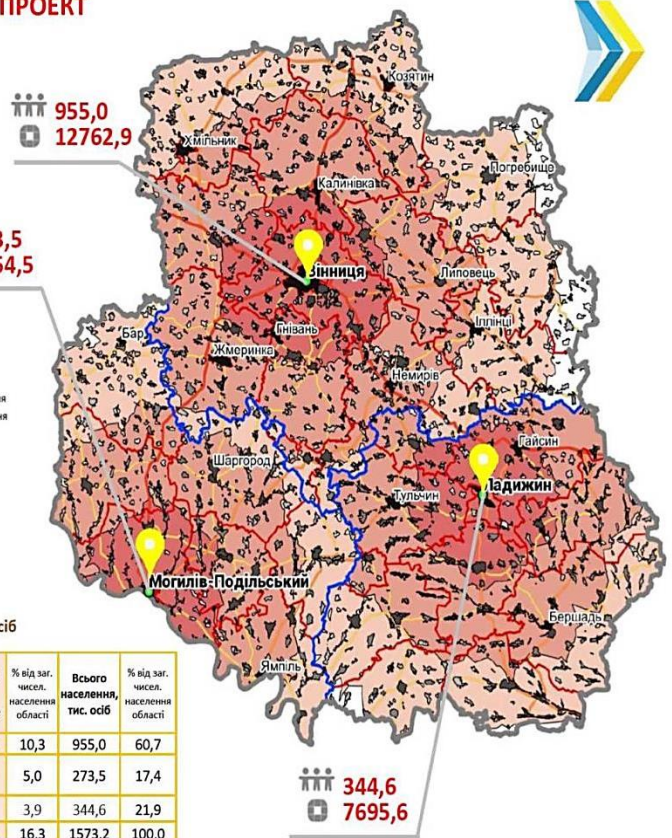
↕

ОКРУГ
(район)

↕

ГРОМАДА
(ОТГ)

Територіальна
доступність до центрів
об'єднаних районів
Вінницької області

Кількість населення, яка проживає у зоні
доступності до центру об'єданого району, тис. осіб

Центр об'єданого району	до 30 км		від 30 км до 60 км		від 60 км і більше		Всього населення, тис. осіб	% від заг. чисел. населення області
	чисел. населення області	% від заг. чисел. населення області	чисел. населення області	% від заг. чисел. населення області	чисел. населення області	% від заг. чисел. населення області		
Вінниця	546,4	34,7	247,1	15,7	161,5	10,3	955,0	60,7
Могилів- Подільський	73,3	4,7	121,3	7,7	79,0	5,0	273,5	17,4
Ладизин	120,5	7,7	162,5	10,3	61,7	3,9	344,6	21,9
Всього	728,9	46,3	587,2	37,3	257,1	16,3	1573,2	100,0

СУБВЕНЦІЯ НА ІНФРАСТРУКТУРУ ОТГ, 2019 рік, тис.грн.

Калинівська	794,4	Северинівська	1 286,4	Брацлавська	716
Студенянська	1 527,2	Немирівська	1 714,8	Гніванська	1 165,9
Іллінецька	4 179,9	Ситковецька	445,1	Краснопільська	2 027,1
Вапнярська	304,1	Томашпільська	1 190,6	Л.Мелешківська	2 234,9
Дашівська	2 372,8	Бабчинецька	1 445,4	Н.Гребельська	794,9
Ковалівська	2 139,3	Жданівська	1 324,7	С.Прилуцька	1 072
Райгородська	1 076,7	Барська	329,1	Хмільницька	387
Мельниківська	825,6	Якушинецька	2860,3	Вороновицька	764,5
Сокиринецька	1 157,9	Тульчинська	2430,2	Іванівська	2 402,8
Джулинська	2019	Оратівська	800,2	Кунківська	2 042,5
Шпиківська	810,7	Глуховецька	682,4	Росошанська	1 124,5
Мурафська	2 096,7	Тростянецька	601,6	Шляхівська	1 140,2
ВСЬОГО:					50 905,2

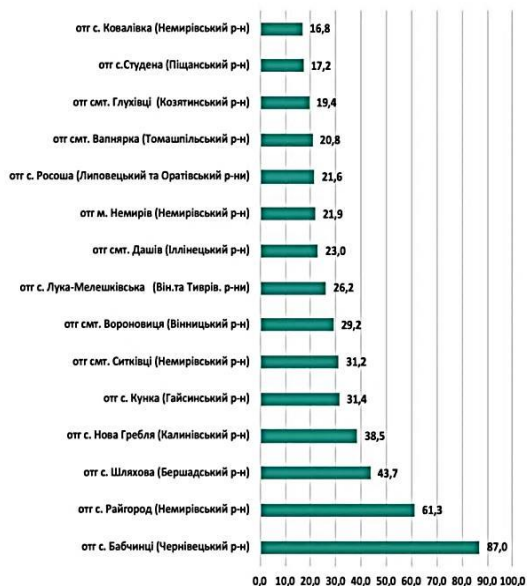
Обсяг субвенція на інфраструктуру Студенянської ОТГ

ЦЕНТР РОЗВИТКУ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ВІННИЦЬКИЙ ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ

Передача земель у власність ОТГ

Темпи зростання плати за землю по окремих ОТГ, %

У 2018 році 34 ОТГ передано 8,16 тис. га земель сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність

Передача земель у розпорядження ОТГ та їх інвентаризація сприяє зростанню плати за землю, що зараховується до відповідного місцевого бюджету

Кількість закладів культури в динаміці

Вид закладів	1991 рік	2000 рік	2010 рік	2013 рік	2017 рік*
Бібліотеки, тис. одиниць	25,3	20,7	19,5	19,1	16,8
Клубні заклади, тис. одиниць	24,7	20,4	18,6	18,5	17,1
Мистецькі школи, одиниць	1445	1482	1461	1452	1280

Рекомендований розподіл повноважень між рівнями влади стосовно управління об'єктами культури

**Центральний
Держава
(міністерство)**

- Національні державні установи, культурний фонд, Інституту (книги, національної пам'яті, ВИШі)

**Регіональний
Області
(управління ,
департаменти
культурної політики та ресурсів)**

- Концертно – театральні установи, мережа палаці мистецтв, бібліотечні установи, училища культури та мистецтв

**Базовий рівень
Відділи , управління,
департаменти культури**

- Бібліотеки, бібліотеки – філії, клубні установи

Реформування культури в умовах децентралізації

Концепція реформування системи забезпечення населення культурними послугами

Розпорядження КМУ від 23 січня 2019 р. № 27-р

Основним завданням реформування системи забезпечення населення культурними послугами є:

- затвердження мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами;
- реформування фінансового забезпечення системи надання культурних послуг;
- впровадження політики модернізації наявної інфраструктури для надання культурних послуг;
- створення умов для формування якісного (висококваліфікованого) кадрового забезпечення системи надання культурних послуг;
- розроблення системи здійснення моніторингу та оцінки якості культурних послуг.

План заходів щодо реалізації Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 355-р

Реформування культури в умовах децентралізації

- **Державні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні**

ПКМУ від 06 лютого 2019 р. № 72

- В адміністративному центрі кожної територіальної громади (у тому числі об'єднаної) повинна функціонувати, як мінімум, одна публічна бібліотека.
- В інших населених пунктах публічна бібліотека відкривається на 500—800 осіб зони обслуговування за умови, що відстань між бібліотеками не більше ніж 3 кілометри.
- Бібліотечне обслуговування міського населення організовується з розрахунку, щоб відстань між публічними бібліотеками була не менше ніж 3 кілометри.

Гарні практики: Бібліотека Вороновицької ОТГ

УДК 330.34

*Сентемон Наталія, головний спеціаліст
з питань розвитку креативних індустрій
управління культури і мистецтв
Вінницької ОДА, м. Вінниця*

Креативні індустрії: перспективи розвитку в умовах децентралізації

Незважаючи на те, що явище культурних (креативних) індустрій досліджується з першої половини ХХ століття, термін цей є відносно новим в науковому дискурсі. В різних країнах галузь має різні назви: креативні індустрії, культурні індустрії, творчі галузі, творчі індустрії, креативна економіка, помаранчева економіка.

Суттєвої різниці між визначеннями «культурні індустрії» (cultural industries) і творчі, креативні індустрії (creative industries) немає. Ці терміни часто вживаються як синоніми, але деякі науковці виділяють культурні індустрії в окремий сектор креативних індустрій. Поняття «креативні індустрії» більш широке і універсальне.

Зусилля фахівців сфери культури впродовж останніх років із запровадження в Україні нової «ідеології» культури з економічним складником отримали заслужений результат – внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії» (від 19.06.2018), в якому дано визначення: «креативні індустрії – види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості».

Перелік видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, визначено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року №265-р.

Введення в нормативну базу терміну «креативні індустрії» дозволяє чітко ідентифікувати види діяльності, які створюють творчі послуги та продукт, дають можливість надавати державну підтримку для їхнього розвитку.

Важливим кроком для розвитку креативних індустрій стало підписання у 2017 році закону про створення Українського культурного фонду. Одним із основних завдань УКФ є «сприяння реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, розвиткові сучасних напрямів культурної і мистецької діяльності, виробленню конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного (національного) культурного продукту». Український культурний фонд зміцнює потенціал українських культурних та креативних секторів, дає можливість реалізовувати творчі проекти в різних галузях культури.

Ще одна програма, спрямована на розвиток українського культурного сектору, – CULTURE BRIGES. Програма фінансується Європейським Союзом в межах впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, здійснюється Британською Радою в Україні у партнерстві з Мережею національних інститутів культури Європейського Союзу. Метою програми є налагодження ефективних зв'язків між митцями, культурними операторами та інституціями в Україні та ЄС. Термін діяльності програми: 2017 – 2020 роки.

У 2018 році Міністерство культури України в рамках проведення року культурної спадщини вперше оголосило конкурс проекту «Малі міста – великі враження», який передбачає пошук та презентацію культурного спадку невеликих міст України.

У 2019 році одним із переможців даного конкурсу став проект «Шляхами ткані Буші». Проект реалізувався з метою підвищення економічної та туристичної привабливості сіл Бушанської сільської ради через відродження, розвиток, інтеграцію в життя громади та стале використання елемента нематеріальної культурної спадщини – традиційного ткацтва с. Буша Ямпільського району Вінницької області.

Для успішної реалізації таких проектів, окрім ідеї, необхідно мати професіоналів в різних галузях: менеджерів, фінансистів, технічних працівників, менеджерів з логістики, мистецтвознавців, вузьких спеціалістів (вокалістів, музикантів, художників тощо.). Саме в поєднанні різних галузей сьогодні створюються нові, креативні проекти.

При чисельності мешканців сіл Бушанської сільської ради у 1,8 тисяч осіб, свято відвідали понад 4 тисячі гостей та туристів. Варто відзначити економічну складову мистецького проекту «Шляхами ткані Буші». Тільки за один день заключного свята транспортні перевізники збільшили прибуток на 12-14%, власники садиб-готелів та місць харчування, що знаходяться на території сіл Буша та Дорошівка, – на 35-40%, народні умільці від продажу власних виробів – 50%. Загальний обсяг чистого прибутку склав більше 30%, що перевищує місячний обсяг.

Такі проекти дають можливість нарощувати соціально-економічну потужність громад, перетворюючи культурний ресурс на основу культурно-економічної стратегії розвитку малих міст та невеликих територій.

Отже, креативність, вміння народжувати нові ідеї, шукати нові шляхи їхньої реалізації стають важливим чинником сучасної економіки. Разом з тим, креативність – це людська якість, тому на перше місце виходить людина, її талант, її бажання і можливість реалізації.

Важливим є питання усвідомлення місцевими громадами нової форми функціонування, коли не тільки права, але й обов'язки передаються їм. Це покладає відповідальність за збереження і розвиток культурної спадщини саме на громади. Грамотний розвиток цих галузей, поєднання культурної складової з економічним чинником, створює потенціал для розвитку громади.

За останні кілька років було реалізовано сотні проектів в галузі культурних індустрій, які продемонстрували наявність як

мистецького, так і економічного потенціалу в Україні. Така тенденція свідчить про підвищення фаховості працівників культурного сектора та бажання опанувати нові форми роботи.

Науковці, експерти з питань розвитку культурних індустрій погоджуються, що сфера креативних індустрій в Україні знаходиться у стані розвитку, але швидко розширюється і є однією з найперспективніших галузей економіки.

УДК 377:379.8.

*Літун Світлана, викладач-методист,
голова циклової комісії соціокультурної
діяльності, Тульчинський коледж культури,
м. Тульчин, Вінницька обл.*

Підготовка кадрів системи менеджменту сфери дозвілля: досвід, проблеми, перспективи

Проблема організації дозвілля, дозвіллевої діяльності в нашій країні надзвичайно актуальна. Існують протиріччя, зумовлені невідповідністю між сутністю культурно-дозвіллевої діяльності та існуючими в реальній дійсності формами і методами проведення дозвілля.

Сьогодні у всьому світі система вищої освіти є ключовою сферою розвитку суспільства і привертає до себе надзвичайно велику увагу. Перш за все трансформується навчально-виховний процес. Мова йде не тільки про те, щоб дати випускникам знання, сформувати уміння і навички, але насамперед про їхнє майбутнє місце в соціально-економічній системі - в науці, культурі й мистецтві, у сфері індустрії дозвілля, про напрацювання своєї інтелектуальної власності на основі поєднання навчально-виховного процесу з ринком, життям і творчістю.

Без поліпшення системи менеджменту сфери дозвілля та підготовки кадрів для неї вирішити ці завдання майже неможливо.

За актом узгодження переліку спеціальностей, затвердженим Міністерством освіти і науки України від 15.12.2015, з 2016 року Тульчинський коледж культури здійснює набір абітурієнтів за новими спеціальностями. Одна з них «Менеджмент соціокультурної діяльності».

Навчання здобувачів освіти спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» всіх освітньо-професійних програм спрямоване на підготовку організаторів соціокультурної діяльності, як багатопрофільних фахівців, здатних самостійно або у складі творчої команди організовувати й координувати різноманітні заходи. Крім організації дозвілля виконувати й адміністративно-господарську роботу, брати участь у розробці культурологічних проектів, грантів, а тому повинні мати знання з економіки, філософії, психології, етики, літератури, народної творчості, виконавських мистецтв, соціології, інноватики, володіти сучасними інформаційними технологіями, культурою мови. Повинні вміти вибудовувати комунікації внутрішні (між членами колективу), зовнішні (з відвідувачами, підрядниками, бізнес-партнерами, ЗМІ), фінансові (зі спонсорами, меценатами, інвесторами) й управляти ними.

А тому працевлаштування таких фахівців досить широке. Випускники даної спеціальності зможуть працювати в: установах культури, мистецтв, туризму та відпочинку, дозвіллевих та культурних центрах різних форм, парках культури і відпочинку, культурно-спортивних комплексах, соціальних та соціально-реабілітаційних центрах, музеях, закладах загальної, додаткової та професійної освіти, початкових мистецьких закладах.

У період становлення нової спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» виникло багато проблем. В першу чергу це фахівці. Не секрет, що більшість викладачів отримували вищу освіту вже давно, але світ не стоїть на місці, з'являються інноваційні технології, креативні знахідки, нові вимоги, термінологія. Тому ми зрозуміли, що разом із студентами необхідно підвищувати кваліфікацію, здобувати нові знання та змінюватись і нам. В першу чергу налагоджено зв'язки з Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв. З 2016 року куратором спеціальності МСКД від НАКККіМ та головою Державної екзаменаційної комісії є професор, доктор культурології, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри арт-менеджменту та івент-технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, голова науково-методичної підкомісії зі спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» сектору вищої освіти науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України Ольга Копієвська. Під її керівництвом здійснений перехід на навчальні

плани МСКД, розроблено освітньо-професійні програми та концепцію розвитку спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності». Викладачі кафедри арт-менеджменту та івент-технологій поділились з нами методичними розробками, літературою, підручниками.

У 2018 році у плані фахової перепідготовки 11 викладачів спеціальності пройшли навчання у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв з питань сучасних технологій менеджменту соціокультурної діяльності та вдосконалення педагогічної майстерності викладача, впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес закладів вищої мистецької освіти. Тренінги та лекції викладачів Центру неперервної культурно-мистецької освіти НАКККіМ сприяли підвищенню професійної майстерності викладачів спеціальності

З ініціативи депутата обласної ради, громадського діяча, голови громадської організації «Життя та розвиток громад» Лариси Білозір на Тульчинщині діє довгостроковий проект в рамках Школи соціальної економіки – «Розбудова Тульчинської ОТГ за рахунок внутрішніх ресурсів». Викладачі коледжу, як активні члени громади, пройшли навчання, яке тривало протягом шести місяців. Учасники проекту оволоділи методологією аналізу соціальних проблем та прийняття рішень для їх вирішення, створення соціальних проектів та побудови бізнес-моделей.

Підвищення теоретичного рівня та ділової кваліфікації викладачів здійснюється також через постійно діючі виставки, створені в читальній залі коледжу, проведення занять у школі педагогічної майстерності, підвищення кваліфікації викладачів у тісній співпраці з Обласним центром народної творчості, Вінницьким обласним навчально-методичним центром галузі культури, мистецтв та туризму, вищими закладами освіти галузі.

З нового 2018-2019 навчального року студенти Тульчинського коледжу культури 3 курсу розпочали вивчення основних фахових дисциплін нової спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності», серед яких: основи менеджменту соціокультурної діяльності, дозвіллезнавство, іміджеологія та проектування в СКД, організація діяльності базової мережі закладів культури, основи комунікативного менеджменту та інші.

Підготовка спеціаліста галузі культури повинна включати потреби суспільства в даних фахівцях, організація навчального

процесу спрямована на майбутню практичну діяльність. Це сукупність професійних знань та практичного досвіду.

В умовах децентралізації є актуальним вирішення питань співпраці та окреслення спільних інтересів з об'єднаними територіальними громадами.

Підготовка фахівців нової моделі за оновленими фаховими компетентностями, зокрема, за спеціальністю «Менеджмент соціокультурної діяльності» має задовольнити потреби територіальних громад у культурних послугах, так як саме вони вирішують чи бути закладу культури в громаді.

У коледжі триває розробка освітньо-культурного проекту «Перспективи співпраці Тульчинського коледжу культури із закладами культури ОТГ з впровадження креативних форм роботи». Проведено засідання круглого столу «Модель менеджера соціокультурної діяльності ОТГ» за участі працівників галузі області. З метою прогнозування результатів освітньої діяльності коледжу за дорученням обласного управління культури і мистецтв та Центру народної творчості було проведено анкетне опитування у 16-ти районах області та вироблено пропозиції до проекту «Модель працівника культури майбутнього». Результати показали, що фахівець в галузі культури майбутнього – це працівник закладу культури нової формації, який має всебічні знання, забезпечує організацію і проведення культурно-освітньої, спортивно-оздоровчої, виховної роботи серед населення; його діяльність спрямована на задоволення та формування духовних потреб, на організацію змістовного дозвілля.

Першим етапом реалізації проекту є підписання угоди між Тульчинським коледжем культури та громадою села Тиманівка Тульчинської ОТГ про проведення навчальної (педагогічної) практики студентів спеціальності «Менеджменту соціокультурної діяльності» Тульчинського коледжу культури. Відповідно до програми співпраці, зокрема, за участі творчих колективів коледжу було проведено фестиваль подільських національних страв «Диво з горнятка», свято Івана Купала та інші заходи.

Створено креативну майстерню менеджменту при навчальному кабінеті менеджменту СКД в якій проведено ряд заходів:

- засідання круглого столу «Модель менеджера соціокультурної діяльності ОТГ» за участі працівників галузі області;

- зустріч з керівником Тульчинського центру соціально-психологічної реабілітації «Промінь надії» Н. Воротнюк. Тема зустрічі: «Інклюзія в дозвіллевих закладах – технології взаємодії з особливими відвідувачами»;

- тренінг «Проблеми впровадження креативних індустрій у закладах культури»;

- практичне заняття для студентів-випускників денної та заочної форми навчання на тему: «Реклама та просування послуг закладу культури в соціальних мережах»;

- тренінг тайм-менеджмент «Технологія управління часом»;

- тренінг «Лідерство – твій інструмент успіху»;

- семінар з питань комунікативної культури, який провела директор з управління персоналом, медіа HR- експерт з 12-річним досвідом управління, незалежний експерт Міністерства культури України, випускниця закладу Альона Кавка;

- зустріч з випускницею коледжу, нині директором Олександрівського сільського будинку культури Томашпільського району Світланою Крук на тему: «Проектування в СКД як комерційний сектор креативних індустрій»;

- працює «Театр свят», викладачі разом зі студентами готують та проводять масові заходи;

- викладачі надають методичну та практичну допомогу працівникам закладів культури, випускникам. Так вже в цьому навчальному році взяли участь у семінарі-практикумі працівників закладів культури клубного типу Тульчинського району «Виставкова діяльність в роботі сучасного закладу культури», на якому виступили з теоретичними доповідями та практичними показами.

В швидко мінливому сучасному світі вищій культурологічній освіті належить унікальна роль в збереженні та збагаченні культурних цінностей, народних традицій. Тому намагаємось долучатись до культурологічних проєктів, фестивалів, конкурсів народознавчого плану, які проводяться в області. На жаль, в зв'язку з невеликою кількістю годин, виділених на народознавство, не можемо вести велику дослідницьку роботу, але

знайомимо студентів з подільськими традиціями, святами, особливостями побуту. Вдячні Центру народної творчості, етномайстерні Коло, обласному краєзнавчому музею за заходи, інформацію, дописи в соцмережах, які ми використовуємо в своїй роботі.

Ми тільки розпочали роботу з підготовки фахівців нової спеціальності «Менеджмент СКД» і є багато питань та проблем, так як на державному рівні ще немає чіткого розуміння розвитку та функціонування закладів культури в умовах децентралізації, відсутня нормативна база, змінюються органи керівництва. Викладачі готові до співпраці, готові до змін, до навчання. Процес підготовки спеціалістів організаторів соціокультурної діяльності – не нерухоме явище, він розвивається, удосконалюється, але при цьому долає труднощі, вирішує проблеми, усуває недоліки.

Кожен навчальний заклад має свої наукові та методичні надбання, позитивний досвід, своє бачення перспектив у підготовці спеціалістів-менеджерів, свою унікальну особливість. По-іншому бути не повинно, так як процес навчання є процесом творчим, а творчість завжди індивідуальна.

УДК 379.8

*Ящук Ольга, директор клубного закладу
«Вінницький міський клуб», м. Вінниця*

Клубна культура в системі забезпечення потреб людини

Поняття «клуб» в перекладі з англійської (club, clubs) означає клуб, товариство, а пізніше - зібрання, установа для громадських зібрань. Це є утворення з кількох людей, об'єднаних спільними інтересами або метою.

В зарубіжному дозвіллезнавстві окреслюється два погляди на сутність поняття «клуб»:

- добровільна організація, що об'єднує людей для спілкування, проведення дозвілля, співпраці, спрямованої на задоволення політичних, наукових, спортивних, літературних та інших інтересів;

- товариство, зібрання осіб із спільними інтересами та мотиваційно-ціннісними орієнтаціями. [1, 102]

Англійський клубознавець Джон Тімбс у своїй монографії «Clubs and club life in London» пропонує наступне визначення: «Клуб, у загальному значенні слова, розглядається як одне з найдавніших проявів споконвічного потягу людини до спілкування і як доказ того дивовижного впливу, який сили Природи мали на долю людини». [1, 105]

Поняття «клубна культура» з'являється в зарубіжному дозвіллезнавстві в кінці ХХ століття. Воно охоплює сукупність традицій, звичаїв, етичних правил, цінностей, вироблених членами клубу у процесі тривалої клубної діяльності. Критеріями клубної культури є: локальний характер клубного товариства, вибірковість клубного спілкування, добровільність та ініціативність членства, наявність атрибутики в клубному житті, нормативність клубної діяльності, наявність спеціального закладу або облаштування місця для зустрічей членів клубу. [1, 108]

Досить часто поняття «заклад клубного типу» та «клуб» ототожнюються. Тому «клубом» називають переважно культурно-просвітні установи, що організовують дозвілля, сприяють вихованню, самовихованню, розвитку творчих здібностей. Сьогодні ж клуб доцільно розглядати як багатофункціональну дозвілльєву, культурно-просвітницьку організацію або установу, головним завданням якої є забезпечення потреб населення в змістовному дозвіллі, сприяння самоосвіті та творчій реалізації особистості. [2]

Найбільш розповсюдженими закладами клубного типу в Україні на сьогодні залишаються клуби, будинки та палаци культури, створені ще за радянських часів.

У типовому положенні Про клубний заклад, затвердженому наказом Міністерства культури і туризму України від 27 травня 2007 р. № 35, дається наступне визначення: «Клубний заклад – це палац, будинок культури, клуб, народний дім, молодіжний центр, культурно-дозвілльєвий комплекс, центр дитячої творчості, будинок мистецтв, будинок фольклору, будинок народної творчості, інший клубний заклад, діяльність якого спрямована на створення, розповсюдження та популяризацію клубних надбань. [3]

У теперішній час, коли Україна переходить до моделі європейського демократичного зразка, клубні заклади відіграють дуже важливу роль, оскільки вони є осередками, які спрямовують свою роботу на збереження й розвиток традиційного народного

мистецтва, задоволення культурних, естетичних потреб населення шляхом залучення до участі у культурно-дозвіллевій та культурно-освітній роботі, пропонують культурні послуги в різних місцевостях, навіть там, де немає альтернативи отримання культурних послуг з інших джерел, а саме – в селах, районних центрах та невеликих містах. Клубні заклади є самостійними організаціями, що діють з метою духовного розвитку особистості, формування громадської думки, сприяють консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України, створюють умови для розвитку народної творчості і організації відпочинку населення. [4]

Поряд із закладами клубного типу продовжують існувати клуби за інтересами, які об'єднують людей зі спільними захопленнями та інтересами, серед яких: спортивні клуби («Футбольний», «Баскетбольний», «Шаховий»), клуби автолюбителів (часто об'єднують власників певних марок автомобілів, наприклад «Всеукраїнський клуб BMW»), клуби любителів тварин («Клуб любителів котів», «Клуб собаководів»), інтелектуальні клуби («Що? Де? Коли?»), клуби колекціонерів («Клуб колекціонерів моделей автомобілів»), кіноклуби, клуби настільних ігор, англomовні клуби, літературні та музичні клуби, клуби фанатів зірок естради, кіно, телебачення. [2] Проте, сьогоднішній день нам диктує нові умови функціонального призначення клубу та змістовності його роботи у духовному житті сучасного суспільства. Незважаючи на наявні успіхи, творчі досягнення і різноманітні напрацювання, в індустрії дозвіллевого простору потрібні зміни.

Окрім державних закладів клубного типу в Україні існує мережа приватних, комерційних установ, до яких належать дитячі розвиваючі центри, культурно-дозвіллеві комплекси, центри дозвілля, спортивно-дозвіллеві комплекси, дитячі дозвіллеві центри та центри сімейного дозвілля, обладнані різноманітними атракціонами, кінотеатром, майданчиками для ігор, клуби-кафе, нічні клуби, клуби-казино. Саме вони користуються найбільшою популярністю серед населення. Тому, для підвищення популярності серед населення та конкурентоспроможності, вітчизняним закладам клубного типу

необхідно розширювати та урізноманітнювати спектр форм та засобів дозвіллевої діяльності. [2]

Позитивні тенденції роботи державних закладів клубного типу можна прослідкувати у м. Вінниці, а саме: міському палаці мистецтв «Зоря», клубному закладі «Вінницький міський клуб», комунальному закладі «Центр підліткових клубів за місцем проживання».

1) Міський палац мистецтв «Зоря»:

На сьогодні в міському Палаці мистецтв функціонує 167 клубних формувань: 18 колективів художньої творчості, з них 8 народних та зразкових колективів, 21 фізкультурно-оздоровче формування, художня студія, гуртки «Сам собі модельєр», «Театр і мода», вивчення і удосконалення англійської мови, «Маленькі розумашки», клуб активних пенсіонерів «Чарівний клубок», клуб «Історичної реконструкції «Аркона» тощо. В гуртках, клубах за інтересами займається 2400 чоловік, серед них 1500 дітей. Щороку в міському Палаці мистецтв проходить біля 170 заходів: концертні й розважальні програми, урочистості до загальнодержавних свят, тематичні та творчі вечори, театралізовані свята, фестивалі, конкурси тощо. Протягом року заходи МПМ відвідує близько 120 000 чоловік. [5]

2) Комунальний заклад «Центр підліткових клубів за місцем проживання». Головна мета центру - організація змістовного дозвілля, створення умов для соціального захисту і розвитку творчих здібностей дітей, підлітків та молоді у вільний від навчання та роботи час, сприяння підтримці молодіжних ініціатив та створення умов для самореалізації молоді у місті. На сьогодні по м. Вінниця діє 16 підліткових клубів, серед яких Підлітковий клуб «Універ», «Гараж 77», «Аліса», спортивно-оздоровчий клуб «Патріот». На базі центру діють гуртки різних напрямків: образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, хореографічні студії, центр розвитку особистості, футбольний клуб «Олімп», «Український клуб», гурток освітніх технологій, «Англійський клуб», гурток вивчення умов безпечного проживання в місті та правил поведінки дітей на дорозі «Міські джунгли», «Школа стюардес». Щороку центром проводяться виставки дитячої творчості та творчі конкурси, молодіжні та дитячі заходи в місцях масового відпочинку вінничан біля води,

гра у французькі кулі «Петанк», молодіжні творчі заходи, флешмоби, квести, конкурси, чемпіонати, змагання. [6]

3) Клубний заклад «Вінницький міський клуб», спрямований на задоволення культурних потреб мешканців віддалених мікрорайонів міста: Сабарів та Пирогово. На сьогодні на базі КЗ «Вінницький міський клуб» діє 14 клубних формувань, серед яких 3 вокальних колективи (вокальна студія «Дебют», дитячий театр пісні «Орфей», народний аматорський вокальний ансамбль «Ретро»), циркова студія «KASSSKAD», гурток декоративно-прикладного мистецтва «Веселка», спортивно-оздоровчий гурток «СК «Фенікс», гурток активного відпочинку «Дитяче містечко «Посмішка», дитячий театр «Pirogoff-art», клуб настільних ігор «VinClubGames», студія фітнесу для дорослих. Кількість учасників клубних формувань – 238 чоловік. Влітку, з метою забезпечення якісного дозвілля дітей під час літніх канікул, на базі міського клубу в мікрорайонах Сабарів та Пирогово діє гурток активного відпочинку «Дитяче містечко «Посмішка». Програма гуртка включає творчі заняття, ігри, конкурси, квести, естафети, пізнавально-розважальні програми, прогулянки на свіжому повітрі, екскурсії до музеїв, відвідування кінотеатру «Родина», творчі виступи.

Щороку закладом проводиться близько 130 культурно-мистецьких заходів, різних за своєю направленістю, жанром: святкові концерти, виставки, конкурсно-розважальні програми, фестивалі, театралізовані дійства, вистави, молодіжні програми, які протягом року відвідує 5729 чоловік.

Починаючи з 2012 році за участю вихованців дитячого театру пісні «Орфей» проводяться покази дитячих музичних вистав, серед них: «Русалонька», «Снігова королева», «Чарівник Смарагдового міста», «Пітер Пен», «Пригоди Білосніжки та Принца», «Новорічні приключки та Карабасові штучки». Останніми роками було започатковано ряд новітніх культурно-мистецьких проєктів: родинний бал «Весняні красуні», учасницями якого є матусі разом із доньками, конкурс гармонії та краси «Бал Попелюшки», розважальні програми «Це Хелювін», «Happy Valentine's Day», День рибака. Щосуботи влітку на відкритих майданчиках, поруч біля клубу в мікрорайонах Сабарів та Пирогово, у рамках проєкту «Мистецькі вихідні» проводяться міні-проєкти «Арт-мозаїка» та «Арт-пікнік». Під час проведення заходів усі охочі мають змогу долучитись до ігор, конкурсів,

творчих майстер-класів, а розважальну програму доповнюють виступи вихованців міського клубу.

Традиційно, починаючи з 2013 року, у мікрорайоні Сабарів до Міжнародного дня захисту дітей проводиться фестиваль дитячої творчості «Планета дитинства», а з 2016 року – фестиваль дитячої творчості «Діти – квіти життя» у мікрорайоні Пирогово.

Спільно з КП «Кінотеатр «Родина» для мешканців мікрорайонів Сабарів та Пирогово проводяться кінопокази.

Таким чином, у даній статті ми розглянули сутність таких понять, як «клуб» та «клубна культура», проаналізували ті важливі функції, які виконують вітчизняні клубні заклади, як осередки культури і дозвілля, а саме: збереження й розвиток традиційного народного мистецтва, задоволення культурних, естетичних потреб населення, духовний розвиток особистості, формування громадської думки, сприяння консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури. Проте, різноманіття культурних послуг, які надаються клубами, є недостатнім для того, щоб конкурувати у сфері надання культурних послуг з приватними інституціями аналогічного спрямування.

Список використаних джерел

1. Вінницька міська рада офіційний сайт – [Електронний ресурс]. – Центр підліткових клубів за місцем проживання / Режим доступу: <http://www.vmr.gov.ua/Branches/Lists/YouthPolicy/ShowContent.aspx?ID=4>.
2. Вінницький міський палац мистецтв – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zoria.vmr.gov.ua/article/21>.
3. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: [підручник]/ І.В. Петрова. – К., 2005. – 408 с.
4. Поліщук Л.О. Заклади клубного типу України: сучасний стан та перспективи розвитку: [стаття] / журнал Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури – Київський національний університет культури і мистецтв, №23 2009. – с. 176-184
5. Садовенко С.М. Клубні заклади як важливий чинник становлення і розвитку культури регіонів України: функції та

форми діяльності:[стаття] / журнал Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв № 1 2015. – с. 42-51.

6. Типове положення Про клубний заклад, затверджене наказом Міністерства культури і туризму України від 27 травня 2007 р. № 35 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/89044;jsessionid=C26D8508EB649B989ED0FF75D699854A.app1.

УДК 02

*Слотюк Галина, заступник директора
з наукової роботи та інформатизації
Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва,
м. Вінниця*

Оцінка ефективності роботи бібліотеки як важливий чинник визначення її ролі в громаді

У статті розкривається важливість проведення оцінки ефективності роботи бібліотеки, розглядається система показників та критеріїв для вимірювання ефективності та результативності бібліотечної діяльності.

Ключові слова: *бібліотечна діяльність, соціально-економічна цінність бібліотек, показники якості, ефективність, результативність.*

Реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади суттєво впливають на діяльність бібліотек в Україні. Здійснюється передача бібліотек до комунальної власності об'єднаних територіальних громад (ОТГ), водночас нерідко відбувається втрата /набуття статусу й трансформація основних функцій. Реформа дає змогу модернізувати /ревіталізувати бібліотеки в такі, що повністю відповідали б потребам громад, тому в ОТГ вони стають основними (часто єдиними) центрами не лише задоволення потреб мешканців у публічній інформації, а й освітніми, культурними, дозвіллевими осередками, соціально-комунікаційними структурами, інноваційними бібліотечними просторами тощо (для прикладу, в Іллінецькій міській ОТГ у 2017 році засновано Іллінецьку міську мультимедійну бібліотеку,

а в 2019 році відкрито Василівську сільську мультимедійну бібліотеку-філію).

Наразі стан бібліотек є головним чинником, що надалі значною мірою впливатиме на загальнокультурний та освітній рівень мешканців ОТГ. Проте не всі територіальні громади визначились зі своїм майбутнім статусом, чимало перебувають у процесі об'єднання й ще окреслюють місце і значення бібліотечного закладу в громаді. Важливим аспектом в ухваленні рішення щодо подальшої долі бібліотечного закладу є оцінка ефективності та результативності його роботи (або визначення соціально-економічної цінності бібліотечних послуг).

Найчастіше для аналізу й оцінки бібліотечно-інформаційного обслуговування використовуються такі критерії, як кваліфікація бібліотечного працівника; культура обслуговування; повнота і точність виконання читацьких замовлень; оперативність пошуку потрібного документа, в тому числі й з використанням ресурсів мережі «Інтернет»; надання в повному обсязі не тільки традиційних, але й додаткових послуг; створення комфортних умов тощо.

Ефективність роботи бібліотеки сучасні бібліотекознавці розглядають як рівень досягнення закладом поставлених цілей з урахуванням потреб користувачів. Питанню оцінки ефективності та результативності бібліотечної роботи й менеджменту якості приділяють значну увагу такі вітчизняні й зарубіжні дослідники, як Ю. Ахмадова, О. Василенко, В. Вахнован, В. Горовий, І. Давидова, Л. Дубровіна, В. Ільганаєва, М. Карташов, Р. Мотульський, Л. Петрова, М. Слободяник, Г. Солоіденко, Ю. Столяров, Г. Швецова-Водка та інші. Автори оцінку якості бібліотечних послуг розглядають як потужний засіб, що дає змогу ухвалювати управлінські рішення, планувати й удосконалювати діяльність бібліотечних закладів загалом або окремих технологічних процесів, видів послуг тощо. Наголошується, що саме якісні бібліотечні послуги є запорукою ефективної діяльності публічних бібліотек [3].

Питаннями вдосконалення показників оцінки діяльності бібліотек систематично займаються ІФЛА (Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ) та ISO (Міжнародна організація зі стандартизації). Так, значною стала публікація ІФЛА в 1996 році книги «Вимірювання якості в бібліотеках» (автори – Р. Пол і П. Бокхорст) [9]. Через 10 років

виходить у світ друге, перероблене видання цієї книги – «Вимірювання якості діяльності бібліотек», де представлено сорок показників, які змістовно пов'язані зі стандартами ISO 2789 Інформація і документація. Міжнародна бібліотечна статистика та ISO 11620 Інформація і документація. Показники ефективності роботи бібліотек. Важливим є те, що всі показники розраховуються за єдиною методикою і користувач перебуває в центрі всього процесу збирання статистичних даних. Значну кількість показників можна використовувати для оцінювання як традиційних, так і електронних послуг.

На сьогодні значущість визначення ефективності роботи бібліотек у світі засвідчує той факт, що ISO у своїй структурі має спеціальний технічний комітет з розробки стандартів для бібліотек, а також підкомітет з оцінки діяльності бібліотек. В Україні впроваджено чимало міжнародних стандартів, зокрема у 2016 році введено в дію три стандарти з інформації та документації: ДСТУ ISO 16439:2016 Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек; ДСТУ ISO 11620:2016 Показники функціонування бібліотек; ДСТУ ISO 2789:2016 Міжнародна бібліотечна статистика [2, 4, 5, 6]. Ці стандарти є своєрідним посібником для бібліотечної спільноти щодо методики оцінювання впливу й цінності бібліотек, якості бібліотечних сервісів та збору статистичної інформації.

У бібліотечній практиці для аналізу ефективності роботи переважно використовують як кількісні абсолютні показники (користувачі, видача документів, відвідування тощо), так і відносні, серед яких усім відомі – забезпеченість документами, обертаність, відвідуваність, читаність. Саме вони (хоч і не єдині) є провідними в оцінці діяльності бібліотек і часто вказують на якість роботи. Зокрема, матеріали регіональної бібліотечної статистики (результати роботи бібліотек сфери впливу Міністерства культури України фіксуються за державними формами звітності № 6-НК «Звіт про діяльність державних, публічних бібліотек, централізованих бібліотечних систем (ЦБС)» і 80-а-рвк «Зведена звітність державних, публічних та інших бібліотек») опрацьовують й аналізують обласні наукові бібліотеки і подають у вигляді статистичних збірників та аналітико-статистичних оглядів. Для прикладу, науково-методичний відділ Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва щорічно

готує «Статистичний експрес «Бібліотеки Вінниччини... рр.» [11].

Загалом показники ефективності роботи бібліотек поділяють на управлінські, соціально-економічні, виробничі, доступності послуг бібліотеки, ресурсного забезпечення бібліотеки тощо.

Серед управлінських показників важливим є підтвердження впровадження сучасних технологій управління, а саме наявність основних документів, що регламентують діяльність бібліотеки: затвердженого стратегічного плану роботи на 3–5 років; програм розвитку бібліотеки за окремими напрямками діяльності; актуальної соціально-демографічної інформації та інформації про інфраструктуру території та участь у регіональних цільових програмах.

Показники оцінки якості управління персоналом містять такі компоненти, як наявність дорадчих органів при директорові (обласної, районної, міської, головної бібліотеки ОТГ); частка дипломованих фахівців з вищою профільною освітою в бібліотеці; участь фахівців бібліотеки в районних, обласних, загальноукраїнських заходах системи підвищення кваліфікації; наявність програми професійного розвитку персоналу.

Серед показників доступності послуг бібліотеки виділяють такі: територіальна доступність бібліотеки; відповідність нормативам розміщення; зручний для користувачів режим роботи бібліотеки; наявність доступної інформації про бібліотеку та її послуги; надання обов'язкового переліку безкоштовних і додаткових платних послуг; послуги бібліотеки для особливих груп користувачів (дітей, людей поважного віку, людей з інвалідністю різних нозологій); наявність форм нестационарного обслуговування віддалених і маломобільних груп користувачів.

Оцінюючи ресурсне забезпечення бібліотеки, слід звернути увагу на такі показники, як ефективність й актуальність фондів бібліотеки (оновлення та використання), склад довідково-бібліографічного апарату (обсяг, наявність електронного каталогу) та технічне оснащення бібліотеки (в т. ч. наявність ПК та підключення до мережі «Інтернет»).

Для визначення соціальної ефективності враховуються такі показники: охоплення населення послугами бібліотеки; кількість користувачів бібліотеки; кількість відвідувань; кількість видачі документів; кількість документів, виданих за системою

ВСО/МБА для бібліотек (області, району); кількість відвідувачів сайту бібліотеки. Ці показники потрібно порівнювати з аналогічними показниками минулого року. Крім того, необхідно обраховувати кількість заходів, проведених бібліотекою за рік, і їх середню відвідуваність; частку заходів, розрахованих на обслуговування різних вікових груп: дітей, підлітків, пенсіонерів, людей з інвалідністю (% від загального числа проведених заходів); частку нових форм бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів у загальній кількості надаваних бібліотекою послуг. Також аналізу піддають відповідність переліку послуг та ресурсної бази бібліотеки очікуванням користувачів й оперативність і комфортність надання послуг.

Показник задоволених запитів користувачів складається з критеріїв якості інформаційно-бібліографічного обслуговування; розробки та реалізації соціально-значущих проектів для різних груп населення; випуску друкованих інформаційних матеріалів, спеціальних видань бібліотеки, у т. ч. на електронних носіях; кількості публікацій, теле- і радіопередач про діяльність бібліотеки в ЗМІ. Також потрібно враховувати участь бібліотеки в роботі професійних громадських організацій або об'єднань, кількість організованих бібліотекою заходів з підвищення кваліфікації для бібліотечних фахівців області/району; кількість виїздів у бібліотеки області/району для надання методичної та консультаційної допомоги.

Не можна оминати такий важливий компонент, як визначення економічної ефективності діяльності бібліотеки. Визначником якої є: вартість комплектування фондів; вартість обробки одного документа; собівартість обслуговування одного користувача; собівартість одного відвідування бібліотеки; собівартість однієї видачі документів тощо.

Важливими є також показники виробничої діяльності, це насамперед кількість користувачів; кількість відвідувань та кількість видач документів у розрізі на одного бібліотечного працівника.

Цифрові показники, що презентують користь від різних видів бібліотечно-інформаційних послуг, стають важливим інструментом для адвокаційної діяльності та захисту інтересів бібліотеки/громади при спілкуванні з представниками органів влади й місцевого самоврядування, потенційними партнерами та

спонсорами. Ґрунтовне роз'яснення щодо такого конкретного показника, як індекс повернення інвестицій, подано в книзі «Розумні інвестиції. Соціально-економічна цінність бібліотек», опублікованій у рамках реалізації програми «Бібліоміст», що діяла в Україні впродовж 2009–2014 років [10].

При оцінюванні діяльності бібліотеки слід враховувати, що показники мають бути інформативними, надійними, обґрунтованими, практичними та порівняльними.

У багатьох зарубіжних бібліотеках сьогодні впроваджується система самооцінки роботи працівників за підсумками року. Працівник наприкінці року аналізує результати своєї роботи (виробничі показники, участь у заходах з підвищення кваліфікації, соціокультурну, методичну та наукову діяльність) відповідно до плану.

Вітчизняні бібліотеки, адаптовуючи світовий досвід до конкретних потреб, розробляють свої критерії. Так, у Дніпропетровській ОУНБ імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія підготували «Критерії якості публічної бібліотеки» й ухвалили рішення, що для оцінювання роботи вони обирають: графік роботи, що не повинен збігатись з робочим часом основної частини населення; рівень соціокультурної та просвітницької діяльності; створення клубів за інтересами; створення власних електронних баз даних; робота в соціальних мережах; проведення благодійних акцій із залученням додаткових коштів [13].

Загалом оцінка ефективності забезпечує перевірку стану ресурсів бібліотеки та їх відповідності виконаній роботі, дозволяє визначити ступінь задоволення інформаційних потреб суспільства бібліотечними засобами. Також можна порівняти діяльність своєї бібліотеки з діяльністю інших однотипних бібліотек і зробити відповідні висновки. Крім того, сільським бібліотекам при оцінюванні функціонування закладу варто врахувати показники мінімального рівня забезпечення населення мережею публічних бібліотек та рівень створення належних умов доступу до інформації, задекларованих у «Державних соціальних нормативах забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні», що затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 72.

Тобто завдяки оцінці ефективності роботи виникає можливість знайти відповіді на численні важливі запитання: якою

мірою бібліотечні фонди задовольняють запити користувачів, чи достатньою є чисельність персоналу для якісного обслуговування, чи відповідає приміщення бібліотеки потребам обслуговування, наскільки фінансування бібліотеки забезпечує адекватну підтримку, наскільки бібліотека впроваджує у свою діяльність сучасні інформаційно-комунікаційні технології і чи є у неї така можливість тощо.

Нинішні динамічні перетворення формують виклики для бібліотечних працівників, що потребують переосмислення ролі бібліотек у громадах, вимагають постійного оновлення знань для підвищення рівня надання послуг тощо. Тож оцінка рівня діяльності сприятиме визначенню подальшого якісного й ефективного функціонування бібліотечного закладу та формуванню ставлення до бібліотек як до важливих загальнонаціональних культурних інституцій.

Список використаних джерел

1. Білик О. Роздуми щодо оцінювання якості роботи бібліотеки / О. Білик, Н. Гудімова // Бібл. планета. – 2011. – № 4. – С. 28–32.
2. Венідиктова А.В. Міжнародні стандарти якості бібліотечно-інформаційного обслуговування / А. В. Венідиктова // Наук. пр. Нац. б-ки України імені В. І. Вернадського. – К., 2017. – Вип. 48. – С. 100–112.
3. Вилегжаніна Т. Якісні бібліотечні послуги – запорука ефективної діяльності публічних бібліотек / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2019. – № 1. – С. 4–6.
4. ДСТУ ISO2789:2016 (ISO2789:2014 IDT). Міжнародна бібліотечна статистика. – Київ: УкрНДНЦ, 2016. – (Інформація та документація).
5. ДСТУ ISO16439:2016 (ISO16439:2014 IDT). Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек. – К.: УкрНДНЦ, 2016. – (Інформація та документація).
6. ДСТУ ISO11620:2016 (ISO11620:2014 IDT). Показники функціонування бібліотек – К.: УкрНДНЦ, 2016. – (Інформація та документація).
7. Мацей О.О. Показники ефективності роботи бібліотек. Система міжнародних стандартів якості у бібліотечному застосуванні [Електронний ресурс] /О.О. Мацей// Бібліотека в

освітньому просторі. Якість та комфортність обслуговування в бібліотеках вищих закладів освіти : інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області / редкол.: О.О. Мацей, С.В. Майструк, О.О. Костюк; голов. ред. О.Б. Айвазян. – Хмельницький, 2012. – № 14. – С. 26–45. – Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/Buletten14/buletten14.htm#met (дата звернення: 29.08.2019). – Назва з екрана.

8. Миколенко Р. Сучасні критерії оцінювання діяльності бібліотек / Р. Миколенко // Бібл. планета. – 2010. – № 4. – С. 17–20.

9. Полл Р. Измерение качества работы. Международное руководство по измерению работы университетских и других научных библиотек = Measuring Quality / Р. Полл, П. Бокхорст ; пер. с англ. Н.В. Соколовой ; под ред. О.Ю. Устинова. – М.: Логос, 2002. – 152с.

10. Розумні інвестиції. Соціально-економічна цінність бібліотек / РАДА міжнар. наук. дослідж. та обмінів (IREX), Агентство США з міжнар. розвитку (USAID), М-во культури України, Укр. бібл. асоц. – [Б. м. : б. в.], [2014]. – 80 с. : іл. – (Бібліоміст).

11. Статистичний експрес «Бібліотеки Вінниччини 2017–2018 рр.» [Електронний ресурс] / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; уклад.: Т.М. Марченко, Н.М. Мельник, Т.П. Кристофорова, Г.В. Качуринська, В.О. Лаукарт ; відп. за вип. Л.Б. Сенік. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2019. – 93 с. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/statistichnij-ekspres-2017-2018-rr> (дата звернення: 29.08.2019). – Назва з екрана.

12. Солоіденко Г.І. Ефективність роботи академічних бібліотек / Г.І. Солоіденко // Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства». – Львів, 2013. – С. 154–163.

13. Тітова Н. Публічні бібліотеки Дніпропетровщини: вектори організаційно-структурних змін / Н. Тітова // Бібл. планета. – 2019. – С. 7–10.

14. Ткаченко Т.П. Вимірювання ефективності та результативності бібліотечної діяльності [Електронний ресурс] / Т.П. Ткаченко // Молодий вчений. – 2015. – № 4. – С. 132–134. –

Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/4/105.pdf> (дата звернення: 29.08.2019). – Назва з екрана.

УДК 021.9

*Верещак Тетяна, заступник директора
Вінницької ЦБС, голова громадської
організації «Культурний Всесвіт», м. Вінниця*

Проектна діяльність як складова ефективного розвитку бібліотек

Мета - створення безбар'єрного середовища та забезпечення вільного доступу незрячих та слабоворих людей до об'єктів соціальної інфраструктури.

Проект «Озвучимо книги для незрячих»

Співпраця з видавництвом Анетти Антоненко

Проект “Читай, улюблене місто!”

Мета проекту - популяризація культури читання, бажання підвищувати свій інтелектуальний розвиток, збільшити кількість відвідувачів у бібліотеках та книгарнях.

Один із пунктів проекту - виготовлення «читаючих» лавок.

Другий пункт проекту «Читай, улюблене місто!» виготовлення та розміщення соціальної реклами про читання.

Для фотосесії було запрошено відомих вінничан, які популяризують культуру читання.
Це:

Юлія Вотчер - волонтер, президент ГО "Мольфар";

Юрій Плясовиця - заслужений архітектор України, літератор з онуком Владиславом;

Таня Олексієнко - фіналістка проекту "Голос.Діти";

Сюзанна Жуковська - вчитель-реабілітолог ЦР "Гармонія";

Майкл Опаре - студент ВНМУ імені М.Пирогова;

Члени клубу книголюбів "Імпульс" - Ната Соколова, Марія Левченко, Юрій Плясовиця, Володимир Судай;

Олександр Теренчук – актор, гуморист, ведучий.

Зйомки проходили у Вінницькій центральній міській бібліотеці ім.І.Бевза.

Реклама розміщена на вулицях міста з травня по жовтень.

Фінал проекту - фестиваль VinBookFest, який відбувся 18 травня. Місце реалізації: м. Вінниця біля пам'ятника М.Коцюбинського. У програмі цьогорічного фестивалю VinBookFest - книжкова виставка-ярмарок друкованих видань українських видавництв та книгарень, майстер-класи, захопливий квест, поетичний батл, а також літературні зустрічі та автограф-сесії з українськими письменниками Галиною Вдовиченко зі Львова та Мирославом Дочинцем із Закарпаття.

«Граючись – навчаємось»

Мета проекту: створення на базі Вінницької центральної міської бібліотеки імені І.Бевза гуртка з вивчення німецької мови для дітей від 3 до 7 років «Spielen lernen. Граючись - навчаємось!» та облаштування ігрової зони відпочинку та незвичного формату вивчення німецької мови для дітей дошкільного віку.

Проект «Разом з мамою»

Проект «Kids police city»

Мета проекту - нагадати дітям та дорослим «Закон безпеки дорожнього руху»; розвивати творчий потенціал дітей; виявити та підтримати юні таланти, підвищити рівень довіри населення до правоохоронних органів та побудувати партнерство і взаємодію між поліцією і населенням.

МЕТА ПРОЕКТУ

підвищити рівень довіри населення до правоохоронних органів та побудувати партнерство і взаємодію між поліцією і населенням шляхом облаштування дитячого поліцейського містечка.

Проект впроваджується за підтримки Інноваційного Фонду з питань взаємодії поліції з громадою на засадах партнерства (СРІФ). Проекту підтримки підготовки поліцейських (РТАР), що реалізовується в Україні компанією «Агрітім Канада Консалтинг Лтд» за фінансової підтримки уряду Канади. Рівень залучення офіцерів патрульної або дільничної поліції в проєкті до громадського життя та становлення спільної нероздільної громади є важливим фактором та допоможе попереджати злочини та правопорушення.

ЗАВДАННЯ ПРОЕКТУ

- 1** Створити соціокультурне профорієнтаційне дитяче місце за своєю специфікою, яке не має аналогів в Україні.
- 2** Виховувати в підростаючого покоління довіру до патрульної поліції та розуміння важливості співпраці поліції і спільноти, для того щоб змінювати життя на краще.
- 3** Сформувати та закріпити знання дітей про правила безпечної поведінки на дорозі під час проведення виховних заходів.
- 4** Через сюжетно-рольові ігри прищепити дітям ціннісне ставлення до професії «поліцейський».

РОБОТИ ЗА ПРОЕКТОМ

- 1** У подвір'ї бібліотеки облаштовано автотрек, нанесено розмітки та встановлені дорожні знаки, світлофор.

- 2** Придбано дитячий транспорт: велосипед, мотоцикл, картинг, толокар, електромобіль. Провідним видом діяльності дітей є гра.

3 У формуванні профорієнтації дітей важливу роль відіграє читання художніх творів. Своєю емоційністю, образністю, жвавістю дитяча книжка заряджає дітей ентузіазмом, формує ціннісне ставлення до праці, пробуджує інтерес, бажання наслідувати персонажів літературних творів, подібно до них старанно трудитися. У бібліотеку закуплено літературу про техніку, автомобілі, правила дорожнього руху, пазли та настільні ігри на тему «Дорожня абетка», «Професія – поліцейський», «Правила дорожнього руху».

4 Представники поліції спільно з громадою проводять інтерактивні нетрадиційні форми роботи та заходи у містечку та у приміщенні бібліотеки.

ГЕОГРАФІЯ ПРОЕКТУ

Проект реалізується у місті Вінниці на території бібліотеки-філії №14, вул. М.Вовчка, 39 (що розташована у мікрорайоні Хутір Шевченка).

Контакти

для організації та проведення заходів у дитячому ігровому містечку:

+38 (067) 792 93 79 -

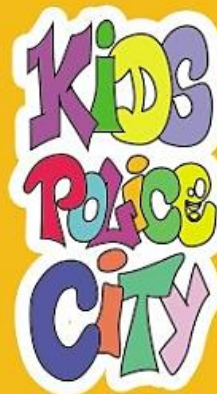
Михайло Чорнолата – інспектор із зв'язків з громадськістю управління патрульної поліції у Вінницькій області Департаменту патрульної поліції, старший лейтенант

+38 (063) 533 27 93 -

Тетяна Верещак – головний методист ЗКВМЦБС, голова громадської організації «Культурний Всесвіт»

ЗАКЛАД КУЛЬТУРИ
ВІННИЦЬКА МІСЬКА ЦЕНТРАЛІЗОВАНА
БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«КУЛЬТУРНИЙ ВСЕСВІТ»

ПРОЕКТ

Police Training Assistance Project (PTAP)
CANADA

Проект «Стань помітним»

Проект «Шахово-шашковий клуб»

Бібліотека здатна дивувати

На базі Центральної бібліотеки для дітей та юнацтва:
створення міні - «Музею іграшки»;
організація лялькового театру «Сонячний зайчик»;
облаштування «Бібліокінозалу» (ЗД-кінотеатр);
встановлення скульптури «Книжка» на газоні біля входу до бібліотеки

Міні-музей іграшки

Ляльковий театр «Сонячний зайчик»

УДК 008

*Морозова Наталія, доцент
кафедри економіки, підприємства та
менеджменту МАУП, заслужений
працівник культури України, м. Вінниця*

Нематеріальна культурна спадщина як складова креативних індустрій

Важливе місце в міжнародному житті займає Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). В світі постійних конфліктів між державами, небезпеки втручання великих країн у внутрішні справи малих вона сприяє збереженню миру у світі шляхом поширення освітніх, наукових і культурних зв'язків. Значним аспектом діяльності організації є охорона нематеріальної (духовної) культурної спадщини.

Збереження культурної спадщини людства - це один з головних напрямків діяльності ЮНЕСКО, що прослідковується в низці документів, які були прийняті організацією, таких як: Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного

конфлікту (1954 рік); Конвенція про засоби, направлені на заборону і попередження незаконного ввозу, вивозу і передачі власності на культурні цінності (1970 рік); Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 рік); Конвенція про охорону підводної культурної спадщини (2001 рік); Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 рік); Конвенція про охорону і заохочення різноманітності форм культурного самовираження (2005 рік).

Розрізняють матеріальну і нематеріальну спадщину людства. У матеріалах Міжнародної конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини зафіксовано, «що ЮНЕСКО є єдиною міжнародною організацією, повноваження якої прямо передбачають охорону спадщини у всіх її аспектах, включаючи найбільш вразливу, нематеріальну спадщину, невідкладна необхідність в охороні якої вимагає прийняття нової конвенції для заповнення прогалини в міжнародному праві» Це відбувалось тому, що пам'ятки культури є першою візитною карткою будь-якої держави, а також матеріальна культура в разі воєнної небезпеки знаходиться в особливо небезпечному становищі, на відміну від нематеріальної культури, яку в принципі зруйнувати і викрасти неможливо

Саме тому надзвичайно важливою подією є прийняття ЮНЕСКО у 1989 році «Рекомендації про збереження традиційної культури та фольклору». Вона сприяла розвитку міжнародного співробітництва у сфері охорони, збереження, захисту усної традиції та фольклору; це стало фактично першим кроком на шляху збереження нематеріальної культурної спадщини

Отже, «нематеріальна культурна спадщина» означає звичаї, форми представлення і вираження, знання і навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори, визнані співтовариствами, групами і, в деяких окремих випадках, особами як частина їхньої культурної спадщини».

Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії, формує у них почуття самобутності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини. Для цілей цієї Конвенції до уваги береться лише та нематеріальна культурна спадщина, яка є сумісною з існуючими міжнародними договорами з прав людини,

з вимогами взаємної поваги між спільнотами, групами та окремими особами, а також сталого розвитку. Нематеріальна культурна спадщина проявляється у таких сферах:

- а) усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини;
- б) виконавському мистецтві;
- в) звичаях, обрядах, святкуваннях;
- г) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту;
- д) традиційних ремеслах.

У 2008 році Україна ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. За десять років, що минули, визначено інституцію для імплементації положень Конвенції – Український центр культурних досліджень (УЦКД) та сформовано Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини. Співпраця України з ЮНЕСКО – це складова міжнародної діяльності нашої Держави

Нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється співтовариствами і групами залежно від середовища, що їх оточує, їх взаємодії з природою та історією і формує в них почуття самобутності та спадкоємності, сприяючи тим самим повазі культурної різноманітності і творчості людини.

Креативна економіка - сектор, який виходить за рамки традиційних мистецьких та культурних галузей і включає більшу кількість взаємопов'язаних видів діяльності та підгалузей, має потенціал, який визнається іншими міжнародними організаціями, такими, як Рада Європи, різні організації системи ООН, а також національними, регіональними та місцевими органами влади та установами у всьому світі. Розбудова економіки, що базується на культурних індустріях – «креативна економіка», в усьому світі визнається основним шляхом підвищення конкурентоспроможності країн. І це стосується не лише розвинених країн, а й країн із перехідною економікою, до яких належить і Україна. Здатність країни продукувати культурний продукт, його упровадження й ефективне використання для розвитку стають у такій економіці основними факторами сталого розвитку поряд із традиційними джерелами – інвестиціями і трудовими ресурсами. Запровадження креативної моделі економіки має стати першим кроком політики інноваційного

розвитку. Адже йдеться про нову якість життя усього суспільства.

Креативна економіка через економічні показники та рівень ВВП нарешті доводить, що людство переходить у нову еру, де світом правлять ідеї, а свідомість формує буття.

Аналіз стану культури доводить: якщо культура 1.0 – це культура моралізаторства, повчання, то культура 2.0 – це культура приємного вечора, реклами й водночас масової пропаганди. Культовими, але не самостійними фігурами стають підприємці й куратори, артдиректори і продюсери, шеф-редактори і селебрітіз. У двотисячних роках із розвитком цифрових технологій відбувся перехід від культури 2.0, як індустрії розваг, до культури 3.0, що заснована на учасницькій моделі. Наприкінці XIX – початку XX століття з розвитком цифрових технологій та Інтернету стало можливим практично неконтрольоване генерування і поширення контенту. Простір культури став як глобальним, так і дуже сегментованим. Основні тенденції у такому сучасному культурному просторі – швидкий зворотний зв'язок, розмивання меж між тими, хто продукує і хто споживає контент. Звісно, як і в кожній класифікації, тут є певна умовність.

Історично й еволюційно культура формувалась як адаптивний механізм, який допомагав людині компенсувати слабкості її біологічної природи. Мова, здатність абстрагування у вигляді наскельних малюнків і календаря дозволили накопичувати і передавати досвід, прогнозувати й планувати. Опанування вогнем і навичками обробки матеріалів стали у пригоді, щоби не лише пристосуватись до змін у довкіллі, але й провокувати їх. Зміни не завжди виявлялись керованими і бажаними. Переповідання історій – від архаїчних міфів біля багаття до екзистенційних есеїв біля каміну – допомагало зустріти непоправне і нестерпне самоусвідомлення, яке розвивалося завдяки тому, що зрештою стали назвати культурою. І якщо колись культура була покликана допомагати організовувати полювання, пережити неврожайний рік і впоратись із нудьгою під час вікенду, то тепер – навчитися танцювати твіст із роботом і підготуватись до зустрічі із вибухоподібним її зростанням, або – зазирнути за горизонт подій.

Таким чином Культурні індустрії та креативне підприємництво – це відносно нові поняття в українському

контексті, проте не нові явища (визначення «культурні індустрії» запровадили Адорно та Горкгаймер у своїй «Діалектиці просвітництва» 1947 року).

У визначенні ЮНЕСКО цей термін застосовується в тих галузях, які поєднують у собі створення, виробництво та комерціалізацію змістів, які є нематеріальними і мають культурний характер (визначення на офіційній сторінці ЮНЕСКО <http://portal.unesco.org/culture>).

Ці змісти, як правило, захищені авторським правом, і можуть приймати форму товару або послуги. Залежно від контексту, культурні індустрії також можуть називатись креативними індустріями, або на економічному жаргоні «галузями майбутнього».

Словосполучення «креативні індустрії» не випадково вживається у множині. Це не єдина галузь. Галузі культурних індустрій (архітектура, мода, образотворче мистецтво, кінематограф, видавнича справа і т. д.) мають різні можливості заробляти гроші, різну економічну логіку і динаміку розвитку. З точки зору форм бізнесу, креативні індустрії засновані на пріоритеті малих і середніх підприємств, що виробляють творчі продукти та послуги. У той же час, це місцеві виробництва, орієнтовані на пошук виходу на глобальні ринки в умовах постіндустріальної економіки.

Культурні індустрії – це унікальний сектор економіки, який виник внаслідок поширення масової комунікації та глобалізму.

Принципової різниці між визначеннями «культурні індустрії» (cultural industries) і творчі, креативні індустрії (creative industries) немає. Часто ці терміни вживаються як синоніми, але в деяких дослідженнях культурні індустрії виділяються в окремий сектор творчих індустрій. Останнє поняття є більш широким і універсальним. «Творчі індустрії - це діяльність, в основі якої лежить індивідуальний творчий принцип, навичка або талант і яке несе в собі потенціал створення доданої вартості і робочих місць шляхом виробництва і експлуатації інтелектуальної власності».

Таким чином, креативні економіки включають в себе широке визначення, яке охоплює всю діяльність, що базується на культурних цінностях та/або художньому та іншому творчому вираженні, включаючи, зокрема, архітектуру, архівну справу, бібліотеки та музеї, художні ремесла, аудіовізуальні матеріали

(включаючи кіно, комп'ютерні ігри, мультимедіа та телебачення), матеріальну та нематеріальну культурну спадщину, дизайн (включаючи дизайн одягу), музику та літературу, виконавське мистецтво, видавничу справу, радіо та образотворче мистецтво.

Для того, щоби взаємодія багатьох різнорідних елементів була продуктивною, необхідно переглянути рамку культури, зближувати науку, технології, освіту й культуру. Креативному класу варто говорити не тільки і не стільки про ревіталізацію промислових зон, скільки про участь акторів культурного і креативного сектора у смартифікації економіки. Тепер, коли понад 70 % вартості світового багатства складають нематеріальні активи, а комунікація сенсу стає частиною маркетингових комунікацій, культуру варто розглядати в ланцюжках створення доданої вартості.

Просторами для культури нового покоління в Україні можуть стати оновлений «Мистецький арсенал», «Музей науки», створюваний зусиллями Малої академії наук, T-Shape Crew артіль, мейкерспейси на модернізованих підприємствах, бібліотеки, трансформовані у сучасні простори знань, і музеї, які зуміють вибудувати драматургію простору, поєднавши віртуальне й реальне, технологічне й тілесне. Це культура як простір прототипування і уяви, середовище самоосвіти, діалогів і розкриття людського потенціалу. В її основі лежать категорії емерджентності та екосистемності як нові орієнтири для розуміння поступу, який точно не буде лінійним.

Рекомендації щодо розвитку креативних індустрій в Україні:

1. Нормотворча діяльність, залучення широкого кола учасників і платформи.

- Визнати роль культури та креативності у розвитку та прийняти ширше бачення креативних індустрій.

- Підвищувати рівень обізнаності щодо креативних індустрій та розробити план сталого розвитку на всіх рівнях влади.

- Підтримувати налагодження партнерств у межах креативних індустрій та посилити зв'язок з сектором ІТ.

2. Інфраструктура, фінансування та нормативна база.

- Налагоджувати зв'язки та підтримувати розвиток необхідної інфраструктури та креативних хабів.

- Підтримувати сприятливу екосистему та нормативну базу для креативних індустрій.

3. Навички, аудиторія та ринки.
  - Сприяти креативності та підприємницьким навичкам у системі освіти на всіх рівнях.
  - Залучати та просувати креативні індустрії серед широкої аудиторії.
4. Інтернаціоналізація та співробітництво.

Використані джерела

1. ЮНЕСКО. Генеральна конференція. Сесія (31; 2001; Париж). Розробка нового міжнародного нормативного акта по охороні нематеріального культурного спадку. Париж: ЮНЕСКО, 2001. 21 с.
2. Пиаже Ж. О природі креативності / Ж.О. Пиаже // Вестник МГУ. 1996. Серія 14. С. 23-25
3. «Культура 3.0: Нова перспектива для ЄС на 2014-2020 рр. Розробка програм структурних фондів», квітень 2011 р., Європейська мережа експертів з культури, Брюссель.
4. П'єр Луїджі Сакко, «Культура 3.0: Нова перспектива для ЄС на 2014-2020 рр. Розробка програм структурних фондів» (2011 р.), Європейська мережа експертів з культури, квітень 2011 р. <http://www.interarts.net/descargas/interarts2577.pdf>.
5. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_d69;
<https://ich.unesco.org/en/convention>
6. Акуленко В.І. Культурні права людини, громадянина і народу / І. Акуленко // Пам'ятки України: історія та культура. 2003. № 3. - с. 2 11.
7. Костенко О.Ю. ЮНЕСКО: захист культури захист гуманізму / О.Ю. Костенко // Дніпро 1994. № 1. С. 84 86.

УДК 021.89

*Марченко Тетяна, завідувачка
науково-методичним відділом Вінницької
ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, м. Вінниця*

До питання установчо регламентуючої документації бібліотеки

Історію нормативного правового регулювання багатогранної діяльності бібліотеки і розвитку бібліотечної законодавства варто

розглядати як частину історії людства, що тісно пов'язана з історією суспільно-економічного і культурного розвитку суспільства, книжкової та видавничої справи та інших галузей діяльності. Оскільки діяльність сучасних бібліотек різноманітна і різнопланова, вона передбачає використання багатьох галузей права.

Цій проблематиці було також присвячено серію видань Національної парламентської бібліотеки України «Законодавство – бібліотекам України».

Головний предмет правового регулювання - це відносини, що виникають в бібліотечно-інформаційній сфері.

Вони відображають як індивідуальні інтереси окремих користувачів, так і загально соціальні; сприяють бібліотечно-інформаційному обслуговуванню користувачів і задоволенню їх інтересів; будуються на основі взаємодії бібліотеки і користувача; вимагають дотримання певних правил і обов'язків.

Основні цілі правового регулювання:

- розвиток і підтримка законності й правопорядку в бібліотечній справі як складової частини і неодмінної умови нормального життя цивілізованого суспільства;

- сприяння реалізації прав і свобод людини на основі організації вільного доступу до бібліотек та їх ресурсів, здійснення бібліотечно-інформаційного обслуговування всіх членів суспільства;

- створення правових умов для результативного та ефективного функціонування установ;

- формування у бібліотекарів і користувачів прогресивної правосвідомості і правової культури.

За оцінками фахівців для регулювання бібліотечно-інформаційної діяльності використовується від 70 до 350 законів та інших підзаконних актів.

До нормативно-правових актів, які врегульовують бібліотечну діяльність в Україні, відносяться: міжнародні акти, ратифіковані Україною, Конституція України, Закони України, підзаконні акти (укази Президента України, постанови та розпорядження КМУ, міжгалузеві та галузеві документи), локальна бібліотечна організаційно-правова, рекомендаційна та нормативно-технологічна документація (бібліотечні статuti, колективні договори, положення, інструкції, правила, переліки, накази тощо).

Варто також зазначити, що взятий владою курс на децентралізацію потребує дотримання правового поля України, в якому сьогодні проходить реорганізація і діяльність бібліотек. І перш за все, це Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», введений в дію у 1995 році, який регулює діяльність бібліотек в Україні. Законом також визначені основні засади державної політики в галузі бібліотечної справи, бібліотечну систему України та види бібліотек, порядок створення, ліквідації та реорганізації бібліотек, обов'язки та права як бібліотек так і користувачів, засади управління бібліотечною справою та фінансування бібліотек.

На даний час правове закріплення мережі бібліотек, в тому числі і в ОТГ, чітко зафіксоване Постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 72 «Державні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні». Окрім того, згідно вище вказаного нормативного акту, бібліотека має бути оснащеною комп'ютерною технікою та іншим обладнанням для виконання функцій як пункту доступу населення до Інтернету, бути доступна для населення не менше 40 годин на тиждень, а бібліотечний фонд повинен щороку оновлюватись не менше ніж на 5 відсотків.

У рамковому документі Кабінету міністрів України від 23 березня 2016 року № 219-р «СТРАТЕГІЯ розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» визначені пріоритети діяльності бібліотек та стратегічні напрями розвитку бібліотечної справи, а також створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи держави.

На локальному рівні в об'єднаних територіальних громадах дається право організувати бібліотечно-інформаційне обслуговування на основі варіативних моделей бібліотечних мереж за різними моделями організації. Для уникнення помилок при створенні варіативних моделей бібліотечних мереж варто враховувати «Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах» Міністерства культури України.

Статут чи положення? На жаль, чинне законодавство не містить дефініції «установчі документи», а лише визначає склад таких документів і вимоги до них (ст. 88 ЦК України, ст. 57 і ч. 3 ст. 62 ГК України). Статут покликаний визначити правовий

статус юридичної особи (юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку і наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді). Положенням зазвичай регулюється діяльність відокремлених підрозділів, що не є самостійними юридичними особами (положення про філію тощо). Положення створюються на підставі Статуту юридичної особи (тобто, не має суперечити Статуту), яка реєструє свою філію.

У сучасній ситуації кожен український бібліотекар має освоїти механізм правового регулювання в управлінні бібліотечно-інформаційною діяльністю.

Саме механізм правового регулювання показує, як працює бібліотека для досягнення своїх цілей. Як то:

- бібліотека саме те місце, де люди збираються разом, обговорюють ідеї, вчаться та розвиваються;
- бібліотека є тим місцем, яке надихає до спільної дії;
- бібліотекар є «агентом змін» у громаді.

В умовах реформування українського суспільства набуває все більше суспільно-правового значення діяльність бібліотек як інформаційних, культурних і освітніх установ, що забезпечують доступ користувачів до документів та інформації. Окремі положення і норми права чинного законодавства, прямо або побічно відображають наступні принципи правового регулювання конкретної діяльності бібліотеки:

- системний підхід до нормативного правового регулювання діяльності бібліотек;
- вільний доступ користувачів до інформації, відкритість фондів бібліотек;
- правове регулювання участі українських бібліотек в міжнародному інформаційному обміні;
- формування ресурсної бази комплектування бібліотечних фондів;
- розвиток інформаційної діяльності бібліотек;
- правовий захист бібліотечно-інформаційних продуктів як об'єктів інтелектуальної власності;
- забезпечення права авторства творців бібліотечно-інформаційних продуктів;
- державний облік і реєстрація бібліотечно-інформаційних ресурсів;

- стандартизація, сертифікація, ліцензування, акредитація окремих напрямків діяльності бібліотек.

УДК 069

Гордієнко Олена, старший науковий співробітник Вінницького обласного краєзнавчого музею, м. Вінниця

Нормативно-правові аспекти роботи музейних закладів в умовах децентралізації

Нормативно-правові документи, що регулюють діяльність музейних закладів України, можна умовно поділити на три складові. Перша група має загальний характер і одночасно адресується цілому ряду або групі суб'єктів суспільних відносин. Ці законодавчі акти проголошують і юридично закріплюють принципи, що лежать в основі правового стану і правового регулювання їх діяльності, наприклад: Конституція України, Закон України «Про культуру». Другу групу складають спеціальні закони, що регулюють державне управління в музейній сфері: Закони України «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини» тощо. До третьої групи належать підзаконні нормативно-правові акти: постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, інструкції, положення, що приймалися Міністерством культури України [1], а тепер прийматимуться новоствореним Міністерством культури, молоді та спорту України.

За тематикою нормативно-правові документи можна умовно поділити на такі категорії:

- загальні нормативно-правові документи, що стосуються галузі культури;
- охорона культурної спадщини;
- охорона нематеріальної культурної спадщини;
- вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей;
- оцінка та експертиза культурних цінностей;
- нормативно-правові засади діяльності музейних закладів;
- діяльність музейних закладів в умовах децентралізації;

- музейний фонд України;
- питання практичної діяльності музеїв;
- охорона музейних закладів;
- звітні документи про діяльність музеїв;
- кадрове забезпечення музеїв;
- діловодство;
- оплата праці музейних працівників;
- охорона праці.

Враховуючи ці категорії, наукові співробітники Вінницького обласного краєзнавчого музею упорядкували збірник «Нормативно-правові акти з питань музейної справи».

У контексті заданої теми зупинимось детальніше на категорії нормативно-правових документів, що регулюють діяльність музейних закладів в умовах децентралізації.

Вищезазначена реформа передає частину функцій, які раніше здійснювались центральними органами виконавчої влади на регіональний місцевий рівень. Тут є безліч переваг, але й так само міститься багато викликів. Як наслідок, музейний сектор ризикує втратити гідне місце у суспільному сприйнятті, рівний доступ до музейних послуг та кількість закладів.

На жаль, до сьогодні впровадження реформи децентралізації відбувалось фактично без урахування компоненту музейного сектору. Тобто в більшості нормативно-правових актів, концепціях, програмах тощо, питання культури були згадані в загальному контексті, а не спрямовувались на вирішення існуючих проблем, а про те, як в таких умовах повинні існувати музеї, – взагалі не йдеться. На практиці це може призвести до чіткої тенденції скорочення мережі музейних закладів, особливо у сільській місцевості. Мусимо констатувати, що такий прецедент має місце у Жмеринському районі. Так, Северинівська об'єднана територіальна громада відмовилась утримувати місцевий музей.

Тож яким чином музеї можуть захистити себе у подібних ситуаціях? Тут, передусім, звертаємось до п. 3 ст. 22 Закону України «Про культуру», в якому йдеться, що *«виключення закладів культури з базової мережі можливе лише за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв»* [4].

У п. 1 ст. 4 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», де зазначено, що: «Добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких умов: при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади», а також «якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання».

У п. 3 ст. 8 цього ж закону прописано, що «об'єднана територіальна громада є правонаступником всього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою».

У разі об'єднання всіх територіальних громад одного району в одну об'єднану територіальну громаду все майно спільної власності територіальних громад такого району є комунальною власністю об'єднаної територіальної громади, а пов'язані з таким майном права та обов'язки належать об'єднаній територіальній громаді з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою» [3].

У ст. 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» вказано, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад в частині власних (самоврядних) повноважень належать: «управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення; створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел; сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю». А у частині делегованих повноважень: «вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам,

пенсіонерам та особам з інвалідністю права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах; забезпечення охорони пам'яток історії та культури, збереження та використання культурного надбання» [5].

У ст. 36 Кодексу законів про працю України зауважено, що *«Зміна підпорядкованості підприємства, установи, організації не припиняє дії трудового договору.*

У разі зміни власника підприємства, а також у разі його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) дія трудового договору працівника продовжується. Припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу можливе лише у разі скорочення чисельності або штату працівників» [2].

Тому, одним із основних завдань в умовах децентралізації має стати донесення до місцевих органів влади і новостворених громад, що сьогодні музейні інституції несуть набагато ширші функції, аніж в них вкладалось за принципом радянської ідеології, а також те, що успішний розвиток регіонів безпосередньо пов'язаний з новим баченням культури. Це, насамперед, нові робочі місця і розвиток малого бізнесу. Сьогодні необхідно запропонувати моральне оновлення музейних закладів, переглянути їх функціональне навантаження, ввести соціальну і економічну складову в концепцію вирішення проблеми локальних музеїв.

Ще одним із важливих завдань, яке сьогодні надзвичайно актуальне, це – перезавантаження сприйняття економічної привабливості культури на місцевому рівні та створення умов для формування єдиного соціально-активного культурного простору, визначення основними функціями локальних закладів культури – інтеграцію, комунікацію, суспільну координацію, відтворення суспільних відносин.

Рушійною силою, що здатна змінити ситуацію, має стати нова державна політика в музейній сфері, вибудована з урахуванням актуальних і стратегічних викликів, які стоять перед державою і суспільством.

Література

1. Бородін Є.І. Концептуальні засади державного управління музейною справою в Україні: нормативно-правовий аспект / Є.І. Бородін, Т.І. Шапаренко. // Публічне адміністрування: теорія та практика. - 2012. - Вип. 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2012_2_5.
2. Кодекс законів про працю України: закон України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII // Відомості Верховної ради УРСР. – 1971.,– дод. до № 50. – Ст. 375.
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015 – № 13. – Ст. 91
4. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170

УДК 069.6

*Горобець Оксана, директор Бершадського
районного краєзнавчого музею,
м. Бершадь, Вінницька обл*

Роль музеїв у розвитку культурного та духовного простору громади

Ми всі живемо в час, коли суспільна роль музеїв змінюється. Будучи достатньо статичними інституціями, вони переосмислюють свою місію і завдання, додають в роботу більше інтерактиву, зосереджуючись на аудиторії, орієнтуючись на громаду, стаючи більш гнучкими, адаптованими та мобільними.

Історично склалося так, що у спадок від Радянського Союзу Україна отримала гіперцентралізовану систему влади, доведену до абсурду. Нарікання на погану модель управління не вщухали всі 28 років незалежності. Так, можна до безкінечності вибирати нову владу, але розчарування неминучі, допоки не зміниться система.

Що ж таке децентралізація? Перш за все, це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Тобто на той рівень, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно. Відтепер, приміром, громади району, області, матимуть у своєму розпорядженні необхідні ресурси для того, щоб самостійно та на належному рівні утримувати дитячі садки і школи, амбулаторії, будинки культури та клуби, дороги, інфраструктуру тощо. Своєю чергою буде запроваджено відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями за ефективність своєї роботи, а перед державою – за законність.

У нашій державі реформи, пов'язані з децентралізацією, вийшли на новий рівень – рівень реалізації. Було ухвалено необхідні закони, проведено фінансову підтримку територіальних громад задля забезпечення повноцінного соціально-економічного та культурного розвитку регіонів. Та найскладніший етап – імплементація на місцях – ще попереду.

Дедалі частіше в українському інформаційному просторі порушується тема реформування державного сектору культури. У нашій державі переконані, що делегування повноважень та фінансів на користь регіонів може значно пожвавити культурне життя країни.

Наразі реформи, пов'язані з децентралізацією, є певним викликом для багатьох закладів культури, які мають знайти своє місце, окреслити шляхи подальшого існування та визначити нові напрями та форми надання населенню культурно-мистецьких, інформаційних і дозвіллевих послуг на найвищому, європейському рівні.

Непрості завдання стоять перед менеджерами культури, адже окрім втілення новітніх стратегій в життя та призвичаювання працювати в нових умовах, їм необхідно також проводити роботу в суспільстві стосовно майбутніх змін, іноді розвіювати міфи. Зокрема це стосується фінансування закладів культури. Сьогодні як ніколи важливо почути аргументовані думки керівництва галузі стосовно місця цих установ в реформаторській діяльності й подальшого їх шляху. А завдання держави на цьому етапі реформи, зокрема Міністерства культури України, яке опікується встановленням та контролем за виконанням норм культурного обслуговування та інших стратегічних дискурсів в нинішніх умовах, – допомогти людям на

місцях освоїти нові повноваження. І таких заходів проводиться сьогодні в країні чимало.

Перші кроки зроблено, проте попереду ще дуже багато роботи. Необхідно розробити основну ідею, зрозуміти напрям розвитку; визначитись із ресурсами і тим, якими засобами або за який кошт все буде втілюватись у життя; і найголовніше – навчити людей працювати в нових умовах, змінити їх свідомість. Адже коли заради виконання великих цілей об'єднується громада, коли налагоджується діалог між владою та мешканцями, громадським та комерційним секторами, лише тоді можна отримати результат. А виграють ті громади, які стрибнуть у потяг, що вже рушив.

Наші музеї вже давно є культурними центрами, які функціонують як платформи, де творчість поєднується зі знаннями, а відвідувачі можуть так само творити, ділитись та взаємодіяти.

Дотримуючись своїх першочергових функцій – збирання, збереження, популяризація, дослідження, експонування – музеї вже трансформували свою практику, щоб бути ближчими до громади, якій вони служать.

Сьогодні вони шукають інноваційні шляхи вирішення сучасних соціальних проблем і конфліктів, діючи на місцевому рівні. Музеї також можуть захищати і пом'якшувати глобальні проблеми, намагаючись активно реагувати на виклики сьогодення.

Музеї дедалі більше перетворюються на культурні центри, вони також знаходять нові підходи для презентації своїх колекцій, їхньої історії, створюючи традиції, які матимуть нове значення для майбутніх поколінь і будуть актуальними для більш різноманітної сучасної аудиторії на глобальному рівні.

Ця тенденція має глибокий вплив на музейну теорію і практику, також змушує музейних фахівців переосмислити цінність музеїв і пристосовуватись до викликів сьогодення.

Минуло вже кілька років, як в Україні почалось впровадження адміністративно-територіальної реформи, яка полягає у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування (децентралізації).

Чи є якийсь алгоритм поведінки музеїв, що зберігають Державну частину Музейного фонду України і перебувають у комунальній власності в умовах реформування?

Мережа музейних закладів Бершадського району складається з:

- Бершадського районного краєзнавчого музею;
- народного музею історії села Баланівка;
- народного музею історії культури села Поташня та галерея Прокопа Колісника;
- громадського музею історії села Устя;
- громадського музею композитора Родіона Андрійовича Скалецького в селі Михайлівка.

На сьогоднішній день до складу Бершадського району входять місто Бершадь-районний центр та 44 сільських населених пунктів.

В районі утворено дві територіальні об'єднані громади: Джулинська (4 населених пункти), Шляхівська (2 населених пункти), 24 сільських ради.

Загальна чисельність населення району 58 тисяч. У місті 13 тисяч.

Поки що музеї, які знаходяться на території району не увійшли до цих громад, але при створенні Бершадської ОТГ всі музеї увійдуть до цієї громади.

Щороку музейні заклади відвідують близько 20 тисяч чоловік. У музеях зберігається понад 12,820 експонатів.

Лише в нашому районному краєзнавчому музеї зберігається 7962 предмети, з них:

- основного фонду – 6083;
- науково допоміжного – 1879.

Збільшення музейних предметів в нашому музеї стало можливим завдяки подарунковим надходженням, пошуковій роботі та плідній співпраці з колекціонерами. 320 музейних предметів надійшли протягом минулого року, в поточному році фонди збільшились на 70 експонатів.

Районний краєзнавчий музей всебічно та інтерактивно досліджує культурну спадщину нашого району. В результаті щорічно в музеї організовується та проводиться театралізоване дійство «Щедра кутя. Новий рік», з використанням місцевих традицій.

Працівники музею активно займаються популяризацією та збереженням нематеріальної культурної спадщини району, співпрацюють з працівниками закладів культури сільських громад.

У нашому музеї зроблений сучасний ремонт, він оснащений сучасними вітринами, обладнаний новітніми засобами охоронно-пожежної сигналізації. Забезпечені ми сучасною технікою: чотири комп'ютери, ноутбук, два кольорові принтери, ксерокс, всі музеї підключені до мережі Інтернет.

Серйозною проблемою є забезпечення кадрами. Через мінімальну заробітню плату маємо три вакансії.

Основним завданням при створенні ОТГ є збереження фондової колекції.

Всі наші музейні предмети в одиничному екземплярі є частиною Державного музейного фонду України, які дуже легко втратити при непрофесійному підході до їх збереження.

Я не маю досвіду роботи ОТГ, але я чітко розумію що:

- штати буде оптимізовано;
- музейний фонд не належить громаді, а є частиною державного музейного фонду України;
- потрібно самим заробляти кошти через удосконалення платних послуг для населення;
- весь час потрібно доводити свою значимість як культурно-освітнього закладу;
- використовувати новітні технології для забезпечення доступності колекції;
- обов'язково співпрацювати з іншими культурно-освітніми закладами, громадськими організаціями, втілювати нові проекти, адже саме музеї мають відігравати значну роль у встановленні громади, її культурному та економічному житті.

УДК 069.62

Дем'яненко Віктор, директор Вороновицького музею історії авіації та космонавтики, смт Вороновиця, Вінницька обл.

Застосування інноваційних методів роботи з відвідувачами у музейній справі

Історико-культурна спадщина кожного народу зосереджується в людському середовищі з усіма його матеріальними і нематеріальними прикметами. Це поєднання особливо відчутне у музеї історії авіації та космонавтики у

Вороновиці. Уже майже півстоліття у бувшому маєтку Грохольських-Можайських він гостинно відчиняє двері для відвідувачів. Поєднання чудової архітектури кінця XVIII століття, зародження повітроплавання середини XIX століття, сучасна авіація та космонавтика XX століття є особливим і привабливим місцем для туристів з усіх куточків України й закордону.

Вороновиця – містечко дуже цікаве, та й років йому немало: перша письмова згадка датується 1545 роком. За грамотою короля Августа III від 21 листопада 1848 року Вороновиця отримала права містечка. У 1752 році Міхал Грохольський, брацлавський суддя, одружився на Ганні Радзімінській і отримав Вороновицю в посаг. У 1770 році Францішек Грохольський починає будівництво великого палацу [1, с. 135]. Його збудовано у стилі раннього класицизму: він складається з центрального триповерхового об'єму, до якого симетрично прилягають дугоподібні у плані двоповерхові крила. Центральний об'єм акцентовано портиком з восьми спарених колон коринфського ордера. Добре збереглися інтер'єри овальної та круглої зал. На особливу увагу заслуговує ліплення купольних перекриттів на античні теми. В палаці було 43 кімнати загальною площею 2500 метрів. Будівництво завершилось у 1777 році.

Перед головним фасадом палацу розташований великий круглий партер. З двох боків партеру збереглись господарські флігелі. У правому розташовувались стайні, каретна. За палацом починається регулярний парк з частково збереженим розплануванням.

Навесні 1869 року вороновицький маєток у Грохольського купив капітан другого рангу М.Ф. Можайський (за переказами виграв у карти). За місяць він помер, спадкоємцем залишився 4 – річний син. Управляти маєтком приїхав брат покійного – відставний капітан першого рангу Олександр Федорович Можайський, який був людиною видатних здібностей. Він пробув у Вороновиці 8 років, саме тут проводив досліди з повітряними апаратами, що передувало згодом побудові літака у натуральну величину [4, с. 67].

В 2016-2017 роках проведено ремонтно-реставраційні роботи з оновлення пам'ятки загальнонаціонального значення XVIII століття палацу Грохольських-Можайських. Будівлю було відреставровано в рамках проекту Вінницької районної ради «Туризм – запорука динамічного соціально-економічного

розвитку сільських громад», що фінансувався Європейським Союзом.

Відновлення палацу сприятиме подальшому розвитку туристично-музейної справи на теренах подільського краю.

Ця коротка історична довідка дає уявлення про вагомість функціонування музею. Сьогодні музей є науково-дослідною і культурно-освітньою установою, колектив якої плідно працює в різних напрямках музейної діяльності. Результати наукових досліджень – це участь у Всеукраїнських науково-практичних конференціях, надання наукових статей до збірників матеріалів конференцій, публікації в ЗМІ, рекламні брошури і буклети [2, с. 53]. Лише за останні роки музей брав участь у вагомих всеукраїнських і міжнародних конференціях: «Дослідження всесвіту: минуле, сучасність, майбутнє» м. Чернівці, «Міжнародні молодіжні науково-технічні читання ім. О.Ф. Можайського» м. Запоріжжя, «Відродження Українського війська: сучасність та історична ретроспектива», яка проходила в Національному університеті оборони України ім. І. Черняхівського м. Київ, «Український технічний музей: історія, досвід, перспективи» м. Київ, «Всеукраїнський музейний форум» м. Переяслав-Хмельницький.

Працівниками музею підготовлено та видано брошуру «Архітектурно-парковий комплекс палац Грохольських-Можайських». Створено документальний відеофільм «З історії Вороновицького музею».

У рамках освітніх програм на базі музею проводяться педагогічні наради, семінари, крім екскурсій часто проводяться цікаві заходи для учнів. Так, продемонструвати свої знання про Всесвіт діти можуть під час брейн-рингу «Космічні простори», приуроченого до Всесвітнього дня авіації і космонавтики. Для учнів початкової школи музей пропонує тематичні лекції, інтерактивні заняття, віртуальні подорожі в космос. Особливо цікаві для них зустрічі з учасниками творчого клубу «Імпульс» (м. Вінниця), членами якого є колишні працівники космодрому «Байконур», життя багатьох з теперішніх ветеранів було пов'язане з авіацією.

До Міжнародного дня музеїв для учнів проводиться гра «Збери пілота у політ». Її учасники, використовуючи світлини музейних експонатів, мають зібрати все необхідне для польоту до зірок. Діти також приміряють костюм пілота-космонавта,

захисний шолом, шлемофон, кисневу маску, рятувальний жилет і, звісно, фотографуються у кріслі-катапульті.

Таким чином музей бере на себе певну ініціативу в навчальних програмах та допомагає дітям і молоді отримувати знання й розвиватись [1, с. 138].

Так історично склалось і ввійшло в традицію, що Вінницька земля щороку вже вкотре стає ареною спортивних авіаційних подій – польотів радіокерованих моделей літаків від спортсменів з різних країн і міст України, ентузіастів, професіоналів. Ці змагання проходять як продовження історичних подій, які відбувались на подільській землі в ХІХ столітті, а саме - спроби побудови літального апарату винахідником Олександром Федоровичем Можайським у Вороновиці. Організаторами даного заходу виступають Вінницька обласна організація Товариства сприяння обороні України, Вінницька обласна федерація авіамодельного спорту, Вороновицький музей авіації та космонавтики.

На змаганнях розміщується рекламно-інформаційний матеріал музею – фотоілюстрації експозиційних залів, цікаві експонати, основні масові заходи та зустрічі з відомими особистостями, а також подаються матеріали про діяльність О.Ф. Можайського в Україні.

Виставка справляє значне враження та викликала інтерес у глядачів, представників засобів телебачення та преси Вінниці і Києва, які беруть інтерв'ю в учасників і спонсорів змагань. Дана виставка сприяє популяризації діяльності музею не тільки в Україні, але і за її межами [3, с. 27].

У виставковій діяльності, використовуючи матеріали музейної збірки, проводяться виставки до визначних державних дат (до Дня пам'яті афганських подій, Міжнародного дня космонавтики і авіації, Дня перемоги у Другій світовій війні, Дня авіації України, Дня Незалежності, Дня захисника Вітчизни тощо), постійно проводяться виїзні виставки для культурно-освітніх закладів м. Вінниці і області: «Я бажав бути корисним Батьківщині...», «Історична пам'ятка ХVІІІ століття палац Грохольських-Можайських», «З історії Вороновицького музею історії авіації та космонавтики», «До 100 річчя Г.М. Олійника – пілота Героя Радянського Союзу», «Кобзар з Вороновиці». Співпрацюючи з Вінницьким обласним краєзнавчим музеєм використовуємо привозні виставки музею: «Ми звинувачуємо!

Голодомор 1932 – 1933 років. Геноцид українського народу», «Сім чудес Вінниччини», «Шевченко у кожному серці».

Співпрацює музей з Вінницьким обласним центром технічної творчості учнівської молоді, на базі музею відбуваються змагання з авіамодельного спорту, проводяться демонстраційні польоти авіа і ракетомоделей, проведено радіо експедицію «Батьківщина авіації» до 190 річчя з дня народження О.Ф. Можайського [2, с. 59].

Сфера діяльності музею охоплює і партнерські взаємовідносини з авіаційними підприємствами України, де також функціонують музеї підприємств. Це АНТК ім. О.К. Антонова м. Київ, в результаті співпраці, до музею передано експонати: модель літака «Мрія», колекцію марок з історії авіації та космонавтики, авторські видання О.К. Антонова, видання про історію діяльності АНТК та інші.

Є результативними багаторічні відносини з ОА «Мотор Січ» м. Запоріжжя. Підприємством для музею виготовлено 3 експозиційні стенди «Історія АТ «Мотор Січ» від поршневих до газотурбінних», передано друкований рекламний матеріал про історію і сучасний стан підприємства. Відбуваються зустрічі з представниками підприємств в музеї для обміну інформацією, координації різних музейних проектів.

З 2000 року під дахом палацу працює ще один музей – меморіальна кімната-музей бандуриста Володимира Перепелюка, життя і творчість якого пов'язана з Вороновицею. По життю він був багатогранно талановитою людиною – це в першу чергу кобзар, бандурист, письменник, великий природолюб [1, с. 147]. Ще з 1944 року починає працювати в Державному Українському народному хорі провідним бандуристом, складає думи «Дума про Семена Палія», «Дума про визволення України», «Про партизанського генерала Руднева», пісні «Ой на тині на лозовім», «Про Ковпака», «Доріженька», «Ластівочка» та інші, частину яких до нашого часу виконує хор. Значна кількість творів В. Перепелюка увійшла до репертуару професійних і самодіяльних колективів в різних куточках України. Вільна будова пісенної строфи, також речитативність, задушевність надають творам В. Перепелюка епічного характеру, притаманного імпровізаційному стилю української народної музики. В музеї В.М. Перепелюка можна прослухати пісні і думи

кобзаря в записах, переглянути відеофільми про його творчість: «Молитва до сонця», «Кобзар».

Основа експозиції музею – кімнати: особисті речі, рукописи, фото, музичні інструменти, замальовки - свідки активної творчої діяльності бандуриста.

Представлена виставка «Геніальна художниця природа» - захоплення кобзаря останніх років життя, з коріння дерев, гіллячок, пеньків Володимир Максимович створив цілий музей коренепластики, не раз виставляв її в навчальних закладах Вінниччини.

Будівля палацу після реконструкції приваблює все більше відвідувачів, це спонукає до реекспозиції музейної експозиції, розширення експозиційних залів. [4, с. 74]. В проекті ремонтно-реставраційні роботи всередині будівлі, використання залів під картинну галерею, представлення побуту панства XVIII-XIX століття, музей селища Вороновиця.

Попит суспільства спонукає нас і до належного вивчення історичного минулого. Наприклад, вивчення ролі родини Грохольських, вплив їх на розвиток нашого містечка, адже Вороновиця була їх власністю понад 100 років, тому це не могло пройти безслідно. Чудові сакральні пам'ятки у Вороновиці – Свято-Різдво-Богородицька православна церква (1777 рік), римокатолицький костел Михаїла Архангела (1793 рік) побудовані за сприяння коштів панів Грохольських, вони відреставровані і є окрасою містечка. Сьогодні стоїть питання дослідження підвальних приміщень в бувшій стайні і під палацом, там до нашого часу збереглися цікаві елементи архітектури. Аналізуючи їх використання, туристам буде цікаво ознайомитись з культурою побуту, харчування, зберігання продуктів того часу [2, с. 68].

Отже музей і надалі втілює свою місію – збирати, зберігати та передавати сучасному і прийдешнім поколінням історичний досвід, розповідати про долі людей, палацу, бути простором для обміну історичним досвідом між поколіннями, майданчиком історичної освіти.

Відбувається впровадження нових форм роботи та інновацій у діяльність музею, сприяння розвитку креативних індустрій.

1. Розроблено та роздруковано рекламно-інформаційний банер «Відродження однієї з Перлин Поділля. Євро реставрація 2016 – 2017 рік».

2. Створено рекламний 25-хвилинний слайд-фільм по експозиції музею та основних заходах, про архітектуру та особливості, які має «Архітектурно-парковий комплекс «Палац Грохольських-Можайських» - пам'ятка архітектури України XVIII століття, «Перлина Поділля» (з 2007 року) (автор В. Дем'яненко). Демонструється на всіх виїзних виставках, конференціях, семінарах.

3. Створено новий дизайнерський проект «Музей майбутнього» - 2018 рік, нової рекламної відеопродукції, програмування, в тому числі створення ігрових розважальних та інтерактивних програм і комп'ютерних іграшок, ігрових майданчиків та нових екскурсійних маршрутів камінними, арочними підвалами, горищами, де все дерев'яне сплетіння без єдиного гвіздка. «Музей майбутнього» – це культурний центр відпочинку, дозвілля, місце, де відвідувачі зможуть активно відпочити не лише годину чи дві, а й цікаво провести з родиною або в групі друзів весь день чи декілька днів. З цією метою розроблено новий дизайнерський електронний проект реконструкції та розширення експозиції, введення нових інноваційних екскурсійних маршрутів Вороновицького музею історії авіації та космонавтики «Мій музей майбутнього» (керівник проекту В. Дем'яненко). Передбачається створення нових креативних додаткових форм роботи та впровадження видів послуг і робочих місць з різними віковими групами відвідувачів:

- створення екстрим-парку на території паркової зони;
- створення кінної ферми та кінних туристичних маршрутів;
- відтворення панського винного погребу XVIII-XIX століття;
- проведення тематичних балів, вечорів, концертів камерної музики.

Підготовлено наукову статтю «Вороновицький музей історії авіації та космонавтики в історико-культурній спадщині краю». Презентаційні виступи В. Дем'яненка вже відбулись:

- у Вінницькому обласному краєзнавчому музею до 100 річчя створення. м. Вінниця, 16 - 17 травня 2018 року;

- в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського у м. Києві на Всеукраїнській науково-практичній конференції 30.11.2018 року.

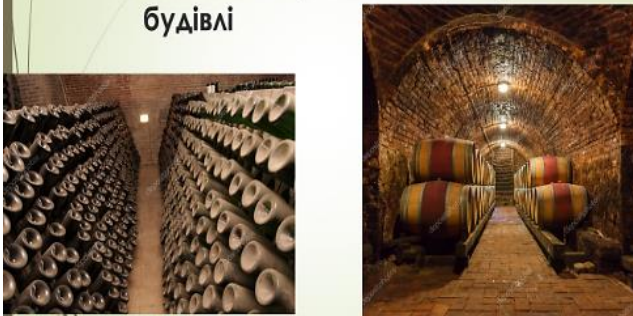
Розширення експозиції

Створення кінної ферми на території музею

Організувати створення винного погріба на території будівлі

Створити екстрим-парк на території паркової зони музею

Проведення тематичних заходів XVIII – XIX ст. (бали, вечори, концерти, ...)

Придбання нового експоната літака(-ків) на території музею у повному розмірі

4. З метою яскравішого представлення культурної спадщини краю, проведення нових (креативних) фестивалів та заходів з використанням сучасних інновацій як в експозиції музею так і при організації заходів, розширення робочих місць, сфер послуг, поживавлення відвідуваності.

В травні 2019 року директор музею Віктор Дем'яненко взяв участь у конкурсі культурно-мистецьких проєктів «Малі міста -

великі враження», в рамках якого за сприянням Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької облдержадміністрації підготовлено проект «Культурна спадщина в інноваціях», яким передбачено впровадження мультимедійного обладнання, LED-підсвітлення Палацу Грохольських-Можайських, проведення фестивалю авіа та ракетомодельовання, виготовлення промо-ролику, поліграфічної продукції та проведення інших заходів. Дані заходи сприятимуть підвищенню туристичної привабливості закладу, що в свою чергу буде сприяти соціально-економічному розвитку Вінницького району та смт Вороновиця.

Список використаних джерел

1. Дворцово–парковый комплекс пгт. Вороновица Винницкой обл., - Т2. – К., 1990
2. Кирдан Б., Омельченко А. Народні співці – музиканти на Україні. – Т2. – К., 1980. – с. 171.
3. Томілович Л. Історичні садиби Вінницької області. – К., 2011. – С. 37.
4. Украинский специальный научно-реставрационный проектный институт «УКРПРОЕКТРЕСТАВРАЦИЯ», памятник архитектуры 18 века – 2007. – С. 74.

УДК 069(477.44)

*Кошельник Марина, завідувач
науково-методичним відділом
Вінницького обласного
краєзнавчого музею, м. Вінниця*

З досвіду роботи музейних закладів Вінниччини у новостворених ОТГ

Комплекс заходів з реформи децентралізації, спрямованих на передачу значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, стартував у 2014 році. Галузь культури також була охоплена реформуванням з метою зміцнення економічної привабливості культури на місцевому рівні та створення умов для формування єдиного

соціально-активного культурного простору, створення локальних закладів культури.

За період реформування деякі громади вже досягли перших успіхів, а деякі зіштовхнулись із окремими труднощами. У більшості нормативно-правових актів питання культури були згадані в загальному контексті. На початку реформи був відсутній алгоритм діяльності музеїв, що зберігають державну частину Музейного фонду України і перебувають у комунальній власності районних, селищних та міських рад. Але, ні регіональні представництва виконавчої влади, ні очільники новостворених ОТГ, ні музейники нічого коментувати не могли, бо теорія була непрописана, а практика – відсутня.

Очевидно, що перехідний період буде досить непростим, особливо у невеликих громадах з низькими показниками фінансової спроможності. Тут музейним закладам задля «виживання» потрібно буде постійно доводити свою значимість. Музей змушений буде шукати можливості доводити свою необхідність громаді. Беручи на баланс музейний заклад, далеко не всі розуміють його важливість. Є прикрі випадки, коли музей забирають на баланс заради приміщення, яке можна буде приватизувати після офіційної ліквідації музейної установи.

Потрібно сказати, що у випадку втрати музейної збірки, відновити музейні фонди неможливо, всі музейні предмети існують переважно в одиничному екземплярі, тому необхідно професійно підходити до їх збереження.

На Вінниччині сьогодні до створених об'єднаних територіальних громад ввійшло 6 музеїв, решта, поки що, залишились у підпорядкуванні районних відділів культури. Так, серед музеїв, що діють у ОТГ, є: Тульчинський краєзнавчий музей, музей «Літературна Немирівщина», музеї історії сіл Тиманівка і Северинівка, художній музей ім. Т.Г. Шевченка, музей О.В. Суворова.

Тульчинський краєзнавчий музей створений у 1927 році. Першим його директором став політичний, громадський і культурний діяч І.Ч. Зборовський (1875–1937), засновник Бершадського краєзнавчого музею. Під час фашистської окупації 1941–1944 років колекцію було знищено. Нова експозиція відкрилась тільки у 1953 році в іншому приміщенні. Зараз музей розташований у будинку початку ХІХ століття.

Колекція нараховує понад 20 тисяч предметів. Щорічно з нею знайомляться більше 22 тисяч відвідувачів.

Чільне місце в експозиції належить матеріалам про національно-визвольну боротьбу українського народу 1648–1657 років під проводом Б. Хмельницького: про неї свідчать козацька зброя, люльки, водоносні фляги тощо. Серед предметів, пов'язаних з російським полководцем О. Суворовим, який перебував у місті впродовж 1796–1797 років, представлено військово спорядження, зброю та одяг російської армії XVIII століття. Демонструються світлини магнатського палацу С. Потоцького з парком «Хороше», скульптури з цього парку, а також предмети побуту міщан XVIII–XIX століття. Окрема сторінка історії - Тульчинська управа Південного товариства декабристів на чолі з П. Пестелем. Про Другу світову війну розповідають зброя, нагороди, світлини та документи того часу.

Етнографію краю характеризують знаряддя праці та побуту, зразки виробів місцевих ремісників, інтер'єр української хати XIX століття.

У двох виставкових залах постійно демонструються роботи професійних та самодіяльних художників, збірки колекціонерів, виставки з фондів музею, відбуваються зустрічі з цікавими людьми.

На правах відділу діє **Музей-квартира М. Леонтовича**. Він відкритий у 1977 році до 100-річчя від дня народження відомого українського композитора, який жив у місті впродовж 1908-1921 років. Експозиція музею-квартири висвітлює життєвий та творчий шлях митця, вшанування його пам'яті.

Музей «Літературна Немирівщина» виник з ініціативи завідувача райвідділом культури М. Шпортуна, який запропонував зібрати матеріали про письменників, пов'язаних з краєм. 8 травня 1991 року музей урочисто відкрився.

Колекція нараховує більше 1000 предметів. Щорічно музей відвідують 5 тисяч осіб.

Основу колекції складають предмети, що розкривають творчі долі літераторів, які народились чи перебували на Немирівщині: уродженця Немирова російського поета М.О. Некрасова (1821–1878), класика української літератури Марка Вовчка, російського письменника-демократа Г. Мачтета, відомих українських прозаїків XX століття З. Тулуб і М. Трублаїні, видатного композитора-земляка М. Леонтовича. В

експозиції є матеріали про сучасних українських письменників М. Луківа, Г. Усача, А. Гудиму, В. Кузьменка, І. Волошенюка, О. Шеренгового, А. Колісниченка, А. Янченка, К. Лазаренка, О. Вітенко, В. Таранюка та заслуженого художника України Г. Малакова.

Експозиція четвертого залу привертає увагу до визначних людей Немирівського земляцтва, серед яких Герої України В. Мороз та М. Орленко, начальник медслужби України Л. Бугай, начальник управління центрального апарату СБУ Д. Захара, співак і композитор П. Зібров, голова асоціації «Укрсільгоспхімія» А. Педос, ректор Вінницького державного аграрного університету Л. Середа.

Музей історії села Северинівка створено директором сільського Будинку культури Г.М. Романюк. Відкрито у травні 2002 року з нагоди святкування 200-річчя села. В тому ж році присвоєно звання народного.

Експозиція музею розповідає про історію заснування села, його економічний, сільськогосподарський та промисловий розвиток (цукровий, пиво-медоварний, цегельний заводи, садово-паркове господарство). Відображено побут і етнографію мешканців Северинівки у ХХ століття. Тут представлені документи, фотографії, кераміка, ужиткові речі, а саме: меблі, український народний одяг, писанкарство, лозоплетіння - роботи місцевих майстрів.

Колекція нараховує понад 500 предметів. Щороку музей відвідувало близько 2,5 тис. осіб.

Художній музей ім. Т. Г. Шевченка. Рішенням правління колгоспу ім. О.В. Суворова від 5 грудня 1963 року було відкрито художній музей. Офіційне відкриття відбулося у березні 1964 року. З нагоди 150-річчя від дня народження Великого Кобзаря музею присвоєно ім'я Т.Г. Шевченка. З 1978 року музей носить звання народного.

Експозиція складається із трьох розділів: живопис, графіка, декоративно-прикладне мистецтво, які знайомлять відвідувачів з творчістю українських, російських митців, їх роботами періоду 1950-80-х років.

Прикрашають музей роботи заслужених майстрів народного мистецтва України, наших земляків – В. Дороша, М. Луцишена, М. Довганя, твори відомих художників і скульпторів нашої країни – народного художника України

В. Касіяна, заслужених діячів мистецтв України М. Антончика, С. Серветника, І. Сепіванова, Г. Якутовича, О. Данченка, О. Скобликова, лауреата державної премії СРСР Г. Мелікова та інших.

Особливий інтерес викликають збірка графіки «Шевченкіана», студентські роботи в галузі декоративно-прикладного мистецтва.

Фонди музею нараховують більше 1 тис. предметів. Щороку музей відвідують понад 4 тисячі осіб.

12 жовтня 2019 року була відкрита оновлена експозиція музею в новому приміщенні, де напередодні здійснено ремонтні роботи.

Музей історії села Тиманівка відкрито за рішенням виконкому сільської ради та правління колгоспу ім. О.В. Суворова від 9 травня 1967 року. Реекспозицію здійснено у 1987 році, часткові зміни - в 2000 році. Музей розміщено в будинку 1912 року, пристосованому для контори колгоспу. У 1990 році присвоєно звання народного.

Експозиція розповідає про утворення колективного господарства та його видатного керівника – Пилипа Олексійовича Желюка (1904-1976), двічі Героя Соціалістичної Праці, депутата Верховної Ради УРСР.

Значну частину експозиції становлять етнографічні матеріали: чоловічий та жіночий традиційний одяг, знаряддя праці, предмети побуту.

Колекція нараховує близько 3 тисяч предметів. Кожного року музей приймає майже 3 тис. відвідувачів.

Музей О. В. Суворова засновано у 1947 році з ініціативи П. Желюка, голови колгоспу «Червоний Жовтень», та за підтримки жителів села з метою вшанування пам'яті російського полководця Олександра Васильовича Суворова (1729-1800 роки). Розміщено музей в будинку управителя Тиманівського маєтку (пам'ятка архітектури XVIII століття), де зупинявся славетний воєначальник (1796-1797 роки). Звання народного музею присвоєно у 1967 році. Того ж року заклад увійшов до Всесоюзного туристичного маршруту «Поділля».

Основу колекції складають знахідки на території села: монети XVIII століття, фрагменти зброї, гармати, барабан. Фотографії, картини, книги, документи знайомлять з життям і діяльністю О. В. Суворова, його бойовими подвигами.

Унікальною є збірка одностроїв офіцерів і солдатів російської армії кінця XVIII століття, зброя та штандарти російських, французьких, турецьких військ XVIII століття, нумізматична колекція XVIII століття.

У 1991 – 2007 роках музей скликав зустрічі-конференції всіх шести музеїв О.В Суворова на теренах СНГ, запрошував гостей з Кобрини (Білорусь), Санкт-Петербурга та Кончанського (Росія), Ізмаїла та Очакова (Україна).

Фондова колекція нараховує близько 1,5 тисяч предметів. Щороку музей відвідують більше 3 тисяч осіб. За роки існування тут побували понад 300 делегацій з Канади, США, Польщі, Болгарії, Чехословаччини, Німеччини, Франції, Італії.

З шести музейних закладів, що наразі працюють в підпорядкуванні територіальних громад, два мають негативний досвід роботи у новостворених структурах. Так, у музеї історії с. Северинівка в 2018 році посаду завідувача музею було скорочено, у зв'язку з тим, що кошти на фінансування музею не були передбачені у бюджеті Северинівської ОТГ. Наразі музейна збірка не поповнюється, не здійснюється науково-дослідницька, фондова, збирацька, культурно-освітня та виставкова робота. До 2018 року музейний заклад повноцінно працював, у 2015 році власними силами завідувача музею було проведено ремонтні роботи приміщення та повністю оновлено музейну експозицію.

Схожа проблема існує у Немирівській ОТГ, де на черговій сесії було прийнято рішення про ліквідацію єдиного в районі державного музею «Літературна Немирівщина», але завдяки втручання громадськості музейний заклад поки що вдалось відстояти й повернути мешканцям району та чисельним гостям курортного містечка.

Водночас мають місце й позитивні тенденції. Так, Виконавчий комітет Бабчинецької сільської ради (Чернівецький р-н) ініціює створення в громаді мистецько-етнографічного музею. У Чернівецькому районі на сьогоднішній день немає жодного музею, а кожен населений пункт, що входить до Бабчинецької об'єднаної територіальної громади, славен своєю історією. Тому було запропоновано створити музей історії Бабчинецької об'єднаної територіальної громади й Музей мистецтв і ремесел с. Букатинка, де живуть і працюють митці Олексій та Людмила Альошкіни, а також рекомендовано розпочати роботу над формуванням музейної збірки, підготовкою

наукової концепції та тематико-структурних планів нових експозицій.

Підсумовуючи потрібно сказати, якщо на законодавчому рівні не буде посилена відповідальність за колегіальні рішення місцевих ОТГ, які порушують галузеве законодавство музейних закладів (Закон України «Про музеї та музейну справу», «Положення про Музейний фонд України»), через декілька років фонди десятків дрібних музеїв можуть бути втрачені. Втрата культурних цінностей із фондів будь-якого музею України може стати одним із найтрагічніших наслідків децентралізації, якщо вчасно не нейтралізувати існуючі загрози.

УДК 069

*Макаревич Лілія, директор
Музею історії міста Козятин,
Вінницька обл.*

Діяльність та перспективи розвитку Музею історії м. Козятин в умовах децентралізації

На даний час в умовах децентралізації стан закладів культури в одному із шести міст обласного значення - Козятині виглядає значно привабливіше як в матеріальному сенсі, так і з приводу їх професійної діяльності, ніж близько 5 років тому. До закладів комунальної власності, як структурні підрозділи відділу культури Козятинської міської ради, відносяться міський будинок культури, дитяча музична школа та музей. В перших двох установах за декілька років проведено утеплення, штукатурні роботи фасадів, в музичній школі замінено дах та облаштовано пришкільну територію, проводяться ремонтні роботи у коридорах. На початку року в МБК із застосуванням новітніх технологій відремонтовано залу та сцену, продовжуються внутрішні роботи з облаштування своїми силами приміщень для гурткової роботи задля якісного надання послуг для громадян та гостей міста.

В Музеї історії міста у 2018 році проведено капітальний ремонт по заміні даху, оновлено паркет у фойє, зроблено поточний ремонт аварійної фасадної частини музею, силами працівників музею відремонтовано 3 зали. На даний час

замовлено і виготовлено проектно-кошторисну документацію та пройдено експертизу з утеплення зовнішнього фасаду музейного приміщення. Цього року козятинському музею виповнилось 15 років з часу його відкриття. Ця урочиста подія сталась 10 липня 2004 року в рамках святкування 130-ї річниці присвоєння Козятину статусу містечка. Тоді було відкрито перші 2 зали Музею історії міста Козятин - «З найдавніших часів до сьогодення» і «Знаряддя праці селян та предмети побуту». Він розмістився в одному з найдавніших дерев'яних приміщень земської пошти, побудованому зі зрубу на початку 20 століття.

Рішення про створення музею датоване 1998 роком. Перші речі, предмети, документи стали отримувати в дар від мешканців міста 17 років тому. На початок 2019 року музейний фонд складав 2727 одиниць основного та 1398 допоміжного фондів. Щорічно скарбниця минувшини Козятини збагачуються приблизно на 150 одиниць предметів та речей давнини. Основу складають колекція давнього селянського одягу початку 20 століття, знарядь праці селян того періоду, приладдя та предметів ткацтва, рушників. Привертають увагу відвідувачів колекції залізничних ліхтарів, меблів понад 100-літньої давнини, мідних монет 17 - початку 20 століття, візитівок службовців містечка початку 20 століття, світлин фотомайстрів Д. Шварцмана, Г. Нірона, І. Тітова, В. Шевчука, Сафро початку 20 століття, фотоапаратів, новорічних, різдвяних, пасхальних, романтичних поштових листівок, близько 28 фронткових поштових листівок та світлин періоду Першої світової війни, загиблого земляка Миколи Смірнова у 1916 році під час бою у Карпатах. На основі деяких даних речей з нагоди 145-ї річниці міста та на 15 річницю з часу відкриття музею було урочисто відкрито у відремонтованих своїми зусиллями за фінансової підтримки Козятинської міської ради та відділу культури в особі Рибінської С.Ф. три нові зали з елементами інтер'єрів фотоател'є козятинського фотографа початку 20 століття Д. Шварцмана, житла, де народився майстер української комедіографії, постановник фільму «За двома зайцями» Віктор Іванов та стилізованої селянської хати 1944 року. Ці заходи вдалось провести за підтримки Вінницької обласної ради, яка регулярно проводить конкурси серед територіальних громад на кращий проект з реалізації освітнього, наукового та інформаційного забезпечення розвитку місцевого самоврядування. Наприкінці

2014 року музей став одним із переможців обласного конкурсу і отримав при співфінансуванні з міською радою кошти на суму 33000 грн. за проект «Збереження минувшини – гідний крок у майбутнє» на заміну вікон, дверей, закупку будівельних матеріалів під облаштування фондосховища, для ремонту силами працівників музею приміщень під нові експозиційні зали. Впродовж п'яти років нам вдалось зробити ремонт і облаштувати стелажми фондосховище, відкрити наприкінці 2017 року на Покрову нову експозиційну залу «Звитяга та мужність земляків», де можна ознайомитись з героїчними подвигами українських воїнів Козятинщини з початку 20 століття і до сьогодення. Найтрагічнішою сторінкою історії є сучасна війна на Сході України, де загинуло 16 козятинців.

На даний час в музеї діє 6 виставкових залів, працюють 4 особи - директор, науковий співробітник, на 0.5 ставки завідувач господарством та прибиральниця приміщень. Фойє музею використовується для тимчасових виставок образотворчого і декоративно-ужиткового мистецтва. Впродовж усього періоду функціонування музею працівниками організовано та проведено понад 200 виставок майстрів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва за участю не лише талановитих умільців та творців Козятинщини, а й художників-земляків з Києва, Вінниці, Бердичева, республіки Молдова. Таким чином після закриття виставки музей регулярно отримує в дар від своїх земляків один із творів мистецтва авторської колекції, що дає можливість краще збагачувати і поповнювати фонди музею новими цінними картинами й творами декоративно-ужиткового мистецтва та планувати розширення виставкової галереї, що використовуватиметься як конференц-зала у ще не відремонтованих залах. Музейні працівники організовують тимчасові виставкові експозиції про видатних людей Козятинщини, проводять зустрічі з цікавими і непересічними людьми, у співпраці з іншими закладами культури засідання круглих столів, історико-краєзнавчі читання, конференції, майстер-класи з виготовлення сувенірної продукції, ляльок-мотанок, ватяних ялинкових іграшок.

Минулого року організовано та проведено 13 різноманітних виставок, на даний час в музеї вже пройшло 16 масових заходів. Традиційними стали для нас День міста та Міжнародний день музеїв, під час проведення якого ми приєднуємось до всесвітньої

акції «Ніч в музеї», коли відкриті для відвідувачів двері до 23 години вечора.

Музейні працівники регулярно беруть участь у обласних заходах, виставках, фестивалях, що організовуються в стінах Вінницького обласного краєзнавчого музею та за його межами. Музейники Козятина впродовж декількох років беруть участь в обласних конкурсах музейних міні-експозицій, де займають завжди призові місця. Цього року проходив VI обласний конкурс на базі смт Вороновиця під девізом «Їх іменами славиться наш край», в якому ми разом з волонтерами – помічниками шкіл та залізничного училища вибороли почесне 1 місце серед 25 музеїв Вінничини за представлену міні-експозицію до 110-ї річниці від дня народження майстра української комедіографії Віктора Іванова під назвою «Автор кіношедевр «За двома зайцями Віктор Іванов» .

Музейники регулярно висвітлюють діяльність закладу в місцевих ЗМІ, на сайті музею та у фейсбуці. Минулого року було опубліковано під авторством музейних працівників в місцевих ЗМІ 17 статей. В липні місяці в музеї нашими кураторами із Вінницького обласного краєзнавчого музею проведено згідно графіку звірення науково-допоміжного фонду музею з фондово-обліковою документацією.

Маємо надію, що на усі заплановані заходи з облаштування музейного приміщення, а саме, реконструкцію та огороження примузейної території, облаштування нових звільнених приміщень та експозиції «Реабілітовані історією», виставкової зали, яка б використовувалась ще й як конференц-зала, знайдуться кошти і за умов децентралізації при підтримці відділу культури та міської ради, окружного керівництва та нашої участі у грантових програмах для розвитку культури та відпочинку громадян міста. Значно зменшує чисельність відвідувачів музею, особливо молодшого віку, відсутність в приміщенні туалетної кімнати, тому на часі перед працівниками музею завдання - пошук спонсорів. Також колектив музейних працівників у пошуку нових форм та методів роботи в умовах децентралізації. Обговорюються наші пропозиції з приводу місцевих неординарних особистостей зі світовим ім'ям, які б могли стати для міста та округи брэндами такого туристичного об'єкту як вокзал, пам'ятки архітектури 19 століття, та міста залізничників Козятин, що збільшить відвідування міста туристами і залучить

інвестиції у розвиток інфраструктури міста та краю. Музей – це культурний центр міста, обличчя його сьогодення і минушини, тому для залучення відвідувачів потрібно, щоб він мав не лише цінну, рідкісну і цікаву експозицію, а й приваблював людей своїм незвичним, естетичним зовнішнім виглядом, внутрішнім комфортом, затишком, зручністю у наданні культурно-освітницьких послуг. Задля цієї мети музейники міста Козятина докладатимуть усі зусилля, щоб заклад функціонував відповідно сучасним вимогам в умовах децентралізації місцевої територіальної громади.

*Заїчко Тетяна, директор ВДШМ
«Вишенька», викладач-методист,
м. Вінниця*

*Заїчко Володимир, викладач ВДШМ
«Вишенька», м. Вінниця*

Ранній мистецький розвиток. З досвіду роботи Вінницької дитячої школи мистецтв «Вишенька»

Світове товариство вчених визнало здорових, розвинутих і вихованих дітей раннього віку «неоціненним багатством» націй і держав усього світу. В резолюції Всесвітньої конференції з виховання і освіти дітей молодшого віку, яка відбулась у 2010 році під егідою ЮНЕСКО, зазначалась необхідність комплексного (цілісного) підходу до розвитку і виховання насамперед дітей раннього віку, залучення до цього процесу медиків, психологів, педагогів та відповідної державної освітньої політики. Підкреслювалась також потреба розроблення комплексних програм розвитку дітей раннього віку (від 0 до 3 років) з урахуванням усіх періодів розвитку дитини: пренатального, перинатального, немовлячого і раннього [5. с. 10]. Оскільки самостійність територіальної громади практично дорівнює відповідальності, то надбання цього «неоціненого багатства» відбувається в самій громаді, зокрема у навчальних закладах, в тому числі у мистецьких школах. Від того, якою є мистецька освіта в громаді, сьогодні залежить те, якою буде громада завтра. Відповідно питання раннього мистецького розвитку дітей набуває особливої актуальності. Професор, доктор мистецтвознавства Любов Кияновська дуже влучно дає відповідь на питання «Чому потрібно це робити?»: «ранній мистецький розвиток передбачає передусім, що дитина з перших місяців свого життя вчиться радіти звуковому світові, вчиться зв'язувати його з багатством кольорів, з іграми, з рухом і фактично вчиться любити музику перш, ніж вона починає її серйозно вивчати і вона дійсно стає для неї обов'язком».

Вінницька дитяча школа мистецтв «Вишенька» також не залишилась осторонь і вирішила долучитись до світової педагогічної практики. Якщо традиційно навчання в мистецьких школах розпочинається для дітей у 6-7 років, у ВДШМ

«Вишенька» вже близько 10-ти років успішно працює відділ загально-естетичного виховання для дітей віком від 3-х до 6-ти років, де навчання проводиться за трьома основними напрямками: музичне мистецтво, хореографія та образотворче мистецтво. Проте, саме період *раннього дитинства* є надзвичайно важливим та унікальним. В цей період відбувається стрімкий загальний розвиток дитини (фізичний, психічний, моральний), який слугує підґрунтям для формування стійких особистісних якостей. Тому у 2018 році після ґрунтовної підготовки в закладі було відкрито групи раннього мистецького розвитку «BABY-ART» для дітей віком від 3-х місяців до 3-х років, які увійшли до складу відділу загально-естетичного виховання. Протягом підготовчого періоду було здійснено такі заходи:

1. Погоджено з департаментом культури ВМР структуру груп, що працюють на засадах самоокупності.

2. Затверджено методичною радою ВОНМЦ галузі культури, мистецтв та туризму навчальну програму «Музичне виховання. Ритміка. Образотворче мистецтво» в групах раннього мистецького розвитку відділу загально-естетичного виховання мистецьких шкіл для учнів віком від 3-х місяців до 3-х років.

3. Отримано результати лабораторних досліджень питної води, освітленості робочого місця, шумового навантаження та інфразвуку, метеорологічних факторів на відповідність приміщення закладу санітарно–гігієнічним нормам приміщень для занять дітей віком від 3–х місяців до 3–х років.

4. Розроблено Порядок прийому до груп раннього мистецького розвитку «BABY-ART», Пам`ятку для батьків (Порядок проведення занять в групах РМР «BABY-ART»), Договір про надання платних послуг учням (слухачам) віком від 3-х місяців до 3-х років, Згоду на фото-, кіно-, теле- та відеозйомку.

5. За власні кошти придбано необхідні дитячі музичні та шумові інструменти, обладнання та інвентар.

До навчального плану груп включено 1 академічну годину музичного виховання, 1 академічну годину ритміки, 2 академічних години образотворчого мистецтва.

В роботі з групами «BABY-ART» необхідно враховувати такі особливості: заняття проводяться лише в першій половині дня відповідно до розкладу; вологе прибирання, кварцування та провітрювання приміщення, санітарна обробка інвентаря та

обладнання проводиться за затвердженим графіком в посиленому режимі відповідно до чинних санітарних норм; заняття проводяться за обов'язковою участю одного з членів родини: мами, тата, бабусі, дідуся («Партнера»), який буде постійним і незмінним учасником навчального процесу; оскільки в штатному розкладі закладу не передбачена посада медичного працівника, відповідальність за життя та безпеку учнів під час проведення занять покладається на дорослого Партнера; заняття проходять виключно у формі гри під музичний супровід (переважно у виконанні концертмейстера). Контрольні уроки в традиційному понятті при роботі з малятами не мають сенсу, тому кожен навчальний семестр слід завершувати тематичним святом на зразок святкового ранку в дитячому садочку, але, на відміну від останнього, з перевагою не показового, а пізнавального та розвивального значення.

Навчальна програма «Музичне виховання. Ритміка. Образотворче мистецтво» в групах раннього мистецького розвитку відділу загально-естетичного виховання мистецьких шкіл для учнів віком від 3-х місяців до 3-х років укладена на основі Програми розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг» [Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського.]

Навчальний курс з раннього мистецького розвитку розраховано на три основні вікові групи: від 3-х до 12-ти місяців; від 1-го до 2-х років; від 2-х до 3-х років. Заняття проводяться двічі на тиждень в сформованих групах по дві академічні години на день, всього чотири академічні години на тиждень. Враховуючи специфіку навчальних дисциплін, одне заняття об'єднує в собі два предмети – «Ритміка» та «Музичне виховання» і триває до 30 хвилин; інше – два уроки з предмету «Образотворче мистецтво» і триває також до 30-ти хвилин. Протягом усіх занять види діяльності постійно змінюють та доповнюють одна одну. Головна форма роботи, перевірки рівня засвоєння матеріалу – гра.

Головне завдання роботи груп раннього мистецького розвитку – забезпечення повноцінного художньо-естетичного, психоемоційного, емоційно-соціального розвитку дитини;

дати початок розвитку креативності дитини та забезпечити її ранню комфортну соціалізацію.

Забезпечення повноцінного художньо-естетичного розвитку передбачає розвиток творчої активності, музичних та образотворчих задатків, залучення до рухової та театральної діяльності, позитивні показники якої дають можливість оцінювати рівень розвитку дитини. Розгорнутий опис показників всебічного розвитку дитини докладно викладено в Програмі розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг» [5. С. 26-127].

У результаті проведеної нами роботи, вивчення досвіду роботи мистецьких шкіл в Німеччині, було зроблено такі висновки: інвестуючи людські, творчі, матеріальні ресурси, якими володіє сьогодні мистецька школа, у ранній мистецький розвиток дітей, через 20-30 років ми отримаємо в результаті здорових, розвинутих, вихованих, свідомих, освічених людей, які збудують потужну успішну країну.

Література

1. Борщ Р.М. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р.М. Борщ, Д.В. Самойлик. – Т.: Мандрівець, 2013. – 72 с.
2. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 391 с.
3. Жебровський Б.М. Пренатальна та перинатальна педагогіка / авт.-упоряд.: Т. Азаренко, А.П. Грищенко, Т.Л. Гурковська, О.П. Долинна та ін. – Т.: Мандрівець, 2013. – 80 с.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 24. – с. 170.
5. Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг» [А.М. Богуш, Т.В. Панасюк, О.П. Долинна та ін]; кер. Б.М. Жебровський. – Т.: Мандрівець, 2014. – 160 с.
6. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч.; До 20-ї річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України. – К.: Ліра, 2016. – 616 с.

Історичні етапи становлення музичної освіти у Вінниці (XVI – XIX століття)

Музична освіта – вагома частина культури країни. Нинішній період стрімких реформ у цій сфері вимагає глибокого вивчення фундаментальних засад появи різних форм, структур та напрямків освіти у минулому, щоб спиратись на найкращі здобутки і не повторювати помилок попередників. Реалістичні висновки щодо її еволюції можна буде робити лише тоді, коли ми спільними зусиллями вивчимо історичні матеріали всіх місцевих архівів по освіті і поєднаємо їх у струнку систему. Пропонується розглянути у даному ракурсі Вінницю.

У Вінниці освітянські осередки стали з'являтися ближче до початку XVI століття у релігійних центрах, де навчали грамоті і церковному співу. Світогляд мешканців, їх погляди на освіту та мистецтво кристалізувались у важких умовах набігів татаро-монголів, міжусобних війн між литовськими князями, панування Речі Посполитої. Але це лише зміцнювало дух і бажання навчатись. Ще у XV столітті вінничани прагнули отримати освіту за кордоном, про що свідчать записи про студентів з Вінниці у Краківському університеті.

Наприкінці XVI століття розвивається ремісництво і торгівля, збільшується потяг до освіти. Історик В.Д. Отамановський пояснює це тим, що у Вінниці віддавна був ґрунт для західноєвропейської науки і, як відгомін реформаційного руху, тут існувала в другій половині XVI століття можливо єдина на всій східній Україні протестантська громада.

Вагому роль у становленні музичної освіти відігравали музикантські цехи. Існували такі, згідно документів, у Могилеві-Подільському, Вінниці, Тульчині, цех лірників у Барі. Молодь пізнавала музичну грамоту та гру на інструментах від старших членів цехів.

Сприяли еволюції музичної освіти братські школи при церкві Козьми та Даміана та при Братському Вознесенському монастирі. Вчили співати духовні пісні та псалми з нот, грати на музичних інструментах, народні пісні і танці. У 1632-1633 роках саме на базі Братського монастиря митрополитом Петром Могилою була відкрита філія Києво-Могилянської академії, де музика була обов'язковим предметом. У 1640-х роках почала діяльність братська школа при жіночому православному монастирі.

Паралельно працювали школи граматики, риторики та поетики при католицьких монастирях: домініканському та єзуїтському, які з'явилися у Вінниці на початку XVII століття, а в 1642 році - єзуїтський колегіум. Обов'язковими предметами у вказаних закладах були спів у хорі, нотна грамота, малювання. Діяв шкільний театр з хоровим супроводом. У цей же період у єзуїтському монастирі працює музична бурса, що готувала співаків та музикантів, без яких не обходилися служби в костьолі та урочисті події в школі.

Середина XVII століття для Вінниці була часом освітянського піднесення. Надання місту у 1640 році Магдебургського права сприяло зміцненню торгівельно-ремісничої частини, переданню їй керівних важелів. Вінниця перетворюється на значний центр економіки і культури Поділля.

Але в другій половині XVII століття стан змінюється: закриваються українські братські школи, вирують повстання проти унії та гніту польської шляхти, Хмельниччина, напад татарської орди в 1655 році, наслідки Андрусівського перемир'я (1667 рік), окупація Поділля армією турецького султана Магомета IV у 1672 році, пошесті та епідемії. Це приводить до занепаду Вінниці. Лише ближче до другої половини XVIII століття місто знову оживає. Процес перетворень іде повільно і болісно, через гайдамаччину, Коліївщину, голод і хвороби. Відновлюється робота братських шкіл, єзуїтського колегіуму.

Особливу роль у розвитку музичної освіти відігравали панські маєтки, де поміщики утримували оркестри, хорові капели, театри. При деяких з них організовувались музичні школи. Безпосередньо у Вінниці просвітницькою діяльністю займалися пани Грохольські.

В 1793 році Вінниця входить до складу Російської імперії. У 1814 році відкривається в приміщенні колишнього єзуїтського

монастиря губернська польська гімназія, що була під патронатом Віленського університету. При гімназії існував театр, де ставили п'єси з музикою та фрагменти з опер. Гімназія купувала музичні інструменти на Вінницькій фабриці клавішних інструментів пана Устринецького. Деякі учні могли поступати до консерваторій після гімназійної підготовки. Так, польський композитор і скрипаль Ігнацій Добжинський, після навчання у нашій гімназії поступив до Варшавської консерваторії. Після повстань у Польщі і утворення в гімназії таємної антиурядової організації її закривають. У 1832 році у місті починає діяти Вінницька російська гімназія, яка в свою чергу перейняла естафету музичної освіти.

Паралельно існували парафіяльні, повітові школи, приватні пансіони, де дуже серйозно ставились до занять музикою. Своєрідною кульмінацією в сфері мистецького виховання стала драматична боротьба за відкриття та існування у 1834-1840 роках Музичного інституту піаніста і композитора Ігнація Платона Козловського.

З середини і в другій половині XIX століття спостерігається новий період занепаду освіти у Вінниці, що співпадає із загальним процесом гальмування розвитку прогресивних сил у Російській імперії. Лише із будівництвом залізниці в 1860-70-х роках та капіталізацією господарства з'явилась потреба у більшій кількості грамотних людей. Утворюється міцний прошарок інтелігенції, яка турбується мистецькою долею Вінниці. Вінниця перетворюється на значний адміністративний, торговий та діловий центр. Зросла потреба у професіоналах в галузі мистецтв.

Їх готують у приватних гімназіях, музичних школах та класах, Учительській семінарії та церковно-учительській школі. Засновниками і вчителями там були випускники Одеської, Московської, Петербургської, Празької, Варшавської консерваторії, Київського музично-драматичного інституту.

Так буде підготований новий сплеск розвитку музичного життя Вінниці з виставами і концертами літературно-артистичного товариства у будинку купця Шабанова, концертно-театральною залюю на другому поверсі міської управи (нині суди). У 1901-1902 році зводиться Народний дім - прекрасне театральне приміщення. У 1910 році будується Міський театр, де ставлять опери, працює хор, симфонічний оркестр. У «Білій залі» Міської думи відбуваються концерти.

Буремні революційні роки не зупинили розвиток освіти і культури. Відчувався великий ентузіазм у ставленні до мистецтва і освіти, куди прийшов новий слухач і глядач. Сплеск жадібної цікавості до жанрів і форм музики викликав бажання їх вивчати. Це і спричинило до появи у Вінниці в 1920 році консерваторії, музичного технікуму, музичної профшколи.

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що освіта в різні історичні періоди у Вінниці була віддзеркаленням саме європейського типу навчання з усіма об'єктивними закономірностями процесу: поступальність, безперервність, варіантність форм і засобів навчання, прагнення до удосконалення.

УДК 781.66

Фролова Євгенія, викладач-методист
відділу концертмейстерства та
камерного ансамблю ДМШ № 4
ім. Д.Д. Шостаковича, м. Київ

Чаморова Наталія, викладач-методист
музично-теоретичного відділу ДМШ № 4
ім. Д.Д. Шостаковича, м. Київ

Роль концертмейстера у мистецькій школі

Виконавець партії фортепіано в інструментальних та вокальних дуетах, як відомо, називається концертмейстером. Концертмейстерство як окремий, особливий вид виконавської діяльності, є прикладом універсального поєднання в межах однієї професії цілої ніжки обов'язкових якостей, а саме: майстерності педагога-викладача, бездоганного піанізму, імпровізаторських навичок, задатків психолога. У концертній діяльності піаніста концертмейстерство в усі часи існування академічної музики було однією із найпоширеніших професій.

Звернемось до основних етапів формування основ концертмейстерства в історичному аспекті.

У XVII–XVIII століттях мистецтво акомпанементу виглядало виключно як форма імпровізації. В нотному тексті композитором фіксувався лише голос *basso continuo*, а кожний концертмейстер розшифровував його по-різному, відповідно до

своїї творчої манери. Перша згадка про ансамблеве мистецтво, що має відношення до концертмейстерства, знаходимо у трактаті Ф. Куперена «Мистецтво гри на клавесині» [3]. Автор підкреслює фундаментальну значимість супроводу, художню роль ансамблевої взаємодії. У трактаті Ф.Е. Баха «Досвід викладу способу гри на клавикорді» (1762) цілий розділ присвячений саме особливостям імпровізації в акомпанементі, що є першим (і єдиним протягом XVII–XIX століть) прикладом методичної літератури з концертмейстерства (фрагменти тексту трактату наведені у виданні [2]).

Безліч камерних творів написані віденськими класиками для дуетів скрипка-фортепіано, віолончель-фортепіано, флейта-фортепіано, гобой-фортепіано тощо. Нерідко композитори створювали перекладення для таких складів своїх фортепіанних сонат. Концертмейстер відігравав на той час виключно допоміжну (другорядну) роль.

Епоха романтизму висунула нові вимоги до концертмейстера в дуеті соліст-акомпаніатор. Початок бурхливої гастрольної діяльності виконавців-віртуозів потребував піаністів, які за короткий час мали засвоїти великий обсяг нотного тексту. На цьому етапі можна зазначити відчутну різницю між психотипами соліста й акомпаніатора. Соліст-віртуоз царював на сцені, не бажаючи ні з ким ділитись визнанням та аплодисментами публіки. Тож інтерес до концертмейстерства підвищується лише як до окремого джерела заробітку. І. Гофман першим звернув увагу на концертмейстерство як особливий вид виконавської діяльності і сформулював поради, підкресливши значення природних здібностей та особливого чуття концертмейстерів [1].

Величезний крок у справі підвищення ролі піаніста-акомпаніатора було зроблено в середині XIX сторіччя в італійській оперній школі *bell canto*. Піаніст, який працював з оперними співаками, став іменуватись Маестро-концертмейстер. До виконавської діяльності додався активний педагогічний компонент – відтоді концертмейстерство як окремий, особливий вид виконавської діяльності, оформилось у самостійну професію. 1867 року директор Петербурзької консерваторії А. Рубінштейн запропонував відкрити спеціальні класи для вдосконалення ансамблевих навичок виконавців-інструменталістів, започаткувавши, по суті, професійний підхід до ансамблевого виконавства в Росії.

На початку ХХ століття, у зв'язку зі значним розширенням ансамблевого репертуару, зросли вимоги до концертмейстера не як до суто виконавця, але як до музиканта-ансамбліста, партнера-наставника. На продовження італійської традиції, тип концертмейстера-маестро яскраво виявився у виконавській творчості М. Біхтера, В. Чачави, К. Фесенко, Р. Трохман та інших.

Сьогодні професія концертмейстера є однією із найпоширеніших серед піаністів. Не зважаючи на цілу низку істотних відмінностей між ансамблевими, педагогічними та виконавськими видами піаністичної діяльності, для концертмейстера залишаються актуальними найбільш універсальні критерії професійної майстерності: інтуїція, чуття, емпатія, тактовність, гнучкість, звуковий вимір. Усі ці якості покликані забезпечити ансамблеву єдність та художню цілісність концепції музичного твору.

Наріжним каменем у будь-якій ансамблевій грі є питання взаємовідносин між учасниками. Вдалий ансамбль може скластись лише за умов існування таких складових, як людський взаємний контакт; двосторонній зворотний зв'язок; мистецтво спілкування вербальним засобом, яким має володіти, насамперед, саме концертмейстер; відсутність у концертмейстера бажання домінувати.

Основні риси, що характеризують майстерність концертмейстера, – не стільки виконавська специфіка (швидке читання нот з листа, вміння транспонувати тощо), скільки психологічні якості. Такі професійні риси називаються «особливим відчуттям» або «концертмейстерською інтуїцією». Концертмейстер-психолог допомагає «налаштувати» соліста перед виступом (зняти стрес надмірного хвилювання, знайти точну асоціативну підказку) і пережити творчі невдачі, проаналізувати їхні причини.

Таким чином, маємо усвідомити, що далеко не кожний хороший піаніст може стати гарним концертмейстером. Музикант-акомпаніатор обов'язково має володіти додатковими якостями та специфічними рисами характеру. Основні з них – це природні задатки (музикальність, інтуїція та гнучкість, особлива чуйність); здатність підлаштуватись під соліста, підкоритись його творчій манері, але за необхідності взяти керування процесом виконання на себе; створення творчої атмосфери (на основі

теплих людських стосунків); вміння підтримати психологічно (емпатія); організаторські здібності.

Ілюстрації

- Х. Вольф. Вогняний вершник (Д. Фішер-Діскау – С. Ріхтер)
Ж.-Б. Векерлен. Прекрасна Манон (Н. Дорліак – С. Ріхтер)
К. Дебюссі. Chevaux de bois /Ariettes oubliees/ (Н. Дорліак – С. Ріхтер)
П. Чайковський. Розчинив я вікно (Г. Вишне夫ська – М. Ростропович)
Ф. Шуберт. Вальс-каприс
Д. Шостакович. Фантастичний танець (Д. Ойстрах – Ф. Браун)
Ф. Крейслер. Муки кохання (Г. Кремер – М. Аргеріх)
М. Мусоргський. Козел (Б. Гмиря – Л. Острін)
М. Равель. Застольна пісня Дон-Кіхота (Д. Хворостовський – М. Аркадьєв)
С. Рахманінов. Із Мюссе (Ю. Гуляєв – Р. Трохман)
Укр. нар. пісня «Як я поорав», обр. М. Равіна (А. Солов'яненко – М. Равін)
Л. Бетховен. Ми тут за елем пінистим (В. Буймістер – В. Кнорозок)
Д. Шостакович. Два романси з циклу «5 романсів на тексти з журналу «Крокодил»:
«Бажання, яке важко виконати», «Іринка та пастух» (С. Замицький – К. Фесенко)
П. Чайковський. Скерцо зі «Спогадів дорогого місця» (М. Кундаренко – Л. Шаповалов)

Література

1. Гофман И. Фортепианная игра. Вопросы и ответы. М.: Музгиз, 1961. 132 с.
2. Крючков Н. Искусство аккомпанемента как предмет обучения. М.: Музгиз, 1961. 72 с.
3. Куперен Ф. Искусство игры на клавесине. М.: Музыка, 1973. 151 с.
4. Чачава В. Некоторые вопросы обучения концертмейстеров // Фортепиано. 2003. № 2. С. 24-27.

**Проблеми вокального виховання учнів.
З досвіду роботи заслуженого працівника
культури В.П. Літвінова**

Підготовка студента-вокаліста у навчальних закладах різного рівня передбачає формування професіоналізму, вокально-виконавської майстерності та творчого підходу. Проблеми, що виникають при підготовці вокалістів–виконавців, ще не достатньо досліджені як у теоретичному так і методичному аспектах, що позначається на вокально–виконавських уміннях. У зв'язку з цим постала необхідність визначення методів, які дозволили б максимально ефективно оволодіти художньо-виконавськими прийомами.

Протягом багатьох років педагогічної діяльності, викладач Чернігівського музичного коледжу ім. Л.М. Ревуцького, заслужений працівник культури України Літвінов В.П. намагається виявити принципи і провести апробацію методів виховання співака. Впровадити свою систему формування професійних навичок, удосконалити організацію всього вокально–педагогічного процесу. Викладач звертається не тільки до техніки постановки голосу але і до фізіології цього процесу.

Літвінов В'ячеслав Петрович зазначає, що його метод навчання – це спосіб упорядкованої та взаємопов'язаної діяльності учителя та учнів, що спрямована на вирішення завдань, виховання і розвитку голосу в процесі навчання. Його метод навчання вокалу – це спосіб правильної і доцільної обробки людського голосу, виведений із законів роботи голосового апарату, який веде до такого співу, якого вимагає мистецтво.

Ще Рауль Юссон наголошував, що методом розвитку співацького голосу називається сукупність систематизованих порад і вказівок. Поступове засвоєння яких призводить до появи у будь-якої здорової людини певних співацьких навичок або вокальної техніки, що забезпечує бажаний діапазон, силу, тембр голосу при невтомності голосового апарату. (2,с.25). Викладач

дає таку класифікацію основних методів виховання співацького голосу: методи прямого впливу на установки та рухи м'язів, методи прямого впливу на тембр, методи, які використовують внутрішні відчуття співака, методи, що залучають емоційне налаштування співака, методи використання зворотних зв'язків слухового походження.

На думку В.П. Літвінова метод повинен відповідати ряду вимог: зрозумілість, спрямованість, результативність, систематизованість у застосуванні відповідних регулятивних принципів, здатність спричиняти позитивні результати.

Педагог акцентує увагу на тому, що існують загальні принципи виховання співаків, яких зобов'язаний дотримуватись кожен викладач, який хоче досягти успіху, а саме: поступовість і послідовність, єдність художнього і технічного розвитку, індивідуальний підхід. Ці принципи мають загально фізіологічне обґрунтування і тому мають застосовуватись незалежно від методу педагога. Сьогодні у вокальній педагогіці використовуються різноманітні методи розвитку співацького голосу. Викладач широко впроваджує ці методи. Наведемо деякі з них:

- спочатку потрібно вдосконалити натуральні тони (тобто ті, які співак «бере» без жодних зусиль), оскільки лише удосконаливши ці тони, поступово можна працювати над іншими звуками (М. Глінка);

- спочатку потрібно співати тільки в початковому об'ємі голосу, у межах якого з легкістю можна відтворювати світлі та чисті звуки хоча б 8-10 тонів; тиждень за тижнем додавайте один нижній та один верхній тон і будьте впевнені, що протягом півроку володітимете 18-20 тонами, а цього цілком достатньо (Йоганн Гіллер);

- стверджував, що примарний тон можна віднайти на середньому діапазоні співочого голосу за певних умов (Фрідріх Шмідт).

Свій метод пошуку примарного тону В.П. Літвінов вбачає в ідеальному співвідношенні вушного й носового резонансу. Примарними тонами є два-три звуки діапазону, що знаходяться в середньому регістрі співацького голосу. Зазвичай це ті звуки, що найчастіше використовуються в розмовній мові.

Існує думка і В.П. Літвінов її підтверджує, що емпіричний метод характеризується лише передачею особистого досвіду. Але

при невмілому наслідуванні стираються індивідуальні особливості голосу учня, а показ голосом педагога, який ні тембром, ні технікою вже не може бути зразком, шкодить.

Найбільш розповсюдженим методом вокальної педагогіки завжди був і є метод самостереження і передачі учням окремих елементів виконання вокального твору. Використовуються завдання на пошук характеру звучання, що відповідає вокальному твору. Педагог підводить учня до виконання завдань, допомагаючи йому чітко визначити емоційно-суттєвий характер вокального твору. Пошуковий метод у практиці розглядається як спосіб організації пошуково-творчої діяльності учня.

Літвінов В.П. зазначає, що фундаментальним принципом фонетичного методу розвитку співацького голосу є голосові сигнали домової комунікації. Критеріями цього методу є акустична ефективність (сила звуку), енергетична економічність (спів без шкоди для виконавця), біологічна доцільність (передача голосом емоцій).

На думку викладача метод уявного або внутрішнього співу активізує слухову увагу, що спрямована на сприйняття й запам'ятовування. Цей метод готує основу для більш успішного вокального навчання. Такий шлях можна вважати основою формування вокально-слухових уявлень і вдосконалення слухових зв'язків.

В.П. Літвінов для вирішення вокально-технічних проблем радить оволодіти мистецтвом самонавіювання. Перед співом, під час видиху учень повинен уявити собі стан, який можна передати словами: «Ой як чудово!», гортань і весь голосовий апарат тоді знайдуть потрібне вокальне положення і звук буде красивим, повним, вільним і життєрадісним, що важливо для співу.

Метод порівняльного аналізу застосовується у роботі зі співаками, коли співацькому звуку потрібно дати першу естетичну оцінку. Методом порівняльного аналізу педагог вчить не лише слухати голос інших, але й чути себе, чим формує навички самоконтролю в процесі навчання співу.

Усі ці методи та прийоми вокального навчання є підсумком багаторічного теоретичного і практичного досвіду викладача. Використання цих методів умовно можна поділити на два блоки.

До першого блоку відносяться загальні методи: концентричний, емпіричний, евристичний, фонетичний методи

уявного або внутрішнього співу та порівняльного аналізу вокального навчання, примарний тон.

До другого – специфічні методи, що стосуються безпосередньої роботи голосового апарату:

- дихальна гімнастика, вправи вокально-технічного розвитку (Мануель Гарсія, О. М. Стрельнікова);

- вправи для формування змішаного регістру (Ж.Л. Дюпре);

- вправи на релаксацію, зняття м'язових затискань; вправи – установки для налаштування психіки з метою виконання творчих завдань (Н.Б. Гонтаренко);

- комплекс вправ для розвитку дикції (практичні прийоми фонопедії, вокалізи для постановки мовного голосу);

- вокальна гімнастика для оволодіння технологією уповільненого вдиху, техніка «мичання» для розвитку вібраційних відчуттів, комплекс щоденної ранкової гімнастики (Ф.М. Анікієв, З.І. Анікієва, О.М. Стрельнікова);

- щоденні заняття на центральній частині діапазону; вправи для виявлення природного тембру, вироблення рухливості голосу, розвитку музичного слуху, розвитку чистоти інтонування (М. Глінка);

- вправи для оволодіння співацьким диханням, звільнення м'язів гортані, розвитку здатності філірування звуку;

- вправи на розвиток дихання, дикції, вирівнювання регістрів відчуття головного резонування;

- вправи для досягнення «високої співацької позиції», налаштування верхніх резонаторів, вокалізи для гнучкості й рухливості голосу;

- вправи для зняття м'язових затискань;

- теорія «ліфта» для згладжування переходів з регістра у регістр;

- вправи згладжування перехідних нот, тренування артикуляційного апарату; вироблення рухливості голосу (мелізми, глісандо, трелі, партаменто);

- розвиток сили звуку, глибини і краси тембру, розвиток субтону, звуку, вільне резонування, формування приголосних, скоромовки для розвитку дихання та дикції.

Узагальнюючи зазначимо, що підсумком багаторічного теоретичного і практичного досвіду Літвінова В.П. є визнання ефективності його методів постановки голосу, які він використовує у своїй педагогічній діяльності. Досконале

володіння різноманітними методами і прийомами вокального навчання, уміле застосування їх у відповідних ситуаціях, багаторічний досвід та дослідницько-експериментальний підхід до предмету виховання голосу в подальшому дає результат: блискуче володіння безцінним духовним даром - співацьким ГОЛОСОМ.

Зміст

Надоленко Г. Практика організації післядипломної освіти в галузі культури на прикладі Вінницької області	3
Копієвська О. Розбудова культурного простору: сучасні тенденції та пріоритети	8
Кароєва Т. З досвіду організації мереж народних бібліотек в Російській імперії 1890-х – 1916 рр. (на прикладі Подільської губернії)	11
Неприцький О. Брендинг територій і культурна дипломатія на локальному рівні	15
Майденберг-Тодорова К. Імпровізація як основний шлях розвитку креативної особистості юного музиканта	19
Грисюк О. Протиріччя професійної діяльності викладача закладу позашкільної мистецької освіти в контексті атестації	23
Мохнюк Р. Заклади культури у добу розбудови глобальних інформаційних технологій, їх вплив на розвиток громадянського суспільства	26
Висоцька К. Роль та можливості обласних музейних методичних центрів в умовах децентралізації	30
Цвігун Т. Основні засади і напрямки розвитку народної культури села	36
Коваленко Л. Освітня роль музею в загально-гуманітарному вихованні молоді на сучасному етапі	43
Побережна Т. Роль та завдання профспілки працівників культури в процесі децентралізації	48

Сеник Л. Бібліотеки Вінниччини в умовах децентралізації: моделі розвитку	52
Поляковська С. Тенденції розвитку мистецької освіти в Україні в контексті європейського культурного простору	57
Примачук А. Інфраструктура закладів культури: стан, тенденції розвитку в умовах децентралізації (на прикладі Житомирської області)	61
Божкова О. Стан та тенденції розвитку мистецьких шкіл Одеської області в умовах децентралізації	65
Швець В., Святна І. Розвиток культури в умовах децентралізації	71
Сентемон Н. Креативні індустрії: перспективи розвитку в умовах децентралізації	79
Літун С. Підготовка кадрів системи менеджменту сфери дозвілля: досвід, проблеми, перспективи	82
Ящук О. Клубна культура в системі забезпечення потреб людини	87
Слотюк Г. Оцінка ефективності роботи бібліотеки як важливий чинник визначення її ролі в громаді	93
Верещак Т. Проектна діяльність як складова ефективного розвитку бібліотек	101
Морозова Н. Нематеріальна культурна спадщина як складова креативних індустрій	112
Марченко Т. До питання установчо регламентуючої документації бібліотеки	119
Гордієнко О. Нормативно-правові аспекти роботи музейних закладів в умовах децентралізації	122

Горобець О. Роль музеїв у розвитку культурного та духовного простору громади	126
Дем'яненко В. Застосування інноваційних методів роботи з відвідувачами у музейній справі	131
Кошельник М. З досвіду роботи музейних закладів Вінниччини у новостворених ОТГ	139
Макаревич Л. Діяльність та перспективи розвитку Музею історії м. Козятин в умовах децентралізації	145
Заїчко Т., Заїчко В. Ранній мистецький розвиток. З досвіду роботи Вінницької дитячої школи мистецтв «Вишенька»	152
Кушка Н. Історичні етапи становлення музичної освіти у Вінниці (XVI – XIX століття)	156
Фролова Є., Чаморова Н. Роль концертмейстера у мистецькій школі	159
Сєроштанова О. Проблеми вокального виховання учнів. З досвіду роботи заслуженого працівника культури В.П. Літвінова	163